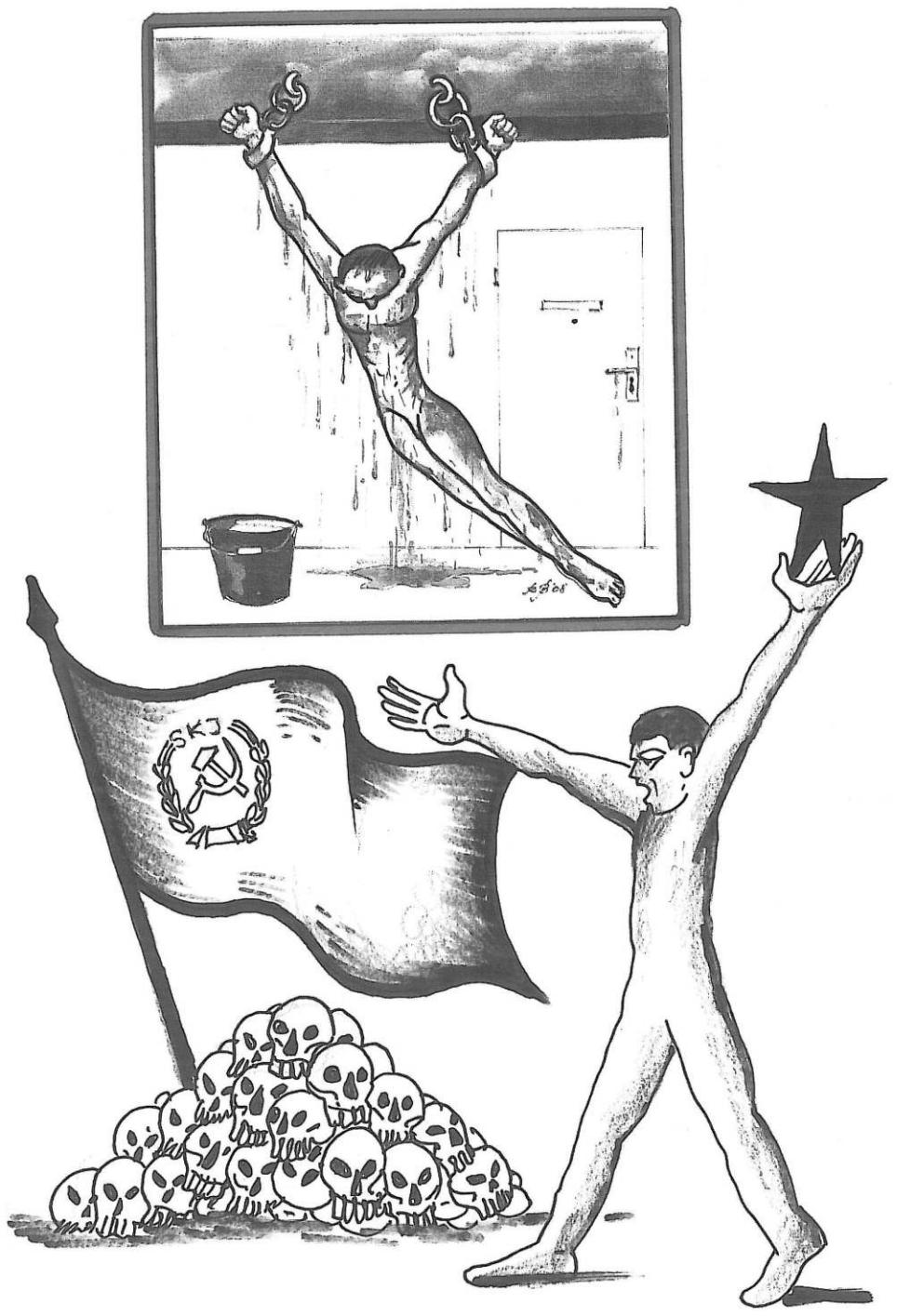

politički **ZATVORENIK**

GODINA XX. - LIPANJ 2010. CIJENA 15 KN

BROJ **219**

**U slavu drugu
Staljinu: uz tzv. Dan
antifašističke borbe**

**Zaboravljeni
novovjekni Siget:
bitka za Odžak 1945.**

**Žene u
jugoslavenskim
komunističkim
tamnicama**

**Bruno Bušić -
simbol kontinuiteta i
ustrajnosti hrvatske
borbe za slobodu i
državnost**

**Dokumenti, sjećanja
i svjedočenja**

POPIS STANOVNIŠTVA - POPIS ŽRTAVA

Što je ova naša država u proteklih dvadeset godina poduzela, kako bismo konačno saznali koliko je Hrvata, naših sugrađana, izgubilo život u Drugome svjetskom ratu i poraću? Ništa!

Mislim na žrtve koje su u vrijeme komunizma bile označene kao „domaći izdajnici“. Naime, prema naputku SUBNOR-a koji je 1950. godine provodio popis žrtava rata, „svi oni koji su u toku NOB-a izgubili život na strani okupatora ili domaćih izdajica bilo na koji način (kao borci, pomagači, simpatizeri), ne smatraju se žrtvama rata“. Po istome obrascu proveden je i popis žrtava u organizaciji Saveznog zavoda za statistiku 1964. godine.

Dakle, za jugokomuniste koji se odnedavno nazivaju antifašistima, stotine tisuća Hrvata poginulih u ratu kao borci Hrvatskih oružanih snaga, umrli od posljedica rata, pobijeni civili u naseljima koja su jugoslavenski partizani označili kao neprijateljska uporišta, napose likvidirani nakon rata na masovnim gubilištima križnih putova i logora, kao i tisuće osuđenika koji su ubijeni 1945. godine po brzom postupku vojnih sudova, **nisu žrtve rata**.

S obzirom da se radilo o mladim ljudima u naponu snage i u reproduktivnoj dobi, danas nas ima osjetno manje nego što bi nas bilo da smo rat i poraće proveli poput naših susjeda Mađara, Srba, Slovaka, Čeha, Rumunja, Bugara i drugih manje *revolucionarnih* naroda.

Tko god o tome progovara, služi se neprovjerenim podatcima, mnogostruko prepričavanim svjedočanstvima ili falsifikatima i mitovima iz vremena komunističke Jugoslavije. Ovo pišem zato što je sljedeće godine popis stanovništva i ujedno posljednja prilika, da se u popisni obrazac uvede rubrika o žrtvama rata. To znači, svatko tko je izgubio djeda, baku, oca, majku, brata, sestru ili drugog rođaka, trebao bi to upisati u popisni list. Pošto se popis stanovništva odvija po proceduri određenoj Zakonom o popisu stanovništva, a takav zakon donosi se u godini koja prethodi popisu, želim upozoriti na vrijeme sve relevantne, prije svega Vladu Republike Hrvatske, kako bi se ispravili propusti prijašnjih popisa.

Mislim da je to posljednja prilika, jer za onaj kasniji popis, 2021. godine, ne će više biti na životu generacije koje se sjećaju svojih predaka nestalih u vihoru Drugoga svjetskog rata, a nestalo je gotovo 10 posto stanovništva. Mnoge obitelji su se nakon rata potpuno ugasile i za njihove stradale nema više tko upisivati podatke. No bolje je skupiti barem djelomične podatke i saznati istinu, nego služiti se komunističkim krivotvorinama. Sjetimo se samo podatka o 1,706.000 žrtava podnesenog Pariškoj međunarodnoj reparacijskoj komisiji ili tvrdnje o broju žrtava logora Jasenovac koji je ovisno o potrebama varirao od 700.000 do 1,500.000, pa možemo prosuditi o vjerodostojnosti komunističkih instituta, zavoda i njima pripadajućih *znanstvenika*.

Kanim uputiti Vladi Republike Hrvatske zahtjev, kako bi se Zakonom o popisu stanovništva predviđela rubrika u koju bi građani mogli upisati sve žrtve Drugoga svjetskog rata i poraća. Obveza je Republike Hrvatske i dug prema žrtvama, ustanoviti popis stradalih koji su 65 godina bile ignorirani i prešućivani.

*Alfred OBRANIĆ, predsjednik
Hrvatskog društva političkih zatvorenika*

politički
ZATVORENIK
GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA

PREDSJEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Alfred Obranić, Ljubomir Brdar,
Vladimir Mrkoci, Višnja Sever

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn
Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: Europa 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 2503007-1100009317
kad Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: 416446-7101 S.W.I.F.T.
Code VBCRHR22 kod Volksbank d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i pretplatom tel.: 01/46 15 437
radnim danom od 9.00 do 13.00 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

<http://www.hdpz.t-com.hr>

*Slika na naslovnoj stranici: "Ubijen tijekom
sasušanja" (Radu Burcea)*

KULTURNA BORBA ZA OBNOVU JUGOSLAVIJE (I.)

Kad se često, ponekad i na krivome mjestu i s krivim značenjem, potegne ona antička o povijesti kao učiteljici života, hoće se kazati da postoje određeni obrasci razmišljanja i ponašanja koje je naivno ne prepoznati. Kad je, recimo, Miroslav Krleža u «Tezama za jednu diskusiju iz godine 1935.» podsjetio na to da je jugoslavenstvo u Hrvata izvorno bilo «program veoma neznatne izolovane grupe», onda je – jer mu se, između ostaloga, to činilo marksistički – nastavio objašnjavati koji su životni, materijalni razlozi silili tu «veoma neznatnu izolovanu grupu» da zagovara razbijanje podunavske monarhije i stvaranje ne hrvatske, nego jugoslavenske države: «Najviše se je pisalo o tiraži. Od Stanka Vraza pa sve do osamdesetih godina jugoslovensko pitanje predstavlja se kao pitanje tiraže: 'deset milijuna južnoslovenskih čitača uslovit će veće tiraže'».

Samo će posve tromi i nemaštoviti čitatelj previdjeti da postoje zapanjujuće sličnosti između te Krležine dijagnoze i novovjekih nastojanja hrvatskih «kulturnih radnika», od Igora Mandića preko Severine Vučković do *fakovaca* i Borisa Dežulovića, da se proširi tržiste za njihove umotvorine (da se povećaju «tiraže», a s njima i honorari i javne pohvale koje tako gode ljudskoj taštini). A razumije se samo po sebi da takvo širenje tržista podrazumijeva i duhovni, stilski, jezični i politički kompromis s tim prošrenim područjem i njegovim kulturnim oznakama. Zbog toga je kod tih hrvatskih «kulturnih radnika», ma kako oni «veoma neznatnu izolovanu grupu» predstavljali, posljednjih godina iznimno naglašena tendencija da se stvari predožba o jedinstvenome jugoslavenskome odnosno zapadnobalkanskome kulturnom području. Svojim rječnikom i stilom, načinom života i temama kojima se bave, oni hoće dokumentirati sraslost nečega što je još donedavno bilo u istome državnopravnom okviru. Zato ne će biti baš posve slučajno, da je upravo toj «veoma neznatnoj izolovanoj grupi» u hrvatskim (i ne samo hrvatskim) medijima otvoren silno velik prostor. Oni su preko noći postali etički, intelektualni, a time i svojevrsni politički arbitri.

Naravno, to što neke umjetnike u određenom razdoblju prate talambasi i fanfare, ništa ne govori o njihovoj umjetničkoj vrijednosti. Baci li čovjek pogled na popis dobitnika Nobelove nagrade za književnost, naći će na njemu hrpu imena koja su nepoznata i upućenijima u historiju književnosti; u povijesti glazbe jedva se u fusnotama bilježe nekad hvaljeni dvorski skladatelji koji su genijalnim autsajderima znali prebacivati čak i višak nota u simfonijama, a klasična je, i nažalost istinita, i pripovijest o slikarima što su za života skapavali od gladi, ne mogavši prodati nijednu sliku, a danas njihova djela dosežu vrtoglave cijene, dok se djela mnogih nekad hvaljenih mazala koriste tek kao zamjena za zidne tapete. Dakle, iz toga što nas danas trgovci u umjetničkome hramu bombardiraju kojekakvim književnim i umjetničkim veličinama, ne treba ništa zaključivati o trajnoj vrijednosti djelâ tih autora.

S druge strane, još je jasnije da možebitne umjetničke kvalitete određenog autora nisu nikakav argument u prilog ispravnosti njegovih društvenih i političkih stajališta. Kad bi o tome uopće trebalo raspravljati, mogli bi se potegnuti desetci primjera i iz naše najbliže prošlosti: jedan je Ivan Meštrović nesumnjivo bio iznimski kipar, ali ga to nije priječilo da kupi mrvice sa stola primitivnoga balkanskog diktatora kakav je bio Aleksandar Karađorđević, i da se na Brijunima dodvorava još beskrupulznijemu i još sirovijem tiraninu, Josipu Brozu, baš kad je ovomu trebalo *uglancati* sliku o sebi kao ljubitelju ljepote i umjetnosti (dakle, pokloniku slobode); Tin Ujević je iz pravaških redova odglavinjao u jugoslavenski integralizam i tek je iz nemoćnog prkosa srpskim opančarskim spletkama izabrao samoču i apolitičnost, spasivši tako vlastiti moralni i književni integritet; Vladimir Nazor je hrvatsku rodoljubnu fazu okrunio simpatijama prema diktaturi, glasovanjem za Jeftića i potucanjem s jugoslavenskim partizanima, sve do *crescenda* u obliku otvorene, brutalne prijetnje nadbiskupu Stepinцу s Jelačićevim trga; a na Krležinu su licu svaki osmijeh i svaka bora odavali nemoć pisca da dosegne ideale kojih je bio duboko svjestan, ali je njihova magnetska snaga bila manja od sjaja mјedenih odličja, crvenih knjižica i privlačnosti korita što ga je nudila vlast...

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

TITO - MALIGNI TUMOR NA HRVATSKOJ DRŽAVI 4

Josip Ljubomir BRDAR

POLITIKA NOVE BRITANSKE VLADE I HRVATSKI NACIONALNI INTERESI 7

Mario Marcos OSTOJIĆ

XVIII. IZBORNI KONGRES INTERNACIONALNE ASOCIJACIJE BIVŠIH POLITIČKIH UZNIKA I ŽRTAVA KOMUNIZMA (INTER-ASSO) 9

Doc. dr. sc. Darina BRUKKEROVÁ

LIJEVA INTELIGENCIJA I ANTIFAŠIZAM (IV.) 21

Vladimir MRKOĆI

DOGME I MITOVI JUGOSLAVENSKIH «ANTIFAŠISTA» (III.) 24

Davor DIJANOVIĆ

CRTICE IZ HRVATSKE FINANCIJSKOPRAVNE PROŠLOSTI (IX.) 30

Prof. dr. sc. Nikola MIJATOVIĆ

BLEIBURG I KRIŽNI PUT 1945. KROZ POTRESNO SVJEDOČENJE BOŽE JELIĆA (III.) 33

Ivica KARAMATIĆ

ŽENE U PATNJI 34

Mirna SUNIĆ-ŽAKMAN, prof.

ZABORAVLJENI NOVOVJEKI SIGET: 65. OBLJETNICA BITKE ZA ODŽAK 1945. 37

Darko DERGANC

DRAGOCJENA ZBIRKA DOKUMENATA O JASENOVACKOM LOGORU 40

Tomislav JONJIĆ

IN DIESEM HEFT 47

IN THIS ISSUE 48

VERBA VOLANT...

VUK NI DLAKU NE MIJENJA...

«*KURIR: Da li ste negirali Hrista kad ste onomad pozivali na sećenje ruku koje nose muslimanski barjak?*»

DRAŠKOVIĆ: To je bio politički govor, politička metafora.

KURIR: Što vas ne abolira od odgovornosti za izrečeno?

DRAŠKOVIĆ: Svaki onaj ko zemljom Srbijom bude mahao turskim i ustaškim barjacima, ostaće i bez ruke i bez barjaka! To je metafora, politički će mu ispasti barjak.

KURIR: Da li vam je žao što ste to izgovorili?

DRAŠKOVIĆ: Ne! Evo, i sada to ponavljam!»

(Vuk Drašković, «Stanje je dramatično!», razgovor za list *Kurir*, Beograd, 17. travnja 2010., srp.)

*

ZA JUGOSLAVIJU I TITA – NAPRIJED!

General Antun Tus: «Imao sam čast da mu (Titu, op. prir.) budem blizu od malih nogu. Zasad u našoj povijesti nismo imali većeg i zaslužnijeg, posebno kad je riječ o organiziranju borbe protiv okupatora.»

(«General Antun Tus, jedan je od osam generala koji su prije 30 godina iznijeli Titov lijes iz skupštinske zgrade, Novi list, internetsko izd., 4. svibnja 2010.»)

*

MOŽDA IPAŠ SRPSKI VELEPOSLANIK U HRVATSKOJ?

«Ja sam recimo iz Vinkovaca i kao student sam došao u Zagreb, ali mi je trebalo između deset i petnaest godina da uspostavim kontakt sa Zagrepčankama i Zagrepčanima. (...) To je vrlo teško, jer oni teško i retko prihvataju ljude. Ovde je sasvim drugačija situacija, niko te ne gleda popreko i svi te odmah prihvate. I to je ono što je prelepo. Dok u Zagrebu nije tako. Tamo se još uvek zna ko je stari purger, ko je stari Zagrepčanin, zna se ko su Dalmatinci, ko su Slavonci, a ko Hercegovci. (...)»

I kada dođeš u Beograd, baš kao što je rekao **Momo Kapor**, ti imaš potrebu da postaneš Beograđanin. Dok u Zagrebu imaš potrebu da ne budeš Zagrepčanin. Mi smo konzervativniji i zatvoreniji, a Beograd je otvoren i svi su dobrodošli. I zato se ljudi koji ovde dolaze tako dobro osećaju, imaju potrebu da se vrate i da, vrlo često, i ostanu da žive ovde. (...)

Srbi su dobri prijatelji. Kada jednom stekneš prijateljstvo sa Srbinom, to je zauvek. Takođe, potpuno su opušteni i normalni, vrlo lako se komunicira sa njima. Bio sam nedavno na ragbi utakmici gde je Srbija igrala protiv Hrvatske. I oduševio sam se! Ti momci imaju kulturu ponašanja i kulturu prepoznavanja različitosti i poštovanje. A to je veoma velika stvar. (...)

«Muslim da će razlike vremenom biti sve manje jer proces globalizacije sve više uzima maha. I razlike među mnogo većim civilizacijama i narodima su izbrisane, a kamoli među nama.»

(Željko Kuprešak, veleposlanik Republike Hrvatske u Srbiji, «Beograd je izmislio prelepe kafane», *Blic*, Beograd, 1. svibnja 2010.)

*

BANAC I GOLDSTEIN: ANTIFAŠIZAM I KOMUNIZAM

«...Poštujući raznolikost fašističkih pokreta (postoje bitne razlike između radikalnog nacizma i tradicionalističkog frankizma), koji bi se "politički pokret" mogao temeljiti na "opoziciji" fašističkom antimarksizmu, antiliberalizmu, antikonzervativizmu ili antikapitalizmu?»

Takovog pokreta jednostavno nema, ali zato postoje razni povijesni "antifašizmi" iza kojih su stajali raznovrsni ideološki protivnici fašizma. Tako je, primjerice, *Croceov Manifest antifašističkih intelektualaca* (1925.) bio tipičan liberalan dokument, a njemačka Željezna fronta (1931.) nastavak socijaldemokratske antinacističke paravojne organizacije, koja je usput bila i antikomunistička. Slično tome, naš povijesni "antifašizam" nije bio samostojeoči nego izravan – i dosta zakasnjeni – proizvod komunističkog pokreta –

zakasnjeni, jer komunisti fašizam zadugo nisu doživljavali kao neku posebnu opasnost. Tako je, nakon što je **Staljin**, poslije **Hitlerova** preuzimanja vlasti u Njemačkoj, ipak bio primoran promijeniti politiku prema fašizmu, emigrant **Trocki** nastavio staru ultralijevu politiku Kominterne, po kojoj nije bilo razlike između fašizma i liberalne demokracije: "Boriti se protiv fašizma u savezu sa [zapadnim] imperijalizmom isto je što i borba u savezu s đavljom protiv njegovih pandža i rogova."

Za Staljinova saveza s Hitlerom (1939.-1941.) isto su mislili i komunisti u Hrvatskoj. Tako je "organ" CK KPH "Srpski čekić" sredinom kolovoza 1940. pisao da "englesko-francuski imperijalisti čak ni privremeno nisu uspjeli da prikriju pravu imperijalističku sadržinu rata nekom 'demokratskom' ili 'oslobodilačkom' kamuflažom". I nakon početka okupacije i uspostavljanja satelitske NDH oni su osuđivali staru jugoslavensku vlast jer se duго "nije (kao cjelina) mogla odlučiti kojoj će se imperijalističkoj grupi prikloniti" (*Srpski čekić*, lipanj 1941.). Zato se ne možemo složiti s Goldsteinom da se "isprepletenost političkih različitosti i utjecaja" reflektirala "i na antifašistički pokret u tadašnjoj Jugoslaviji, kao i na posebnost NOB-a u Hrvatskoj u odnosu na općejugoslavenski NOB".

Prije svega, "antifašistički pokret" je današnja inaćica "narodnooslobodilačkog pokreta", kako su komunisti nazivali satelitsku pučkofrontašku formaciju pod vlastitom kontrolom. Posve je jasno zašto se ta stara sintagma više ne može koristiti nakon kraha komunizma. Zatim, kad **Goldstein** kaže da su u "antifašističkom pokretu, pa i u cijelokupnom NOB-u [sic!] na teritoriju Jugoslavije, komunisti [...] uvijek imali ključne funkcije", on govori i previše i premalo. Previše jer "antifašistički pokret" i "cijelokupni NOB" u okupiranoj Jugoslaviji nisu postojali mimo komunista, a premalo jer komunisti ne samo da su "uvijek imali ključne funkcije", oni su ih tek po potrebi i posve iznimno svojevoljno prepuštali svojim satelitima (**Ivan Ribar**, **Vladimir Nazor**) kako bi sačuvali izgled koalicije.

I na kraju, Goldstein pretjeruje u naglašavanju posebnosti NOP-a u Hrvatskoj. One su doista postojale, ali ne zato što ih vodstvo KPJ ne bi sputavalo ili što bi bilo posvećeno "autonomiji" KPH. Da je "nacionalna ravnopravnost" kao komponenta "jugoslavenskog antifašizma i NOB-a pružala [...] osnovu za određeni stupanj autonomije hrvatskog antifašizma i hrvatskog NOB-a unutar općejugoslavenske cjeline", ne bi bilo opetovanih sukoba između Hebranga i Tita, između CK KPH i Politbiroa KPJ.

Goldstein s pravom naglašava da se ustank 1941. (ne samo u Hrvatskoj) razbuktao "tek djelomično zahvaljujući komunistima". Odlučan utjecaj bio je srpski otpor ustaškoj vlasti. Također je u pravu kad kaže da je ustanku "brojčanu snagu i glavni oslonac dalo [...] srpsko stanovništvo", a tek kasnije (konac 1941.) primorski Hrvati u borbi protiv nasilne talijanizacije. No, inzistira da je komunistička ideologija i praksa utjecala na činjenicu da je "antifašizam" dijelom izgubio "svoju prvotnu demokratsku poruku". Točnije je reći da liberalno demokratske poruke nisu imale nikakva izgleda pod komunističkom hegemonijom – u šumi ili na vlasti. Dakako, postoji komunističko tumačenje demokracije, što je za komuniste isto što i komunistička vlast. Tu hrvatski komunisti nisu bili nikakva iznimka.

Kad ovako sagledamo situaciju, postaje jasno da Goldsteinov "hrvatski antifašistički pokret" ne može biti "najjači antifašistički pokret u Europi", ali može biti jedna od jačih komunističkih transmisija na našem kontinentu. To je i točno, ali na tome ne možemo graditi suvremenu Hrvatsku. Zato je potreban novi maskenbal, kako bismo ponovno zakrabuljili ono što su komunisti na vlasti s ponosom razgolili, često na štetu kolikogod pasivne uloge onih što su ih slijedili u nedostatku nekog drugog i prihvatljivijeg pokreta otpora. Suvremenu Hrvatsku možemo graditi samo na demokraciji – i otporu kako fašistima, tako i komunistima.»

(Dr. Ivo Banac, «Hrvatski antifašizam jest zakasnjeli spin komunista», *Večernji list*, 29. svibnja 2010., obj. na: <http://blog.večernji.hr/zvonimir-despot/>) •

KROJENJE JUGOSFERE

U Donjoj je Stubici od 7. do 9. lipnja 2010. održan skup Mreže mladih Skupštine europskih regija. Ta se organizacija, osnovana prije dvije godine, samodopadno naziva najvećom neovisnom mrežom regija iz cijele Europe, a ona okuplja 270 regija iz 33 države. Na otvorenju skup-

ustvrdivši kako je regionalna i lokalna demokracija važnija od nacionalne. (Nije dr. Pusić ušla u složene rasprave o tome kako zamišlja «regionalnu» i «lokalnu» demokraciju izvan nacionalne i bez nje, ali to nije ni važno. Važno je da je poručila kako je od nacionalnoga sve važnije, bu-

Ilustracija: Financial Times Deutschland, 2. lipnja 2010.

štine pojavili su se izdanci i hrvatske mlađeži, među kojima su najzapaženije govorile održali poznati poletarci **Stjepan Mesić** i **Vesna Pusić**.

Mesić je, po običaju, opet govorio te je nagovjestio kako bi u dogledno vrijeme intelektualno mogao sazreti do predpubertetskog razdoblja, vizionarski ističući: «Kada se Europa ujedini, osnovni nositelji europske suradnje bit će regije. Posebno je značajan proces uključivanja mladih u donošenje odluka. Upravo se u ovoj gospodarskoj krizi od mladih očekuje odstupanje od raznih šablona i dogmi, te njihova spremnost otvaranja novih puteva razvoja i suradnje». A predsjednica Nacionalnog odbora za praćenje pregovora s EU-om, dr. Vesna Pusić, istaknula je ulogu mladih u politici,

dući da nacije i države – kao što znamo još od druga **Marxa** i druga **Engelsa** – imaju odumrijjeti.)

A u istom je kontekstu vrijedilo zapaziti da je predsjednik **Josipović** na vojnemu vježbalištu u Slunju – maniom iskusnog pripadnika Titove garde – rezultate slovenskog referendumu komentirao rječima: «Taj je sporazum dobar znak za regiju!» Osjeća se, dakle, znatan napredak u razmišljanjima vodećih hrvatskih političara: godinama su bili u funkciji izgradnje «regiona», sad su evoluirali u graditelje «regije». Konci su ostali isti, jednake su i one dašćice na koje su privezani, a isto je lutkarsko kazalište i oni koji konce vuku i odabiru lutke. Isti je čak i narod izabran za žrtvu... (V. B.)

TITO - MALIGNI TUMOR NA HRVATSKOJ DRŽAVI

Hrvatska je, nažalost, danas jedina europska zemљa u kojoj se sustavno zataškavaju zločini i slavi zločinac.

Dakako, riječ je o Josipu-Brozu Titu, bivšemu jugoslavenskom predsjedniku i generalnom sekretaru komunističke partije itd., da ne nabrajam sve njegove titule. Vrdoljakov dokumentarno-igrani serijal „Tito“ nije otkrio ništa novo o tom zločincu, jedino je dokumentarnim, filmskim jezikom osvježio činjenice jednoga traumatičnog vremena koje je obilježio Tito. Deseti nastavak tog horor-serijala od 25. svibnja 2010., bio je posebno dramatičan. Teško da može mašta autora horor-romana i filmskih režisera nadmašiti stvarnu okrutnost J. B. Tita i njegovih ubojica u obračunu s obitelji Hebranga.

Razlog tog „obračuna“ nije bilo ništa

Piše:

Josip Ljubomir BRDAR

Andrije Hebranga, sina mučki ubijenog Andrije Hebranga.

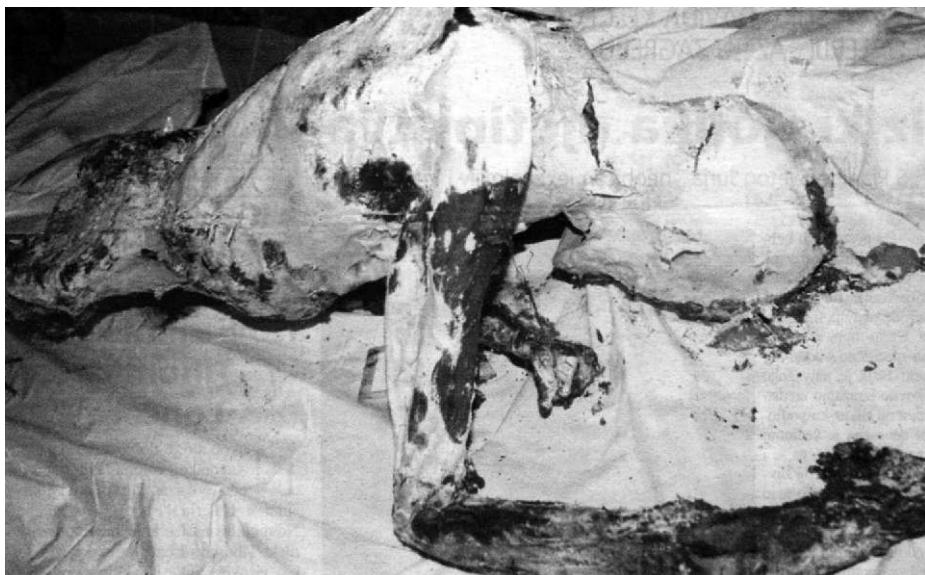
Teško mogu zamisliti da postoji živući apologet „najvećeg sina naših naroda“ koji bi mogao pobiti ovo svjedočenje. Isto tako bilo je traumatično svjedočenje Titovih golotočkih žrtava. Te svjedoke koji su preživjeli „deveti krug pakla“ Golog otoka, ne može čak ni **Stjepan Mesić** okvalificirati *ustašoidima*, jer su isti ponikli iz Titova ideološkog krila. Zašto je onda tako okrutno postupio prema njima? Također iz diktatorske taštine i straha za vlastitu poziciju. Takav je bio i prema svojim brojnim ženama i prijateljima koji

su redom završili kao žrtve njegove bolesne strasti za vlašću.

Zadaća ovoga kratkog teksta nije oslikavanje lika i djela jednog diktatora. On je već prilično obrađen od niza autora, iako predstoji još puno posla, jer razdoblje Titove vladavine od skoro pola stoljeća je jedan teški uteg, koji će tegliti još i buduće generacije. Ja ga spominjem u kontekstu neospornih činjenica o stravičnim zločinima vezanim uz njegovo ime. Tko to još danas tako žestoko brani i afirmira lik i djelo tog zločinca? Zašto Hrvatska mora nositi taj teret i s takvim teretom se istodobno kvalificirati u zajednicu europskih demokratskih država?

Pitanje je ustvari retoričko, jer se odgovor zna. Josipa Broza Tita afirmira lepeza današnje hrvatske ljevice i to ne samo kao povijesnu ličnost, nego kao pozitivnu vertikalnu na kojoj počiva i današnja Hrvatska. No, to je takva notorna laž koju nije potrebno niti demantirati, jer da je to istina, nametnulo bi se pitanje, zbog čega su onda stotine tisuća Hrvata bili ubijani, zatvarani i progonjeni, ukoliko su imali pravo na samoodređenje do odcepljenja od Jugoslavije. Eto, ta Titova Jugoslavija održavana na diktaturi, zločinima, zatvorima, bijedi itd., a sve pod licemjernom parolom „bratstva i jedinstva“, ona je još uvjek emocionalna svojina jednog dijela hrvatskog korpusa, tj. onog dijela koji je, podržavajući Titov režim, živio relativno dobro.

Mjesec svibanj je vrijeme odavanja počasti Titu. To je vrijeme nošenja „štafete“, a Kumrovec okupljalište povijesnih sablasti, gdje zajedno zazivaju sotonski duh tragične prošlosti. Taj karikaturalni kum-

Huda jama - jedan od plodova Titove vladavine

drugo doli strah diktatora za vlastitu poziciju. Rezultat tog obračuna je bilo mafijaško ubojstvo **Andrije Hebranga** (starijega), robija njegove supruge, a sudska djece je bila na klackalici likvidacije ili postupnog umiranja u gladi i bijedi. U naknadnoj „humanoj“ fazi diktatorove vladavine, supruga nakon 10 godina izlazi s robije, a cijena biološkog održanja djece i nje je bilo gubljenje, odnosno nasilno odricanje obiteljskog imena. Preživjeli su dobrotom rodbine.

Eto, to je ukratko preneseno svjedočenje danas uglednoga hrvatskog domoljuba, političara i sveučilišnog profesora, dr.

Josip Broz sa suradnicima (B. Lončar, Josip Vrhovec i dr.)

rovečki *happening* s tom ljudskom paučinom nije opasnost za hrvatsku državu, ali se ipak nameće pitanje: kako je moguće da Hrvatska kao suverena država dopušta na svom tlu takve fašističke predstave? A da se u Kumrovcu igra fašističko-komunističko kolo, ne treba istraživati, jer tamo se na sav glas zaziva Tito, partija, Jugoslavija, bratstvo i jedinstvo, i k tome pripadajući arsenal parola s kojima se devedesetih krenulo u ratni pohod na Hrvatsku, i to baš u trenutku kad je Hrvatska krenula ostvariti „pravo“, koje je *drug Tito* zapisaо u Ustavu iz 1974. god. Navedeno „pravo“ je kontinuitet Titovih „prava“, koja su Hrvati krvlju plaćali.

Želio bih ponoviti da ta čudna kumrovečka bića nisu sami po sebi nikakva opasnost. Opasnost za Hrvatsku su njihovi biološki i ideološki nasljednici koji sjede u Hrvatskome saboru, u raznim državnim institucijama, u velikim državnim tvrtkama, gradonačelničkim foteljama itd., kamuflirani tzv. socijal-demokratskim imidžom. Nose fina odijela, košulje i kravate i na prvi pogled ih je teško prepoznati. No, djela ih otkrivaju. Oni su ti koji priječe demontažu ploče s natpisom „Trg maršala Tita“ u Zagrebu što bi u simboličnom smislu bio neprocjenjiv povjesni iskorak. Taj čin otvorio bi put valorizaciji istine o našoj prošlosti, jer buduć-

nost se ne može graditi na lažima o prošlosti. Inauguracija istine o spomenutoj prošlosti oslobođila bi okova laži i hrvatsku ljevicu, koja još uvijek robuje stilu komunističke etike koja je njegovala isključivo vlastitu „istinu“. Oni su zatočenici te povjesne zablude. Zato ih ne možete vidjeti na nacionalnim komemoracijama partizanskih, odnosno Titovih žrtava kao što je npr. Macelj, Jazovka, Šepetar, Tezno, Huda jama itd. itd. Zar to nisu i njihove žrtve?

Očito nisu, jer su te žrtve po logici „povjesničara i forenzičara“ S. Mesića tek marginalna osveta za ustaške zločine. Takva „povijest“ kojom bivši predsjednik „obrazuje“ gimnazijalce, nažalost nije iznimka nego prije pravilo, ne samo političkih struktura komunističke orientacije,

nego i čitavog medijskoga ansambla „butkovićevsko-jergovićevske“ provenijencije, kao i nekoliko etabliranih povjesničara koji su povijesnu istinu žrtvovali u slavu zločinačkog mita. Ta manjina hrvatskog korpusa oblikuje javno mnjenje iz jednostavnog razloga, jer su sve poluge javnog života u njihovim rukama. Zašto? Zato što su oni prisvojili medije u vrijeme dok je domoljubni dio hrvatskog naroda ginuo u obrani zemlje.

Dokaz o tome čiji su mediji, potvrđuje i činjenica da je krunski svjedok optužbe J. B. Tita prof. dr. Andrija Hebrang javno najnapadanija politička osoba u Hrvatskoj, usprkos tome što ga krase sve pozitivne atribucije čovjeka i znanstvenika. Zašto ga napadaju, usprkos tome što nema ni jedne mrlje u svom životu? Odgovor je: Zato, jer je svjedok!

I da zaključim: u zemlji u kojoj se opravdava i zataškava zločin, a slavi zločinac, u zemlji u kojoj lider ljevice ne zna je li general **Gotovina** kriv dok sud ne doneše pravorijek, u zemlji gdje povijesna istina čami u zemljinoj utrobi, u zemlji gdje ljudi ne znaju datume svojih nacionalnih svetinja, u zemlji gdje nema niti najmanje reakcije na ukazani i dokumentirani zločin, takva zemlja, što god mi govorili – nema budućnosti!•

DOK SE PREDSJEDNIK ISPRIČAVA NA SVE STRANE...

Dok se aktualni predsjednik Republike na sve strane ispričava («Hrvati krivi za ovo, Hrvati odgovorni za ono, Hrvati žale zbog ovoga, Hrvati se ispričavaju zbog onoga itd.»), ni njemu niti komu drugom ne pada na pamet ispričati se tim Hrvatima zbog poniženja koja im se svakodnevno nanose.

Jedno u nizu zabilježavanju 65. obljetnice dolaska Jugoslavenske armije na otok Krk, što se oslobođenjem može nazvati tek u svjetlu činjenice da se je taj hrvatski otok nalazio najprije pod talijanskom okupacijom, a da su potom upravu na njemu, unatoč nominalnoj vlasti Nezavisne Države Hrvatske, faktično preuzezeli Nijemci. Tim se povodom u Baški – jednom od mitskih mjesta hrvatske povijesti i tradicije – na jednome od jarbola zavijorila i zastava Socijalis-

tičke Federativne Republike Jugoslavije! Uz mjesnu i hrvatsku zastavu, na jarbol je, naime, izvješena i zastava SFRJ, na kojoj je, ponad crvene zvijezde petokrake (da ne dvojimo o ideoškoj boji »oslobodenja«), lijepo stiliziranim čiriličnim slovima (da ne pomislimo kako je to »oslobodenje« imalo hrvatski značaj!) bilo ispisano »smrt fašizmu – sloboda narodu«. Reagirajući na mlake prosvjede, predstavnik lokalnog ogranka tzv. saveza antifašističkih boraca i antifašista otoka Krka, **Stjepan Starčević** je priopćio kako je posrijedi »čisti nemjeran propust«, koji se zbio tako što je predsjednik krčke podružnice te udruge, **Slavko Karabaić**, »iz ormara greškom uzeo staru zastavu nekadašnjeg SUBNOR-a«, dok nikakve druge zle nakane ni političke poruke u tome činju bilo.

I kad bismo to objašnjenje prihvatali, valjalo bi primijetiti kako ono sadrži jasno priznanje: pravni i politički prednik tzv. Saveza antifašističkih boraca, SUBNOR, u srcu hrvatskoga glagoljaštva na službenoj je zastavi do devedesetih godina XX. stoljeća natpisao – čirilicom. Nije to, nema sumnje, bio prilog raspravi o hrvatskim pismima kroz povijest (u koje, dakako, spada i čirilica), nego simbolično priznanje lojalnosti SUBNOR-a državnom jeziku i državnom pismu. Upravo kao što je **Ivan Fumić** usred Zagreba politički motivirane osude pisao i diktirao na srpskome. Ništa slučajno: srpski jezik, čirilica i jugoslavenska zastava, to je – nažalost – zajednički nazivnik tih tzv. hrvatskih antifašista... (B. C.)

PUPOVAC, PUSIĆ I MILANOVIĆ ZA OBNOVU CRKVE U BUNIĆU!

Kako se doznaće iz pouzdanih izvora bliskih *Radio Erevanu*, prigodom ovogodišnjeg «srbo-ovanja» (obilježavanja srpske pobune protiv hrvatske države i pokolja nedužnih civila u Srbu i na tromeđi Bosne, Like i Dalmacije), **Milorad Pupovac**, **Zoran Milanović** i **Vesna Pusić** začložit će se svim silama za obnovu katoličke crkve *Rođenja Blažene Djevice Marije* u mjestu Bunić. Ona je jedna od mnogobrojnih katoličkih crkava koje su jugoslavenski četnici i partizani («gerilski odredi») razorili i zapalili, potamanivši usput ono hrvatskoga i katoličkoga što su uspjeli uhvatiti. (S druge strane granice jednako je bilo muslimanima i džamijama.)

Imajući na umu kako su sve žrtve iste, kako zločin treba individualizirati, kako nijedan zločin ne smije ostati nekažnjen i kako i na simboličkoj razini valja pokazati da su svi ljudi isti, bez obzira na nacionalnu, vjersku ili bilo koju drugu pripadnost, naše moralne vertikale Pupovac, Milanović i Pusić su već oštro zatražili od vlade Republike Hrvatske da u obnovu

hrvatskih i katoličkih spomenika, crkava i simbola uloži jednak iznos sredstava koji se namjenjuje obnovi spomenika u Srbu. U protivnom će zatražiti da se stvar internacionalizira, da se aktiviraju institucije sustava i europski mehanizmi (od nevladinih organizacija do Europskoga suda za ljudska prava), sve s ciljem da se spri-

ječi daljnje diskriminiranje Hrvata. U Hrvatskoj. Štoviše, zatražit će se od uvijek spremne Velike Britanije i Nizozemske, da blokiraju hrvatske pregovore s Bruxellesom dok se i na legislativnoj i na praktičnoj razini ne osigura jednakopravnost Hrvata u njihovoј državi! (P. O.)

OTKAZANA MOSTARSKA TRIBINA - GUŠENJE PRAVA NA SLOBODU RIJEČI

Dugo pripremana i najavljuvana tribina o zločinima jugoslavenskih partizana u Hercegovini, koja je trebala biti održana 27. svibnja 2010. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Mostaru, otkazana je «iz tehničkih razloga» neposredno pred početak. Slijedom toga nisu održana predavanja **dr. fra Roberta Jolića**, urednika mjesečnika *Naša ognjišta* i časopisa *Hercegovina franciscana* («Kratki presjek stradanja hercegovačkih franjevaca, s osvrtom na životopis fra Radoslava Glavaša»), **Željka Raguža**, ravnatelja *Radija Herceg-Bosne* i komentatora *Crkve na ka-*

menu («Stradanje katoličkih svećenika u istočnom dijelu Hercegovine»), te **Tomislava Jonjića**, odvjetnika i publicista, urednika *Političkog zatvorenika* («Zločinačka i protuhrvatska dimenzija komunističke ideologije»).

Iako se u svome priopćenju organizator skupa, mostarski Hrvatski studentski politološki forum, nije upustio u potanje objašnjavanje «tehničkih razloga», u javnosti i na internetskim portalima brzo se otkrilo kako su pravi razlozi otkazivanja tribine političke naravi: određeni su ut-

jecajni krugovi u Mostaru i u Hercegovini tribinu unaprijed prozvali «ekstremističkom», ocjenjujući kako će ona, tobože, izazvati uznemirenje javnosti. Neki su komentatori upirali prstom u činjenicu da su predci nekih današnjih visokih dužnosnika – kao jugoslavenski partizani i komunistički jurišnici – izravno sudjelovali u pokoljima, pa su današnji «hrvatski predstavnici» u kulturnoj i političkoj vlasti imali i osobnih razloga spriječiti raspravu. I to je vrijedan pomak: još donedavno se za puno manje gubila glava i skončavalo na robiji... (B. C.)

POLITIKA NOVE BRITANSKE VLADE I HRVATSKI NACIONALNI INTERESI

Novi britanski ministar vanjskih poslova Velike Britanije **William Hague** njavio je da će nova britanska Vlada snažno podržavati daljnje proširenje Evropske unije (EU) na zapadni Balkan i Tursku te da će se zauzimati za sankcije protiv onih političara koji budu radili na slabljenju države Bosne i Hercegovine (BiH): "Konzervativna stranka i dalje čvrsto vjeruje u vrijednosti dalnjeg proširenja EU-a. Perspektiva članstva ključna je za učvršćenje stabilnosti na zapadnom Balkanu, gdje je toliko europske krvи proliveno. Zapadni Balkan je stražnje dvořište Evropske unije i njena vjerodostojnost u vanjskim poslovima ovisi o učinkovitosti njene politike u tom području", piše britanski ministar u članku koji je objavio „Europe's World“, a prenosi Hina (19. svibnja 2010.).

U istom članku Hague dodaje da "posebno u Bosni postoji potreba za snažnjom i zahtjevnjom europskom politikom koja bi trebala koristiti štap i mrkvu. Postoji snažan argument za prijetnju ciljanim sankcijama protiv političara koji podržavaju bosansku državu. Bosanska ekonomija je rasla sa stranom pomoći, ali država nije rasla i danas ne funkcioniра", pa zaključuje da "raspad zemlje u neovisne etničke državice ne bi bila samo nagrada za etničko čišćenje, što je moralna uvreda, nego nosi i rizik stvaranja neuspjele države u srcu Europe. Snažan pristup trebao bi se

Piše:

Mario Marcos OSTOJIĆ

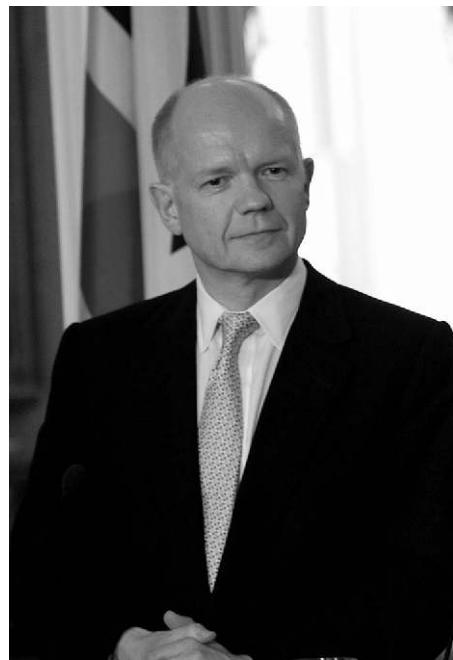
usredotočiti na jedinstven cilj: središnju vladu u Bosni dovoljno učinkovitu da odgovori zahtjevima za članstvom u EU-u i NATO-u".

U intervjuu za sarajevski „Dnevni avaz“ (13. svibnja 2010.), što ga je vodio **Sead Numanović**, bivši visoki predstavnik za BiH **Paddy Ashdown** je na pitanje „što BiH može očekivati od nove vlade Velike Britanije“ odgovorio:

„Izvrsna vijest za BiH je da će William Hague biti novi ministar vanjskih poslova moje zemlje. Nas dvojica zajedno smo radili na pitanjima koja se tiču BiH. Naše političke pozicije drugačije su i zato pripadamo dvjema različitim strankama, ali kad je BiH u pitanju, u potpunosti se slazemo. Hague ima jasnу sliku što se u BiH treba učiniti, dao je ranije više vrlo jakih izjava kada se radi o situaciji u vašoj zemlji i svatko tko vidi BiH kao potpuno integriranu državu u sadašnjim granicama kako napreduje prema Europi, u Hagueu ima istinskog prijatelja. Oni koji imaju san o tome da je BiH u stanju napredovati na europskom putu, odbijaju sukobe iz prošlosti i podjele kojima se neki žele vratiti, u novom ministru vanjskih poslova dobili su najjačeg saveznika“.

Na izravno Numanovićevo pitanje: „Kakvu će politiku britanska vlada imati prema BiH“, Ashdown je odgovorio: „Sigurno je da je Velika Britanija zemlja s najviše proeuropskih političara i jedan od najjačih među njima je u novoj vladi. No, ima i mnogo euroskeptika i netko od njih je također u novoj vladi. Kako će se to odraziti na Europu, zaista ne znam. No, znam da ministar Hague smatra da se mora imenovati netko tko će pratiti ukupnu situaciju na Balkanu, a ne u nekoj od tamošnjih država“. Na pitanje znači li to imenovanje specijalnog izaslanika, Ashdown je odgovorio potvrđno i dodaо: „Specijalni izaslanik za BiH ne bi bio dobra ideja. No, specijalni izaslanik za Balkan bila bi više nego dobra stvar i znam da gospodin Hague dijeli ovo moje mišljenje. Ta osoba trebala bi predstavljati Europsku uniju, a ne samo Veliku Britaniju“. Kad ga je novinar upitao bi li on prihvatio tu dužnost, Ashdown je odgovorio neodređeno: „Ako bi me netko pitao jesam li zainteresiran, morao bih prvo razmislići. No, još mi nitko nije ponudio“.

Ne radi se o novom momentu, nego o kontinuitetu; sjetimo se rasprave o političkoj situaciji na području „Zapadnog Balkana“ s naglaskom na BiH pred američkom Komisijom za sigurnost i suradnju u Europi (2. travnja 2009.), u kojoj su neki sudionici tražili aktivniju ulogu

*Britanski ministar vanjskih poslova
William Hague*

Paddy Ashdown (foto: Globus)

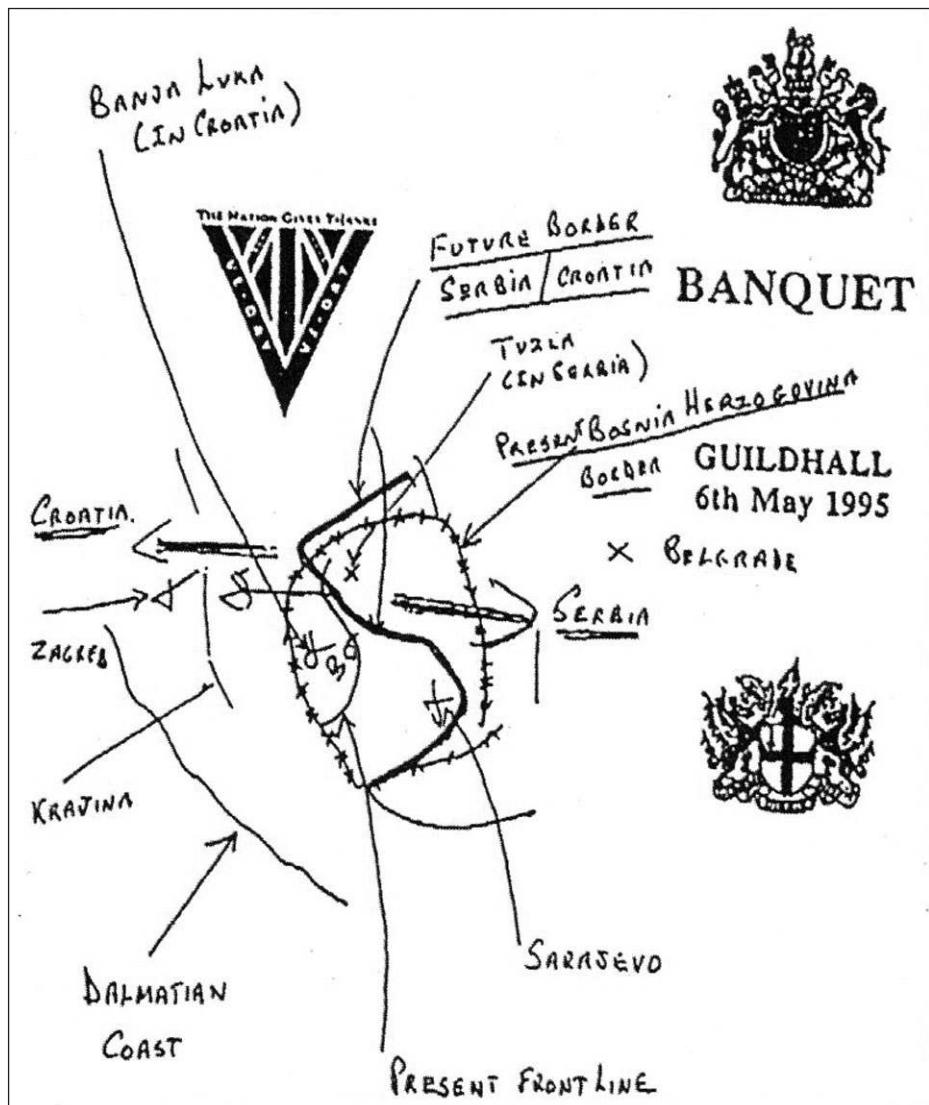
Sjedinjenih Američkih Država (SAD) u regiji. Jedan od sudionika je bio Paddy Ashdown, koji je svojedobno optužio po-kognog predsjednika **Franju Tuđmanu** za podjelu BiH koju je ovaj navodno nacrtao na famoznoj salveti. Baš on je bio jedan od onih koji su tražili aktivniju ulogu SAD-a i predložio jedan „širi regionalni pristup“ preporučivši imenovanje posebnog predstavnika ne samo za BiH, nego za čitavo područje „Zapadnog Balkana“. Oko mjesec i pol dana kasnije (19. svibnja 2009.), potpredsjednik SAD-a **Joseph Biden** zajedno s visokim predstavnikom EU za zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku **Javierom Solanom** posjetio je BiH te je u Sarajevu osudio (srpski) „secesionizam“ i (bošnjački) „unitarizam“ i svako političko djelovanje protiv opstanka BiH kao države, slijedom čega

je istaknuo da je Solanina nazočnost pokazatelj zajedničke politike SAD-a i EU prema toj zemlji. Samo nije spomenuo Hrvate ni njihov nezavidni položaj.

Još jedan dokaz politike kontinuiteta je činjenica da će nova britanska koaličijska vlada premijera **Davida Camerona** koju predvode konzervativci, kao i prethodna laburistička vlada premijera **Gordona Browna**, i dalje pružati podršku ulasku Turske u EU. U već navedenom članku „Europe's World“ što ga prenosi Hina, britanski ministar vanjskih poslova William Hague tvrdi da „osim uzajamne ekonomske koristi i iznimnog poboljšanja sigurnosti opskrbe energijom za EU, tursko članstvo bi demantiralo one koji tvrde da postoji sukob civilizacija između Zapada i islama i od Turske bi stvorilo posrednika između Europe i Bliskog istoka“.

Poznato je da su Francuska i Njemačka protiv ulaska Turske u EU i da smatraju kako britanska potpora Turskoj ima za cilj spriječiti daljnju i dublu integraciju EU. Iz tih činjenica može se zaključiti da će VB pokušati dobiti podršku SAD-a za svoju politiku. Ako u tome uspije, pitanje je što će biti s Bidenovom sarajevskom osudom „unitarizma“ i „secesionizma“ i nespominjanjem Hrvata. Iz onoga što je napisao ministar Hague i iz odgovora Ashdowna „Dnevnom avazu“, ali i iz reakcija lidera srpskog entiteta u Bosni i Hercegovini **Milorada Dodika** i „hrvatske šutnje“, proizlazi da će britanska politika u BiH podržati „unitariste“ (Bošnjake) i jačati ovlasti visokog predstavnika međunarodne zajednice za BiH (ako u međuvremenu Ashdown ili netko sličan ne postane izaslanik za Balkan), kako bi se discipliniralo „secesioniste“ i osiguralo daljnju „hrvatsku šutnju“. Dakle, radi se o politici kontinuiteta, istoj onoj politici koju je primjenjivala Velika Britanija dok je i sam Ashdown bio visoki predstavnik za BiH.

Sir **Winston Churchill** je rekao: "Engleska nema neprijatelje ni prijatelje, Engleska ima samo svoje interese". To se dade zaključiti iz jednoga jednostavnog primjera: britanski ministar Hague je u već citiranom članku u „Europe's World“ kritizirao ratifikaciju Lisabonskog ugovora, tvrdeći da je "britanskim glasćima uskraćeno da bilo što kažu o Ugovoru, bilo na općim izborima ili na referendumu...", no kad je Velika Britanija trebala odgovoriti na argentinske zahtjeve za suverenost nad Malvinskim (Falklandskim) otocima tijekom nedavnog sastan-

Tzv. Ashdownova salveta

ka na vrhu Europska unija - Latinska Amerika i Karibi, koji se održao u Madridu (18. svibnja 2010.), reagirala je priopćenjem koje je potpisao državni tajnik Ujedinjenoga Kraljevstva za Latinsku Ameriku, **Jeremy Browne**, te u kojem između ostalog stoji da Ugovor iz Lisabona koji je ratificirao formiranje EU „jasno potvrđuje stajalište EU o Falklandskim otocima: radi se o prekomorskom teritoriju Ujedinjenog Kraljevstva“. (Novine „La Nación“, Argentina, 19. svibnja 2010.).

No, više nego interesi Velike Britanije, EU, SAD, Francuske, Njemačke i Turske, više nego postojanje ili nepostojanje sukoba između Zapada i Islama ili eventualne uloge Turske kao posrednika između Europe i Bliskog istoka, nas trebaju zanimati interesi hrvatskog naroda u cjelini, a oni su rijetko istovjetni s interesima tzv. „velikih igrača“. To je naše iskustvo u novijoj i starijoj povijesti.

Koji su interesi hrvatskog naroda u cjelini? Ukratko, to su oni interesi koji su izravno suprotstavljeni interesima tzv. međunarodne zajednice u Hrvatskoj i u BiH, što ih podržavaju Jugoslaveni, velikosrbi, komunisti i, naravno, vječni oportunisti. Možda netko misli da bih ispred Jugoslaveni, velikosrbi i komunisti trebao dodati „bivši“, no stvarnost nam stalno pokazuje da je preuranjeno za to. Što se tiče konkretno BiH, i dalje sam uvjeren da je tamošnji Hrvati ne smatraju svojom domovinom, nego samo državom u kojoj žive i koja je nastala i održava se voljom „velikih igrača“ tzv. međunarodne zajednice. I dalje sam uvjeren da je njihova jedina domovina bila i ostala Hrvatska, i da obveza nas Hrvata koji živimo u Republici Hrvatskoj da brinemo o sunarodnjacima u BiH prvenstveno proizlazi iz te činjenice, a ne iz odredbe Ustava Republike Hrvatske ili odluke trenutne vlade da se odrekne jednog dijela naroda zbog „viših interesa“.

XVIII. IZBORNI KONGRES INTERNACIONALNE ASOCIJACIJE BIVŠIH POLITIČKIH UZNIKA I ŽRTAVA KOMUNIZMA (INTER-ASSO)

Pod mottom *Etnička, kulturna i religijska raznolikost – zajedničko patničko iskustvo*, održala je Internacionalna Asocijacija bivših političkih uznika i žrtava komunizma (INTER-ASSO) svoj kongres, prvi put u Rumunjskoj. Ovog puta to nije bio glavni grad jedne članice, kako to obično biva, nego grad Braşov, žarište i središte odnosno grad poznat po buntu protiv komunističke diktature u Rumunjskoj.

Nekad se zvao i Kronstadt, a sada ga tako zovu pripadnici desetkovane nacionalne manjine Nijemaca, koji su prije sedam stoljeća došli u te krajeve, donijeli europsku kulturu i stoljećima prakticirali način suživota koji se sada Europska unija trudi provesti u cijeloj ujedinjenoj Europi. Hoće li se to u ovoj novoj Europi završiti uspješno ili tragično kao u Transilvaniji, ostaje zagonetkom. Na svakom koraku mogli su se sudionici Kongresa osvijedočiti o nestanku najkulturnijeg dijela raznorodnog stanovništvaiza kojega su ostali volebni kulturni spomenici, puste crkve koje su ujedno i najveći povijesni spomenici u tom dijelu, te tako raritetni spomenici kao što je to Honigberg (Medeni Brijeg), crkva i okolo nje obrambeni bedem a s unutarnje strane u obrambenim zidinama stanovi za žitelje i branitelje. Taj povijesno kulturni objekt nije na nikakvom brijegu, kako bi ime sugeriralo, nego nasred ravna polja, a ipak se uspio obraniti svim, a posebno turskim navalama. Nijemci su se i u obrani razlikovali od drugih stanovnika Transilvanije. Dok su jedni bježali u goru, oni su gradili utvrde i pregovarali s Turcima. Tako je Transilvanija dobila naziv Sedmogradska, a grb i danas prikazuje sedam gradova (dvoraca).

O suživotu i zajedničkoj patnji, na temu *Etnička, kulturna i religijska raznolikost – zajedničko patničko iskustvo*, govorio je domaćin Octav Bjoza, a ravnateljica njemačke zaklade Savladavanje komunističke diktature (Aufarbeitung der

Piše:

**Doc. dr. sc. Darina BRUKKEROVA
SZU, Bratislava**

SED-Diktatur) iz Berlina **dr. Anna Kaminsky** imala je temu *Savladavanje komunizma – mogućnosti i ciljevi u europskom prostoru*. Njezino izlaganje donosimo u cijelosti.

Savladavanje komunizma – mogućnosti i ciljevi u europskom prostoru (izlaganje dr. Anne Kaminsky)

„Europski parlament pozvao je prigodom „20-te obljetnice demokratskih promjena u Srednjoj i Istočnoj Europi“ na svečanu sjednicu 11. studenoga 2009. u Bruxelles. Dnevnom redu prethodio je svečani čin koji je, ogledom na svečanosti

Sudionici XVIII. kongresa

u drugim europskim državama, gdje je vrhuncem europskoga sjećanja bio 9. studenoga, bio i vrlo loše datiran. S toga se ne treba čuditi da svečani čin Europskog parlamenta nije naišao na odjek u sredstvima javnog priopćavanja.

Ne tvrdeći da stvarno poznajemo rad europskih institucija, izgleda kao da europska kultura sjećanjā i kultura političkog pamćenja za sada nisu teme koje stoje u središtu rada ili interesa skupina ili odjela u Europskom parlamentu. Istina je da su održane konzultacije i donesene rezolucije, ali u konačnici EU sa svojim raz-

nim institucijama može samo poticati, dok savladavanje ostaje u prvom redu nacionalna odgovornost – zato što rečeno: Sve dok u nekoj zemlji postoji neslaganje o tome kako se nositi s ovom prošlosti, dok ne postoji stvarno otvaranje arhiva, dok u državnom izobrazbenom sustavu ne postoji uvjerljiv koncept za predstavljanje i posredovanje prošlosti, Europa može učiniti malo.

Naravno to ne znači da se Europski parlament ne bi zanimalo za savladavanje komunizma u Europi. Postoje, a posebice nakon 2004. godine – godine kada je deset bivših komunističkih država primljeno u Europsku zajednicu – višekratne rasprave i čak rezolucije Europskog parlamenta o obraćunu s komunističkim režimima u Europi.

- Već je **4./5. veljače 2004.** skupina EPP-ED u Europskom parlamentu prihvatala Rezoluciju o osudi komunističkog totalitarizma i naglasila, da u mnogim državama postoji osuda režima, ali ne postoji međunarodna osuda ovoga režima. Uz osudu režima već je uveden i Međunarodni dan sjećanja na žrtve i uspostava Muzeja za sjećanje na žrtve komunizma, te je potaknuto stvaranje europskoga dokumentacijskog centra.

- Na **12. svibnja 2005.**, prigodom 60. obljetnice okončanja Drugoga svjetskog rata, prihvatio je Europski parlament rezoluciju, u kojoj je pod točkom (G) navedeno, da je „za neke nacije“ u Europi konac Drugoga svjetskog rata značio potpadanje pod ponovnu tiraniju staljinističkoga Sovjetskog Saveza, a da se današnje zalažanje ovih država posebno cjeni.

- Na **26. siječnja 2006.** Parlamentarna skupština Vijeća Europe vijeća u svojoj Rezoluciji 1481/2006. naglasila je nužnost osude komunističkih zločina. Nju Parlament nije prihvatio, jer je za to bila potrebna dvotrećinska većina, koje pri glasovanju nije bilo.

- **8. travnja 2008.** uslijedila je, pod slovenskim predsjedanjem, u Bruxellesu rasprava iz čijeg zaključka Johnathan Taull

rezimira, da bi zapadnoeuropske članice trebale biti senzibilnije prema tragičnoj prošlosti istočnoeuropskih država. Ova rasprava ujedno je pokazala, kakva su golema očekivanja sudionici iz istočnoeuropskih država usmjerili na Europsku zajednicu.

• **3. lipnja 2008.** Prašku izjavu o Europskoj savjesti i komunizmu potpisali su brojni europski političari, a cilj joj je stvaranje višega europskog senzibiliteta i svijesti o zločinima komunizma te shvaćanja, da je nacistička diktatura isto kao i komunistički totalitarizam, svaki na svoj način i sa svojim strašnim metoda-ma sustavno razarao društva, te prijedlog da se 23. kolovoza proglaši europskim danom sjećanja.

• **18. rujna 2008.** ponovno rasprava u Europskom parlamentu s ciljem stvaranja europske svijesti, da su za najveće zločine čovječanstva odgovorne ideologije komunizma i nacionalsocijalizma.

• **23. rujna 2008.** – Europski dan sjećanja na žrtve staljinizma i nacizma 23. kolovoza – pakt Hitler – Staljin - prihvati je, kao nacionalni dan sjećanja, Estonija 18. lipnja 2009.; Latvija je 17. srpnja 2009. prihvati 23. kolovoza kao spomen-dan. Europski parlament je 2. travnja 2009. prihvatio ovu rezoluciju, a također ju je prihvatio i OEES koji je ovaj dan sjećanja podržao prigodnom izjavom.

• **19. siječnja 2009** glede očekivanja od Europske unije u ime Europske komisije izjavio je g. Barrot, da bi sve zemlje članice morale pronaći svoj način kako se nositi sa svojom prošlošću, a Europska unija da ima malo sredstava za potporu ovih programa u Europi. EU može biti smo platforma, za omogućavanje rasprava, predstaviti best practice primjere i spojiti različite sudionike.

• **19. travnja 2009.** rezolucija Europskog parlamenta o Europskoj savjesti i totalitarizmu pozivom na Opću izjavu o ljudskim pravima UN-a na rezoluciju 1481/2006 ukazuje da:

- Spoznaja da su, za proces europske integracije a posebno gledom na 2009. godinu, važna iskustva nacizma u Zapadnoj Europi a u Srednjoj i Istočnoj Europi iskustva nacizma i komunizma

- S gledišta žrtve nebitno je pod kojim je režimom postala žrtvom

- Zahtjev da se 23. kolovoza proglaši danom sjećanja, da se uspostavi Institut

Sudionici prate rad kongresa

za istraživanje totalitarnih režima i stvoriti platforma za omogućavanje rasprava.

• U međuvremenu stvorene su razni europski čimbenici:

- Platform for European Memory and Conscience pod vodstvom češkog instituta

- Platforma pod vodstvom bugarskog Instituta Hannah-Arendt

- Planiranje Europskoga povjesnog doma

A 2009. godine propuštena je prigoda da se obilježi sjećanje na europskoj razini, ali se zato treba pripremiti za:

2014. - Europsku godinu povijesti: 1914. – 1939. – 1949. – 1989. kad se pruža mogućnost da se 100. obljetnica izbijanja Prvoga i 75. obljetnica Drugoga svjetskog rata te 65-godišnjica Vijeća Europe i 25-godišnjica urušavanja komunističkog sustava proslavi kao vrhunac mnoštva europskih događanja, pri čemu bi se moglo organizirati, da na festival radosti u Bruxelles, u europsku metropolu, dolaze ljudi iz svih krajeva Europe, ne samo iz EU-a, posebnim vlakovima, biciklističkim konvojima ili na drugi načine.

• Na velikoj svečanosti u Bruxellesu žrtvama bi se ukazala posebna počast.

• Dana 19. kolovoza mogao bi se u Pragu na Vaclavovu trgu organizirati veliki koncert za slobodu - Sound of Revolution - kao eurovizionska emisija;

• uloga Madžarske mogla bi se obilježiti pan-europskim piknikom za koji bi se odredio datum.

• Europom bi mogla putovati velika putujuća izložba u više primjeraka

• Europska posebna poštanska marka, prihod od koje bi (500 milijuna primjeraka) služio kao temeljni kapital za zakladu „1989: sloboda i demokracija“, a koja bi diljem Europe podupirala projekte za političku i povjesnu izobrazbu

• Trebalo bi poticati razvoj građanskog ponosa na svladavanje diktatorskih režima u revolucijama, a

• Kultura sjećanja ne bi smjela ostati u nacionalnim granicama nego bi se trebalo poticati razvoj žive prekogranične kulture sjećanja“

Zamor ili biološki odlazak

U središtu Brašova, nedaleko od Trga revolucije na kojem se nekada nalazilo sjedište bivše zloglasne Securitate, postavljen je spomenik žrtvama komunizma. Na tom spomeniku služila se ekumenska služba Božja, gdje su tri rumunjsko-pravoslavna svećenika otpjevali, kako to pravoslavni obred nalaže, molitvu, a potom su se pomolili njemački dušobrižnik na njemačkome a madžarski na madžarskom jeziku, izmolivši svaki *Očenaš*. Nakon molitve vijence su na spomenik položili u ime Inter-Asso-a, predsjednik **Jure Knezović** i predsjednik rumunjske udruge političkih uznika **Octav Bjoza**. Vijence su položili i predstavnici, države, grada Brašova, policije, raznih struktura vojske i drugi.

U izvješćima članica jasno se ukazuje na tendenciju manje aktivnosti i povećanog siromaštva kako udruga bivših političkih uznika, tako i samih političkih uznika. Dok su rumunjski izvještaji o stanju patnje i stupnju ponižavanja političkih protivnika u komunističkim zatvorima na mahove izazivali i povraćanje, posebice kad su opisivane perverzije na koje su komunisti silili političke uznike. U izlaganjima se govorilo o postojnosti i mijenjama, jer se, kako navodi i **dr. Renata Knezović i Sedlačková**, „u tijeku revolucionih promjena društva mijenja i sam čovjek.“ (Knezović, Sedlačková: *Biološke a sociálne reflexie ľudskej osobnosti*, 2010., str. 51.).

S obzirom na izborni značaj kongresa, birano je novo predsjedništvo koje se sada sastoji od sljedećih članova:

Jure Knezović (HR)-predsjednik

Dr. Hubert Proházka (CZ)-dopredsjednik

Dr. Vanda Briedienė (LT)-prisjednica

Rainer Wagner (DE)-prisjednik

Octav Bjoza (RO)-prisjednik

Osim toga, XVIII. Kongres je usvojio i rezoluciju koju donosimo u prilogu.♦

**Internacionalna Asocijacija bivših političkih uznika i žrtava komunizma
na svom XVIII. Kongresu, održanom 20. - 22. svibnja 2010. u Braşovu, Rumunjska,
prihvatile je sljedeću**

Rezoluciju

Komunistički režimi su svugdje na svjetu gdje su bili na vlasti, vladali pomoću terora i nasilja. Zbog zločina koji su počinjeni u ime komunističke ideologije milijuni ljudi su postali žrtvama.

Ideologija na kojoj se temelji ovaj režim stoji u suprotnosti s Europskim ustavom i Poveljom o ljudskim pravima. O zločinu načkom karakteru ovoga režima svjedoče nebrojene masovne grobnice diljem svih država u kojima je vladao komunizam.

U ime demokratske i slobodarske Europe ne smijemo dopustiti da se nacional-socijalistički zločini relativiziraju, ali niti to da se komunistički zločini umanjuju.

Dok zločinački karakter nacional-socijalističke vladavine i nacistički zločini počinjeni po cijeloj Europi ostaju neupitni, učinkovitu cjeloeuropsku osudu komunističkih zločina, unatoč raznoraznim pokušajima na nacionalnoj i internacionalnoj razini, nije se uspjelo postići. Mi, žrtve komunističkih režima, koji smo svoje zlaganje za demokraciju a protiv totalitarne vladavine morali platiti dugogodišnjim zatvorom i robovanjem, moramo konstatirati, da o ovim zločinima vlada veliko neznanje.

Za nas je posebno bolno, da se i 20 godina nakon urušavanja komunističkih režima u Europi još uvijek niječu komunistički zločini, a odgovornost režima za ove zločine podcjenjuje.

Mi, žrtve komunizma, zato tražimo:

- da se kod pisanja europske povijesti 20. stoljeća postavi posebno težište na prikaz opasnosti za demokraciju, očuvanje ljudskih prava i slobodu pojedinca, koja proizlazi od oba velika totalitarizma, komunističkog i od nacional-socijalističkog-fašističkog.

Pri tom pozivamo europske institucije

- da se u planiranom Domu europske povijesti u Bruxellesu postavi posebno težište na prikaz razlika između demokracije i diktature,

- da EU stvari platformu za trajno informiranje i osvješćenje europske javnosti kako o groznim zločinima nacional-socijalizma, posebice počinjenim nad Židovima, ali isto tako i o zločinima počinjenim od strane komunizma,

- mi zahtijevamo cjeloeuropski spomenik žrtvama komunizma.

Mi se sa svojim zahtjevima i očekivanjima priključujemo vrijednostima demok-

racije i slobode ujedinjene Europe, izražene u Rezoluciji Europskog parlamenta od 2. travnja 2009. i tražimo od europskih institucija da stvore prikladne cjeloeuropske instrumente protiv ni-jekanja nacional-socijalističkih i fašističkih, ali i komunističkih zločina te iste osudi i kazneno goni.

Shoqata e ish te Perndjekurve Politike

Antikomuniste te Shqiperise (al)

Zajednica društava političkih

zatvorenika BiH (ba)

Konfederace Politických Vězňů ČR (cz)

Union der Opferverbände Kommunistischer

Gewaltherrschafft e.V. (de)

Board of South Estonian Association of
Political Prisoners (ee)

Hrvatsko društvo političkih zatvorenika (hr)

Magyar Politikai Foglyok Szövetsége (hu)

Asociația Foștilor Deportați și Deținuți

Politici din Moldova (md)

Latvijas politiski represēto āpvienība (lv)

Lietuvos politinių kalinių ir

tremtiniių sajunga (lt)

Asociația Foștilor Deținuți

Politici din Romania (ro)

Zväz Protokomunistického Odboja (sk)

Združenje žrtev komunističnega nasilja (si)•

PISMA IZ ISTRE

Ki je bija Slavijo «Banćarov»?

Kad san bija mali san ima... tako... jeno malo razuzdanu maštu. Zlobnici bi rekli da san bija lažljivac. Ča sve nisan izmišlja! Na primjer da san jaha na zecu! I to u galopu... tagadap, tagadap, tagadap... kako u stripovima. Pak su se stariji jadili, eli još češće mi se smijali, rugali:

- «Nu, povij, povij, kako si jaha na zecu, hahahahaha»

Pak bi me bilo sram i više nisan izmišlja slične štupidece. San se popravija. E. pa baš...!

U stvari pogrešno su me odgojili, to jest preodgojili! Vero su! Da san usta lažljivac... eeee... di bi mi bija kraj! Sigurno bin postiga karijeru vrhunaškoga političara, vero bin! Eko, kako roditelji, ponikad u najbolje namiri, upropaste vlastito dite. Ne daju mu da do kraja razvije svoj talent. A moga san postati, ako ne baš bogat, ali

baren slavan. Kako uzdavna pokojni Slavijo «Banćarov», iz našega sela. Naravno, ne znate ki je bija Slavijo «Banćarov». Ben, dobro, ču van povidati.

Bija van je on na ruskoj fronti, tamo 1917-te. Pak je povida tako svoje ratne doživljaje.

- «E, dica moja, koja je to batalja, borba bila! Najprije mi u «šturum», a Rusi zo, bižati! Pak Rusi u «šturum», pak mi zo, se povlačiti! «Forverc» pak «rikverc», ... A tukli smo se na bajunete. I tako ja jurišan i boden Ruse z bajuneton, kad naš lajtnant: «Rikverc!!!» Ja se ubrnen, hitin «geveru» na rame i nazad. I dokle ja tako bižin, ništo me trucka uduzad! Ča je to? Se ubrnen, kad ... jedan Rus mi visi na bajuneti!!!»

Inšoma, uti Slavijo je posta slavan, vero je! I dan-danas stariji o njen povidaju štorije. A ja kad umren, kad pasa sto lit, ki će za me znati! E, a uvi naši političari su si

usigurali dostojno misto u povijesti, vero su! Za jeno sto, eli dvisto lit u jenoj budućoj školi u našoj Hrvackoj (ako je uopće bude!!!), na satu povijesti, jedan učitelj će pitati jenega Ivicu:

- «Ivice, znaš li ti tko je bio barun Münchhausen?»

- «Pa, ovaj ... neznam, gospodine učitelju.»

- «Ne znaš! Crni Ivice! A znaš li barem tko je bio Ivan Šuker?»

- «O, daaaa ... naravno ...!!!»

Ustvari, kad bolje razmislin, niman se pravo jaditi na brižne, pokojne roditelje moje. Ča mi nisu dali da u životu buden lažljivac. Jer ... ja san brižan, kad san bija mali ... bija uvjeren da su te moje laži i izmišljotine ... sušta istina! I zato, tako i tako, nikada ne bin ... posta političar!!!

Vaš Blaž PILJUH

MACELJSKA POSTAJA SMRTI, 6. LIPNJA 2010.

I ove je godine, 6. lipnja 2010. u Macelju obilježena obljetnica Križnoga puta. Hrvatski su ju mediji, po običaju, prešutjeli: ni sam događaj ni više od 3.000 hodočasnika nije bilo dovoljno da se događaj zabilježi. Zato mi, umjesto reportaže s «maceljske postaje smrti», uz fotografije Damira Borovčaka, donosimo homiliju koju je zagrebački pomoćni biskup Ivan Šaško održao na misi u crkvi Muke Isusove.

Propovijed biskupa Šaška: Spomen na ovaj zločin ne će zašutjeti

«Braće i sestre,
u ovome zajedništvu
kršćanske vjere, pozdravljam
subraću svećenike, a posebno
oca/e Provincijala/e, gospodu
dekane, redovnike i redov-
nice; pozdravljam sve dio-
nike iskustva patnje koje je
dobilo ime Križni put i sve
vas koji ste iz ljubavi, sućuti i
spomena danas došli na ovo
mjesto koje progovara o
vječnosti i uskrsnuću.

Došli smo da bismo u Božjem Duhu, zajedno s pokojnima slavili istinu života s Bogom kojega nasilje i zločin, grijeh i mržnja ne mogu dokinuti. Došli smo da bismo zahvalili za onu našu subraću i sestre koji su svjedočili Kristov križ i svoje trpljenje ucijepili u navještaj i ostvarivanje novoga svijeta; došli smo pri kraju svećeničke godine zagledati se u živote onih koji su ostali vjerni svećeništvu i svojoj blizini čovjeku do izmoljenoga zadnjega zrnca krunice; došli smo moliti za pokoj, ali i oporoštenje grijeha svima koje je zarobila zloča i koji su postali nositelji umiranja. Gospodaru života priznajmo svoje grijehu, da bismo bili dostojni ove gozbe vječnosti. Pokajmo se.

I.

Isus i majka udovica... "Kad je Gospodin ugleda, sažali mu se nad njom." Braće i sestre, taj bi susret i sažaljenje bilo dovoljno za ovaj dan: Gospodinova sućut i njegovo zaustavljanje pred suzama majke kojoj je smrt ugrabila sina. Osjećajni gubitak, ali još više od toga – životni udarac.

Blizak nam je taj događaj, ali toliko smo se puta i osobno i kao narod s njime sus-

reli da smo i žalost smjestili u prostor uobičajenosti. Ipak, taj je događaj nadrastao i mjesto i mještane u njihovoј žalosti. Ostao je zapisan u ovome evanđelju, da bismo mi danas i naraštaji nakon nas susreli ljudsko lice Boga; Kristovo je čovještvo Božji sakrament – vidljivi, dodirljivi znak punine života i ljubavi Boga koji nam se objavio.

II.

Evanđelist Luka, evanđelist Kristove ljubavi prema čovjeku, njegovih koraka, dodira i pogleda, pisao je evanđelje zagledan u događaje iz povijesti sužanstva

Neobičan je to strah koji je rodio proslavu Boga i proširio glas o tome da je Bog počinio svoj narod. Isus je očitovao Božji pogled, svoju riječ koja nadvladava i smrt. To je srce današnje Radosne vijesti.

Pristupajući s vjerom, nošeni ovom evanđeoskom riječi, postajemo svjesni da ni mi, niti išta drugo na ovome svijetu nije ostavljeno bez dodira Božjega pogleda i bez moćne oživljujuće riječi njegove dobrote. Toliko puta u životu, iako nam je Bog darovao snagu svoga Duha, pred smrću i tuđom boli ne ćemo naći prave riječi, ali nam je uvijek darovan sakrament supatnje, sakrament suza i ljudskosti, da

bismo nosili otajstvo ljubavi. Ponekad ljudska riječ Ne plači! – baš zato što je ljudska – može zvučati gotovo kao uvrjeda. I tada je bolje, umjesto riječi ne plači, plakati zajedno, dopustiti da sućut progovori; da te riječi, u okrilju ljudske blizine, žalosni čuju od Boga.

V.

Braće i sestre, mi smo rođeni i oživljeni riječju uskrsnuća. Na nju nam se valja vraćati, da se u nas ne ugnijedzi mrtva vjera i ugasena nada; da ne nosimo ljubav ispod teške

ploče hladne sebičnosti i ravnodušnosti; da ne zaledujemo šutljivu savjest. Puno su gora od tjelesnih raspadanja raspadanja duha, jer vrijeme u kojem živimo zaraženo je beščutnošću; vrijeme je to neupućenih pogleda; vrijeme mimoilaženja s ljudskošću. To je polje na kojem se sije kršćansko sjeme i gdje se živi radost pobjede nad smrću.

Možemo zamisliti lica žitelja gradića Naina nakon sprovoda. Vidjeli su neču-

Okupljeno mnoštvo hodočasnika

izabranoga naroda. Tada je Gospodin rekao Mojsiju da je video nevolju svoga naroda.

Temeljno za našu vjeru jest da vjerujemo u objavljenoga Boga koji vidi. Pred Bogom niti jedna patnja nije izgubljena; to je odnos onih koji se vole. I u trenutcima kada ništa ne kažu, međusobno znaju da je drugi viđen, da ga se razumije.

Osim toga sućutnog pogleda, evanđelje o vraćanju života mladiću iz Naina govori nam o Isusovu svjedočanstvu o Bogu. U njegovu ljudskom pogledu i sućuti živi pogled i sućut svemogućega Boga.

IV.

U prvome smo čitanju susreli proroka Iliju koji moli Boga i Bog uslišava njegovu molbu. U evanđelju nije posrijedi ljudska riječ. A tamo gdje se pokazuje moć nad životom i smrću rađa se strah, strahopštovanje koje je obuzelo sve nazočne.

veno i osluškivali nevidljivost. Iako je sve bilo pripravljeno za ukop mrtvaca, sprovod je ostao nedovršen. Isusovim dolaskom u svijet se ugnjezdila nova snaga koja sve mijenja. Od tada niti jedan krčanski sprovod ne završava ukopom. Svaki je sprovod na zemlji nedovršen. Jer, srušio se najlogičniji, najracionalniji odgovor i neosporna sigurnost o životu i smrti.

Kao ljudi poznajemo svoju granicu smrti. Skloni smo reći da je umrijeti normalno. Krist nam danas snažno govori da je čovjek stvoren da bi živio i da nas ne straši očitost umiranja. Kristovim uskrsnućem smrt nije dio normalnoga, a nada više nije prisiljena stajati s vanjske strane ograda groblja. To nipošto nije utjeha kojom bismo umirili svoja srca, nego poziv i otkriće da bismo živjeli ljubav i sućutnim pogledom dodirivali umor svijeta i vraćali se vrelu euharistijske radosti.

VI.

Da, postojala je sprovodna povorka koja se pomirila s umiranjem. Njoj ususret dolazilo je mnoštvo koje je slijedilo Isusa.

Susret smrti i života. Nalazimo se na mjestu gdje se takav susret ponovio. Mnoštvo, povorka, pomiješani osjećaji; umorni i razočarani pogledi, svijest o životnome brodolomu i pobjednički ushit koji je obuzet osvetničkim dahom, pomiješanim sa željom za vlašću i uklanjanjem svih koji bi mogli stati na put sebičnim prohtjevima. Smrtna sjena nadvijena nad nedavno ugasлом zemaljskom nadom. Ljudi bez uporišta, izručeni pogledima koji su očekivali život s pomoću tuđih umiranja. Koliko li je samo supruga ostalo udovicama i koliko majki bez sinova...

Krist je zaustavio povorku smrti. Gluhoći zaustavljena života Bog upućuje svoju riječ, jasnou i moćnu; onaku kakvu samo Bog može reći. I ovdje na putovima mučeništva i ljudske zasljepljenosti Bog je stavio davno izgovoreniju riječ: Ne ubij! Ovdje se čuo plač nedužnih, ali sažaljenja nije bilo; ovdje se povorka života brzo pretvorila u smrtni muk, bez sprovoda i sućuti.

Propovjednik biskup I. Šaško

Pjevane su pjesme o „šumama i gorama”, o navodnoj „slavi borbe” koja se njima prinosila, a šume su bile prisiljene otvoriti svoju utrobu i stidjeli se što nisu bile sposobne progovoriti o sramotnim zločinima. Šume su trebale poslužiti kao pokrov memorije, kao zaborav i prostor straha.

VII.

No, nakon desetljeća, ni šume više ne mogu šutjeti. Teške su im kosti žrtava. Pozivaju ljudi da progovore; da se ne boje; da olakšaju dušu istinom. Pa, ako zločinci i njihova djeca, stvarna i duhovna, ne čuju plać udovica, sinova i kćeri; ako suze nisu bile dovoljne da netko pokuša naći pravednost, možda će čuti glas i krik šume, možda će osjetiti korijenje koje podiže mrtve i lišće koje se razgrće da budu pronađeni tragovi onih o kojima se šutjelo.

Kao što su subraća franjevcici ovdje ostavljali zrnca krunice, danas je ova šuma velika krunica koja poziva na molitvu i obvezuje nas da ne šutimo. Mnogi misle da je moguće otkloniti tu istinu; štoviše, o njoj se politički ili ideološki dogоворити, ali radost naše domovine i naroda bez te istine ne može postojati. I svaki put ćemo se čuditi, kada se vrate ista pitanja. Jer to je pitanje života; to je povorka zaustavljenog smrću, a mi smo pozvani na život. I dok se smrti snagom ljubavi i istine ne kaže da odstupi; dok ju se ne imenuje u njezinoj prijevari, ona će sprječavati životnu radost. O tome se ne može pregovarati, a svaka nova laž još je veća suza na licu hrvatskoga društva.

VIII.

Bolno je slušati o tome kako je osveta bila razumljiva; bezdušno je reći da je netko zaslužio ubojstvo i šutnju o njemu, čak i među nazužom rođbinom; tisuće takvih. Zar na tome želimo odgajati svoje mlade? Zar je tako teško reći istinu, da bi naraštaji nakon nas bili sretniji? Zar uistinu nema nikoga poznatog tko je stajao nad grobnicama s oružjem i sa zapovijeđu

u grlu? Zar se zbilja danas isti ljudi koji su ostavili razasute kosti žrtava mogu zvati velikanima?

Ako drugi o tome i šute, za nas bi vjernike takva šutnja bila grijeh. Otkloniti nove sukobe može se samo u susretu s povorkom života, u susretu s Onim koji je prihvatio biti ubijen kao najveći zločinac; u susretu s ljudima kojima je stalo do istine.

Onima koji su po zločinima stekli takav položaj da i danas mogu širiti laži ostalo je malo vremena da brane svoje promašaje i izdaje najtemeljnijega u životu. Dobro je znati da spomen na ovaj zločin neće zasutjeti. Ove iste šume koje su predstavljane kao okrilje i kao kolijevka pravedne borbe, primaju tražitelje istine i molitvu. One ne žele osvetnike, nego ljubitelje istine. Zbiljski će pomoći svatko tko će mlade voditi prema toj istini.

Ovdje nije riječ o sukobljenim ideologijama. Ovdje je jednostavno pitanje poštenja da se prepozna ubojice i žrtve. Ideologije – kakve god im ideje bile – ponose se svojim djelima. Ovdje je nametnuta šutnja od samoga početka, jer je ideja koja je ovdje postala djelom od početka – zločin. On šutnjom ne će postati ništa drugo doli sramotno djelo koje šutnjom postaje još sramotnijim.

Previše je onih koji su ubojstvima nedužnih stjecali bogatstva; koji su otimali imovinu; prozivali slobodu misli i savjesti; stvarali polazišta svojim obiteljima, dok su drugi gladovali i bili osuđeni na nepostojanje, na poniženost i odlazak sa svoga rodnog praga. Previše, da bi se još i danas moglo ljudi držati u strahu. Mladi, tražite istinu. Ne dopustite se zavesti dojmom glasnijih. Njihovom se glasnoćom očito žele zaglušiti koraci kolona u tamu. Lako ćete osjetiti tko govori iz ljubavi, a tko iz sebičnosti i nesigurnosti pred prodornim pogledom Gospodara života.

IX.

Danas smo ovdje kao povorka koja se pridružila Isusu i koja staje pred povorku zaodjevenu smrću. Tu smo kao vjernici, moleći za svoju krčansku vjerodostojnost; moleći za svoju Domovinu i predajući pokojne Božjemu pogledu i pogledu nebeske Majke.

U toj vjeri zahvalno slavimo Božju prisutnost koja povezuje vjerne mrtve i našu hodočasničku Crkvu koja susreće Gospodina i moli ga da joj uvijek daruje radost života.

Amen!»

Nakon što je mjesni župnik **fra Drago Brglez** zahvalio svim sudionicima i hodočasnicima, završno je slovo održao **prof. Mihovil Matković**, član Središnjeg odbora Udruge Macelj 1945.

Govor prof. Mihovila Matkovića

«Poštovani Oče Biskupe, dragi svećenici, redovnici i redovnice, dragi i poštovani članovi hrvatskih udruga, hodočasnici i poštovatelji maceljske spomen-gore, gore zločina! Braćo i sestre!

Iznimna mi je čast, zadovoljstvo i zadovoljstva! - i znova čast - biti ovdje. Iznimna mi je nagrada sudsbine, nagrada Božje milosti, da sam se u svome zemljском iskustvu zatekao oči u oči s temom maceljskog stratišta mog naroda. I naravno, posebna radost kroz ovih nekoliko godina zbog susreta s činjenicom podizanja ovoga svetog spomen-mjesta, nadasve ove spomen-crkve Muke Isusove! I radost zbog susreta sa svima vama... Radost što sam mogao biti sugovornikom toliko dragih ljudi, što sam mogao biti glasnikom bolnih neugasivih poruka i istina... Glasnikom prema onima koji su čekali vijeti smiraja, koji su čekali istinu s prostora ovih maceljskih grobišta... Istину koja ih vraća njihovo čovječanskoj cjelovitosti!

Dragi prijatelji, braćo i sestre, dragi hodočasnici uspomenama boli!

Bit će slobodan prenijeti vam jednu priču iz svoga djetinjstva: Rodio sam se nepunih sedam godina nakon bleiburškog stradanja, a imao sam negdje četiri godine kad sam prvi put video, kad sam se susreo – naravno ne znajući razloga – s oštricom boli Bleiburga i Križnog puta. Naime, tada sam negdje, po prvi put, video moju mater i tetu – njezinu sestruru – kako plaču, civile zapravo! Stalno me to progono, teško mi je bilo gledati majku da tako plache. Ona je to dosta i skrivala od nas djece, i kad ju nisam čuo, često je imala uplakane oči. I da sam tada mojoj materi i teti znao Kristovski reći „*Žalost će se vaša okrenuti u radost*“, bilo bi, čini mi se, tim djvjemu čisto pobožnim ženama – uzalud.

A moja mater i teta proplakale su čitavo moje djetinjstvo i mladost, sve moje dolaske iz Splita i poslije iz Zagreba...

Zašto stalno plaču, Bože? Kad će se prestati mučiti, kad će mene prestati mučiti? Nikada, do smrti! - pokazalo se! A teta je umrla u 92., a majka u 95-oj. One nikada nisu dočekale hrvatskog vojnika iz bleiburške povorke - svoga brata, moga

ujca Luku! Ni vijest gdje je skončao, niti mjesto gdje su mu kosti!

Eto, to je bila naša stvarnost, naša svađodnevica, istina o vrijednosti života, istina o mrtvima i živima u našoj Domovini!

U mome rođnom Medovu Docu, oko crkve veliko je šematorje gdje su žene plakale za onima koji su tu pokopani i opłakivale one o kojima se stalno čekao glas: živima ili mrtvima! Možda su živi, možda su prešli crtu stradanja prema bijelu slobodnu svijetu... No, osjećalo se, znalo se kakva ih je sudsina mogla dopasti od onih kojima su predani... Strašne su to slike koje su odredile domet i snagu moga osmijeha, koje su me pratile čitava vremena i nisu dopuštale da mirno živim, studiram, hodam, stvaram obitelj, sastajem se s prijateljima...

I ako me je, u svekolikoj našoj hrvatskoj zapuštenosti u doba nakon Bleiburga i jedna zapuštenost pogaćala toliko, onda je to tema – bleiburškog stradanja i život nakon njega. Nažalost, i danas je ova tema najčešće točka dvojbenosti, prozivanja i obnavljanja osjećaja krivnje zatiranima od strane zatiratelja!

Spomenimo i ovom prigodom podatak o preko 1500 masovnih grobišta s hrvatskim vojnicima i civilima na području Slovenije i Hrvatske... potom imena nama dobro poznatih grobišta: Tezno, Kočevski rog, Huda jama, Macelj, Jazovka, Maksimir, Medvednica ... cijela je Hrvatska natopljena i posvećena njihovom krvlju kostima...!

Dragi i poštovani prijatelji!

U dnevnom valu i počasti raznih isprika svakome, svemu i svačemu, isprika koje vrijedaju, bilo bi konačno vrijedno, normalno, znakovito, da se Netko ispriča Hrvatskoj... Ne da se usputno, konvencionalno građanski i deklarativno ispriča, već u duhu organske kršćanske Hrvatske uputi zamolbu za oproštenje. Zamolbu koja bi otvorila hod prema istinskom pomirenju. Evo, upravo ovoj Hrvatskoj da se obrati za oprost, ovoj koja se okuplja i

ovdje na Maclju i na mnoštvu drugih grobišta i jama pretvorenih u grobišta.

Znamo, bio bi to znak razumijevanja i osjećanja života, znak inteligencije naroda, znak razumijevanja povijesti, znak odgovornosti za vijeme, za suvremenost, suočenja s činom zatiranja! Znak suočenja s grijehom zatiranja!

Koja je ovdje Hrvatska danas, dragi prijatelji? Ovdje je ona neispakana Hrvatska, ona koja je bila istjerana iz svog bića, iz svog doma! Ona koja svoj dom nije smjela zvati svojim! Ona koje svoje oči nije smjela zvati svojim... svoj duh svojim!

Da, to je ta zemlja, ta Hrvatska, koja ima more, ima zemlju, planine, ima čudesne slike za sve oči Svijeta... Ali ima ona svoju dušu, svoju razapetost, ima i svoje klance-jadikovce i najveći među njima, najživućiji, najprisutniji u živim uspomenama – Bleiburg!

Radi njega su plakale moja mater i moja teta čitava svog života! One su ovdje samo slika sviju onih koje su plakale - i koje, i koji - nikada nisu isplakali svoju bol...

Evo me, iznova se vraćam svom evanđeoskom selu djetinjstva, kako reče pjesnik, sjećajući se riječi svoje matere i svoje tete koje su rekle, kad se u našem selu pozivalo ljudi na svečanost otkrivanja partizanskog spomenika: „*Jadna ti san, a 'ko će Luki našem spomenika podignuti...?*“

Evo prigode, da na ovom spomen-mjestu – najvećem hrvatskom grobištu u povijesti na kojem je ubijeno i zakopano preko 10 tisuća žrtava, ovdje uz grobnicu s položenim kostima 1163 mučenika - na mjestu trajnom i vječnom onoliko koliko će trajati i biti vječna ova naša zemaljska Domovina - da izgovorim poruku: Ne, ne bojte se, dragi prijatelji, dragi putnici križnih putova, koji ste živjeli s teretom zločinačkog znaka, koji ste čitava života zvani zločincima: Ne ćete umrijeti kao zločinci! I sve vi drage majke, sve sestre, sve bake i zaručnice koje ste čekale s nadom svoje drage u nepreglednu hrvatskom zboru plača poruka:

Spokojno počivajte, evo zapisana je zauvijek uspomena svih vaših boli. Evo spomenika svim vašim dragima!

I poruka mojoj materi i teti – evo spomenika i vašem bratu, momu ujcu Luki. Evo ga, blistava i stamena s imenom Muke Isusove. Tu je, ovdje, na Maclju, u Hrvatskoj!» •

KOMEMORACIJA U KISELJAKU

U organizaciji Hrvatskog društva političkih zatvorenika – podružnica Kisjeljak, obilježena je 65. obljetnica stradanja Hrvata na Crvenoj stijeni u Kisjeljaku. Ta je komemoracija tim važnija što ni 20 godina nakon pada komunizma žrtve nisu popisane, a glavni osumnjičeni za likvidacije, **Rešad Dizdarević**, bivši načelnik UDB-e u Kisjeljaku, mirno živi u 15-ak kilometara udaljenoj Fojnici.

Mirko Tavra iz Kreševa, koji već godi-

Piše:

Ana POPOVIĆ

tine. Sve započinju i završavaju isto. UDB-a ih je vodila na saslušanja s kojih se nikad nisu vratili. Priča se da su likvidirani na Crvenoj stijeni...

Nažalost, preciznih podataka o stradanju Hrvata na Crvenoj stijeni u Kisjeljaku nema. Papir, olovka, malo dobre volje i

je jedino što tražimo nakon svih ovih godina“, poručile su obitelji žrtava i ove godine, prilikom obilježavanja 65. godišnjice stradanja Hrvata na Crvenoj stijeni. Istina i kažnjavanje odgovornih.

Jedina kazna koja je zasad stigla odgovorne je njihova vlastita savjest, naravno, ukoliko je imaju. Sasvim mirnim životom u od Kisjeljaka samo 15-ak kilometara udaljenoj Fojnici danas živi Rešad Dizdarević, nekadašnji načelnik UDBA-e u Kisjeljaku. Po njegovu nalogu Hrvati iz srednjobosanskih mjeseta odvođeni su na saslušanja, a potom bez prava na obranu i suđenje, likvidirani. Zašto pitanje Dizdarevićeve odgovornosti za zločine nad Hrvatima na Crvenoj stijeni, osim obitelji ubijenih koje same nemaju mogućnosti ni načina pozvati ga na odgovornost, ne postavlja nitko od aktualnih hrvatskih političkih predstavnika, to najbolje znaju oni sami. Dio odgovora svakako je i u činjenici da je većina 90-ih godina prošlog stoljeća dresove komunističke partije samo zamijenila onima hrvatskih nacionalnih stranaka te im zapravo nije ni u interesu puno istraživati. Vijenci i cvijeće kojeg svake godine polažu u spomen na stradale jednostavno više nisu dovoljni. Žrtve i njihove obitelji vape za istinom i pravdom!

Na poražavajući podatak o nepostojanju popisa s imenima stradalih, okupljene na misi zadušnici služenoj za ubijene na Crvenoj stijeni podsjetio je i **fra Vinko Ćuro**, kiseljački župnik. Potaknut dokumentarnim filmom o stradanju Poljaka u Katynskoj šumi, fra Vinko je ukazao na potrebu ozbiljnog istraživanja komunističkih zločina i nad hrvatskim narodom, od Bleiburga do Crvene stijene.

«Mi Hrvati smo daleko više stradali od Poljaka, ali nitko se još uvijek nije ozbiljno pozabavio istraživanjem i dokumentiranjem zločina. Sami mi Hrvati čini se, ne želimo kazati istinu o svome stradanju. I danas bi nas ovdje trebalo biti barem deset puta više», poručio je kiseljački župnik na misi služenoj na zavjetnom mjestu «Pod stijenom». Radi čuvanja uspomene na hrvatske žrtve komunističkih zločina na Crvenoj stijeni utemeljio ga je pokojni **fra Stjepan Buljan**, a vjernici su molitvom godinama čuvali istinu na nikad kažnjjen i nedovoljno istražen zločin. •

Župnik fra Vinko Ćuro govori «Pod stijenom»

nama živi i radi u Kisjeljaku, sa šest je mjeseci ostao bez oca te još osam članova uže i šire obitelji. Na Crvenoj stijeni u svibnju 1945 godine, u Kisjeljaku pobili su ih jugoslavenski komunisti: »Oni su se predali kako bi zaštitili svoje obitelji i otad im se gubi svaki trag. Ni do danas ne znamo kako mi je otac ubijen», kaže Tavra. **Antun Mlivončić** iz Vareša imao je sadam, a njegov brat deset godina kada su ostali bez oca: „Još uvijek ne znamo kako je ubijen i zašto. Sjećam se samo da mu se nakon odvođenja gubi svaki trag, ali i teškog života nakon toga. Majka je bila obilježena i teško je pronašla bilo kakav posao da bi nas prehranila“, ispričao nam je Antun Mlivončić, još uvijek vidno potresen sudbinom svojega oca. Ovakvih priča u Kisjeljaku, Kreševu, Fojnici i Varešu je na sto-

rada potrebni su da bi se sastavio popis s imenima i prezimenima stradalih te tako zaustavile bilo kakve manipulacije brojem žrtava za kojim najčešće posežu političari, a koje zasigurno omalovažavaju žrtve i vrijeđaju njihove obitelji. „Istina

Antun Mlivončić i Mirko Tavra polažu vijenac

Popis uplata za zvono u Staroj Gradišći-prenamjерено за izradu spomenika na Golom otoku i Sv. Grguru te izradu kamenih blokova za crkvi na Udbini

1. Bali Josip, Koprivnička 128 a, Gola, 50,00 kn
 2. Bedenik Stjepan, Novačka 42, Gola, 50,00 kn
 3. Blašković Barica, Stj. Radića 39, Peteranec, 50,00 kn
 4. Cimerman Stjepan, Iđ. Gaja 5, Hlebine, 50,00 kn
 5. Čamba Slavko, M. Gubca 47, Đurđevac, 50,00 kn
 6. Čani Stjepan, Križevačka 76, Koprivnica, 50,00 kn
 7. Čižmešija Slavko, Zablatje 57, Đelekovec, 50,00 kn
 8. Dombaj Ana, Preradovićeva 39, Gola, 50,00 kn
 9. Ehmer Marija, Borovljani 9, Koprivnički Bregi, 50,00 kn
 10. Furdek Ivan, Koprivnička 117, Novigrad Podravski, 50,00 kn
 11. Glavica Stjepan, I. Mažuranića 21, Koprivnica, 50,00 kn
 12. Grgesa Mijo, Basaričekova 26, Đurđevac, 50,00 kn
 13. Hantke Slavica, Tomislavova 10, Peteranec, 50,00 kn
 14. Hirjanić Marija, Dravska 61, Đelekovec, 50,00 kn
 15. Horvat Ivan, P. Miškine 77, Koprivnica, 50,00 kn
 16. Horvat Marija, P. Miškine 77, Koprivnica, 50,00 kn
 17. Igrec Marija, B. Mađera 1, Novigrad Podravski, 50,00 kn
 18. Pintarić-Ilotić Vjekoslava, Braće Radić 115, Peteranec, 50,00 kn
 19. Ivurek Josip, Brestova 5, Virje, 50,00 kn
 20. Jambrek Stjepan, M. Viriusa 51, Đelekovec, 50,00 kn
 21. Katić Pero, Vinodolska 49, Koprivnica, 50,00 kn
 22. Kemenović Marija, Pušća 1, Križevci, 50,00 kn
 23. Krampl Barbara, Šenoina 7, Koprivnica, 50,00 kn
 24. Kumrić Marija, Koprivnička 36, Novigrad Podravski, 50,00 kn
 25. Marković Dragutin, Rasinja 277, Rasinja, 50,00 kn
 26. Mesar Marija, Hladna Voda 14, Ferdinandovac, 50,00 kn
 27. Mulvaj Ivan, Dravska 30, Gola, 50,00 kn
 28. Pošta Slavica, Braće Radića 77, Drnje, 50,00 kn
 29. Prđun Tomo, P. Miškine 52, Koprivnica, 50,00 kn
 30. Ritona Marija, Budančevica Kolodvorska 11, Kloštar Podravski, 50,00 kn
 31. Rujnić Berta, Oružanska 10, Koprivnica, 50,00 kn
 32. Sabolek Božana, Braće Radić 17, Koprivnica, 50,00 kn
 33. Subotičanec Marija, Gorička 84, Virje, 50,00 kn
 34. Sučić Božo, Kolodvorska 4, Kloštar Podravski, 50,00 kn
 35. Šalamon Đurđica, 3. Vinodolski odv. 4, Koprivnica, 50,00 kn
 36. Šarampovec Anica, Koprivnička 158, Novigrad Podravski, 50,00 kn
 37. Šimunić Bara, Delovi 97, Novigrad Podravski, 50,00 kn
 38. Široki Marica, Kralja Tomislava, Peteranec, 50,00 kn
 39. Štefanov Pero, Grkina 10, Đurđevac, 50,00 kn
 40. Talan Ivan, Bjelovarska 34, Koprivnica, 50,00 kn
 41. Tišljarec Terezija, Zagrebačka 55, Kozarevac, 50,00 kn
 42. Tomek Marija, Vladimira Nazora 7, Koprivnica, 50,00 kn
 43. Tubanović Petar, Seljačke bune 2, Kуновac Breg, 50,00 kn
 44. Vedriš Klara, Trnovac 133, Novigrad Podravski, 50,00 kn
 45. Volarić Josip, S. Radić 132, Gola, 50,00 kn
 46. Vrbanić Slavica, Čarda 25, Koprivnica, 50,00 kn
 47. Vrtar Martin, Delovi 97, Gola, 50,00 kn
 48. Zalešak Ljerka, N. Tesle 20, Koprivnica, 50,00 kn
 49. Zalešak Mijo, N. Tesle 20, Koprivnica, 50,00 kn
 50. Železić Marija, M. Gubca 37, Koprivnički Bregi, 50,00 kn
 51. Zlatar Alojzije, Preradovićeva 49, Gola, 50,00 kn
- UKUPNO: 2.550,00 kn

PRELUDIJ ZA MARŠEVE SMRTI (Svibanj A.D. 1945)

(Uglazbio: Zlatko Pibernik)

1.

*Idu kolone, marševi smrti, hropot,
tisuće se vuku preko polja i drača.
Idu kolone, čuje se topot,
za svakim od njih već smrt korača.*

2.

*Vuku se kolone, mlađ do mlađa,
utroba zemlje zove ih sve jača.
Zgasla im nada, nova se ne rađa,
svi u muku, ni suze, niti plaća.*

3.

*Gaze kolone dok proljet cvjeta,
dok bubnjevi bubnje glas slobode.
Svibanjske zore na pragu su ljeta.
Duge kolone u smrt se vode.*

4.

*Uokolo baklje napukle zore,
vezana žica ruke im bode.
Bol ih slama, beznađem sad gore,
tek hropot žedi – vode, vode!*

5.

*A svuda pjev života, pjev slobode,
kolone smrti, kolone duge, duge.
Tisuće i tisuće vezanih ih vode,
u njima zvona zvone brecaj tuge.*

6.

*Idu kolone i nestaju u travu,
onaj što malaksa više se ne diže.
On smjesta smrt dobi u glavu,
ni uzdahom čežnje kući ne stiže.*

7.

*Otkose svoje te aveti kose,
klas do klasa, cvijet do cvijeta.
Zeleno klasje u smrti cvjeta,
ugasnute tek mlađahna im ljeta.*

8.

*Idu kolone bez obzorja nade,
mučno se vuku pod teretom snova.
Oni su junaci krvave balade,
zaklane ovce, klane od ovnova.*

9.

*Rijeke u krvi plave, kleca
leš do leša, već čine splavi.
A jedna duša bespomoćno jeca
– In Te, in Te Domine speravi!*

10.

*(Pjesnik ove pjesme Svibnja toga
imao je deset mjeseci – tek dah života.
Ali hropot smrti – vapaje do Boga
već tad udahnu, jezu SVIH strahota).*

Mile PRPA

PROPOVIJED SISAČKOG BISKUPA VLADE KOŠIĆA NA SREDIŠNJOJ KOMEMORACIJI ŽRTVAMA BLEIBURGA

(Bleiburg, 15. svibnja 2010.)

Dragi poštovatelji Bleiburške tragedije, predstavnici Hrvatskoga sabora i drugih visokih ustanova hrvatske države, Hrvatske vojske, poštovani članovi Počasnoga bleiburškog voda, dragi hodočasnici iz Hrvatske i svijeta, draga braćo i sestre u vjeri!

„Polje bijelih ljljana u svibanske bijele zore bolno pokošeno. Polje plavih ljubica u svibanske plave noći suzom orošeno. Nevino je janje vođeno na klanje. Kud je Hrvat prošao, makovi su rujni po poljima cvali.“ Tako je opjevao ovo Bleiburško polje hrvatski pjesnik Vinko Nikolić.

A Bruno Bušić, koji je pao kao mučenik za slobodu Hrvatske, napisao je još kao petnaestogodišnji mladić pripovijetku „Starac i život“. U njoj je opisao starca koji je imao četiri sina, „ko četri briga“, a oni su mu poginuli u drugom svjetskom ratu – trojica u jednoj vojsci, a jedan u drugoj, na suprotnoj strani. Na pitanje kojega mu je sina najžalije, starac je odgovorio: „Mene srce boli za sva četri jednak, sva četri su bila moja.“ Pričajući to, Andelko Mijatović dodaje: „Nije li i u toj rečenici, već onda, pisac petnaestogodišnjak, iskazao osjećaj i svijest ukupne pogubnosti hrvatske političke podvojenosti u II. svjetskom ratu i potrebu općega hrvatskog pomirenja?“ (A. Mijatović, Bruno Bušić, ŠK, Zagreb 2010., str. 20).

Draga braćo i sestre, mi danas stojimo ovdje na Bleiburškom polju koje je postalo simbolom najveće tragedije hrvatskoga naroda, budući da su na današnji dan prije točno 65 godine ovdje započele masovne likvidacije hrvatskih zarobljenika i civila, koje su nastavljene s ovog mjesta nakon što su razoružane vojnike i zajedno s njima ovamo prispjele civile primili i sramotno predali pripadnici zapadnih uglav-

nom britanskih vojnih sila u ruke krvnika koji su ih nemilice mučili i ubijali na tzv. križnim putovima diljem Slovenije i Hrvatske, ali i još dalje po teritoriju čitave tadašnje države. Neke procjene idu i do nekoliko stotina tisuća, a sa sigurnošću se

Ova je tragedija slična pogibiji preko 20 tisuća poljskih časnika u Katynskoj šumi. U nedavno prikazanom filmu „Katyn“ mlada žena Anna uhvaćena je kako postavlja spomenik na grob svojem mužu s natpisom da je poginuo u Katynu. Odvele su ju službe komunističke policije i optužile da je stala na stranu smrti. Ona im je hrabro odgovorila: „Ne! Ja sam samo izabrala stranu ubijenih, a ne stranu ubojica!“

To smo i mi učinili danas, braćo i sestre, koji smo došli na ovo polje, u naš hrvatski Katyn, svjedočeći da smo izabrali stranu ubijenih a ne stranu ubojica. Na žalost, još uvijek ima i onih koji izabiru, i to bez srama, stranu ubojica.

Ovdje, na ovom polju oplijevi se osjeća sav besmisao takvih izbora. Jer ovdje su stradali deseci tisuća nevinih ljudi, a da se ni jednome od njih nije ni na kojem sudskom pa ni prijekom komunističkom procesu dokazala krivnja. Mi kršćani, njegovi učenici, pozvani smo na hrabrost. Ne misleći na sebe mi trebamo govoriti istinu. „Istina će vas oslobođiti“, rekao je naš Gospodin. Istina i samo istina. Ne istina koju uljepšavaju jedni ili poružuju drugi, već istina kakva ona stvarno jest.

A istina je da je na ovom mjestu prije 65 godina započela najveća tragedija hrvatskoga naroda. Sudionik ove tragedije nedavno preminuli hrvatski pjesnik Mato Marčinko opisao je to ovako: „Pune opohodne ceste vojnika i staraca, majki i žena i djece. Smrt nas je slijedila danima, na šajkači joj trorogoj zvijezda petokraka, na rukavu mrtvačka lubanja s ukriženim kostima.. Od smrti s Istoka bježali smo k bijelim anđelima Zapada, s pouzdanjem nevinih, vjerujući džentlmenskoj riječi. Bježali smo od smrti, a smrt nas je čekala u Bleiburgu. U Dvorcu na brdu visoku. Obučena u englesku odoru, o vratu joj ogrlica viteškoga Reda podvezice...Bila je

Bleiburg 2010.

može reći da je broj stradalih bio veći od stotinu tisuća. To je tako velika tragedija da moramo reći kako se radi o najvećem stradanju Hrvata u našoj ukupnoj 14-stoljetnoj povijesti.

Biskup Vlado Košić

noć, gavranolika bleiburška noć. Sijevanje noževa u mraku, štektanje strojnika. Kao pokošeno snoplje na polju mrtvi redovi poklane vojske. Plaću majke za ubijenom djecom i djeca za ubijenim majkama. Glas one smrti iz bleiburškoga Dvorca, obučene u englesku odoru Albiona ohologa, odjekuje nad stratištem: Očistite palubu!... Na mostu dravogradskom zaori se urlik divljih goniča: 'Padaj kišo, krv operi, kud prolaze proleteri!' (M. Marčinko, Pobjijte ih kao pse, Zagreb 2001., str. 21).

I dok ove šume, brda i doline pamte te tragične dane, ni mi ne smijemo šutjeti. „Jer da mi zašutimo, i kamenje bi progovorilo!“ Posebno danas kad se opet pokušava pisati neka nova nedogodenja povijest i kad se pokušava krivotvoriti istinu.

Laž je uvijek bila glasnija i htjela ugušiti istinu, ali istina – premda tiha i prividno često poražena – na kraju je uvijek pobjeđivala. Ona jednostavno nije na prodaju, istinom se ne može cjenjati. Istina nije ni predmet demokratskog glasovanja, ni referenduma. Ona je naprosto takva kakva jest. Naš odnos prema tome mi možemo mijenjati, ali ono što se stvarno dogodilo ništa i nitko ne može promijeniti, pa ne znak koliko se trudio. Dogđeno je činjenica i to nepromjenjiva. U slučaju Bleiburga to je tragična činjenica najveće pogibije našega naroda u sveukupnoj hrvatskoj povijesti. Bio bi nedostojan svaki onaj tko bi tu istinu nijekao, umanjivao ili ne bi izrazio svoju sućut zbog tolikog stradanja i tolike patnje, ne samo nepravedno mučenih i pobijenih ljudi, nego i zbog desetljećima sprječavanog izražavanja ljudskog i kršćanskog žalovanja za svojim najmilijima tako da njihovi najbliži nisu mogli posjetiti ni grob niti im se pomoliti nad mrtvим zemnim ostacima, jer do dana današnjega za većinu nisu to znali i što je najgore, nisu to smjeli znati niti spominjati.

Hvala Bogu da je taj sustav koji je to učinio propao jer je morao nestati s pozornice ljudske povijesti budući da je bio utemeljen na zločinu. Nije uzalud stoga bl. Alojzije Stepinac, mučenik i uznik, žrtva tog istog zločinačkog sustava,

nebrojeno puta svećenicima ponavlja: „Doći će dan kad će taj bezbožni sustav propasti, vi ćete to doživjeti“. Jednako je i vlč. Vilim Cecelja govorio na Bleiburskom polju: „Neka je neprijatelj Božji na njivi u Hrvatskoj posijao kukolj, ali je Gospodin rekao da će doći i dan žetve, pa će onda reći žeteocima, neka najprije počupe kukolj i sažežu ga, a pšenicu neka spremi u njegovu žitnicu. S kukoljem komunizma raste u Hrvatskoj i pšenica bjelica, pa ćeš ti, hrvatska majko, po pravdi Boga velikoga i živoga doživjeti dan, u koji će se kukolj paliti, a pšenica zlatica spremati u nove hrvatske hambare.“ (Nav. dj., str. 311).

Božji ljudi, proroci vidjeli su uvijek dalje od većine prestrašenih ljudi, kojima je sustavni teror utjerao strah u kosti te se nisu usudivali niti misliti da je moguća

predani u ruke svojih progonitelja, premda su važeće međunarodne konvencije zabranjivale, da se zarobljenici izruče onima od kojih su bježali.

Zločini, naime ratni zločini i zločini protiv čovječnosti, ne zastarijevaju. Još nije kasno, braćo i sestre, podignuti ponosno glave i prozvati one koji su zločine zapovijedali i izvršili, za njih znali a nisu ih sprječili, te nisu počinitelje kaznili. Po zapovjednoj odgovornosti nije moguće izuzeti vrh ondašnje vlasti koja je stvorena na leševima i krvi nedužnih ljudi. Kakva je to pravednost koja uporno nastoji abolirati počinitelje zločina, koja proglašava kako su žrtve krive ili barem djelomično krive. Žrtve se moraju sve jednako tretirati i sve suprotno tomu je nedopustivo i nedostojno naše obvezе prema istini!

Neka se već jednom prestane s tim izludivanjem našega naroda i neka se priznaju sve žrtve kao žrtve. Nitko nije smio stradati a da mu se nije sudilo. I ako za kriminalce i ubojice vrijedi načelo da je svatko nevin dok mu se ne dokaže krivnja, kako se onda nabacuje krivnja na pripadnike Križnoga puta koji su bez ikakva sudskog procesa i bez mogućnosti da se brane ubijani kao da nisu ni Božja stvorenja a kamoli ljudi, po šumama i gorama kud god ih se gonilo s ovog mjesta, i to više mjeseci pa i godina nakon što je rat završio!?

Jasno je da su takav scenarij mogli izmisliti i provesti samo ljudi bolesnih umova, ali nije jasno da mi još i danas moramo slušati njihove branitelje i da se ne možemo suprotstaviti toj nepravdi koja tako nehumano dijeli ljudi i prisvaja si Božje pravo suda i donošenja presude! S ovog mjesta želim reći da Crkva i ja osobno kao katolički biskup ne mogu prihvati nikiju takvu optužbu nevinih ljudi, te da Crkva žrtve Bleiburga i križnih putova ne smatra krivima, da se moli za njih i da želi da njihovi najbliži dobiju konačno zadovoljštinu barem u tome da znaju gdje su im njihovi najmiliji ubijeni, da barem znaju za njihove grobove i mogu se doći pomoliti za njih i zapaliti im svijeću. Crkva je uvijek bila i bit će na strani onih kojima su oduzeta ili ugrožena osnovna ljudska prava i obrana dostojanstva, a i mrtvi imaju svoje dosto-

Hrvatsko vojničko groblje

njegova propast. Mi se međutim još uvijek pitamo, draga braćo i sestre, je li ostvarena sloboda koju su navještali blaženi Alojzije Stepinac i vlč. Vilim Cecelja. Ne će biti sreće našem rodu dok se posve ne rasvijetli istina i dok se sloboda ne udahne punim plućima u dušama svih naših ljudi. Sloboda se ne da ničim kupiti, za nju se ne može ništa dati, ona je toliko velika i lijepa da je iznad svih drugih dobara te ju ni jedan smrtnik ne može steći, već je jednostavno darovana onima koji se Boga boje.

Molimo se ovdje, draga braćo i sestre, molimo se za duše poginulih, ubijenih, stradalih zarobljenih hrvatskih vojnika, za tolike žene, djecu i ljude koji su ovamo došli vjerujući da je Zapad Hrvatima utočište, a prevarili su se jer su bili izdani i

Grob generalu Tomislavu Rolfa

janstvo i pravo na grob i istinu o svojem stradanju. I dok se za zločine nad drugim žrtvama dižu optužnice i progoni počinitelje, samo za počinitelje najvećeg i najbrojnijeg zločina nad hrvatskim ljudima nije do danas podignuta niti jedna optužnica niti je još itko odgovarao. Mnogi su bezdušnici stali na put zemaljskoj pravdi, ali ne će moći stati na put Božjem суду!

Ovo nas mjesto prosvjetljuje, na ovo bi mjesto svaki Hrvat morao hodočastiti da se pokloni žrtvama i dade poučiti istinom kako duboko može čovjek pasti. Tu padaju sve maske. Ovo je mjesto molitve i zato se u tišini ovih dolina, šuma i bregova može naučiti puno toga, prije svega kako da se ne gazi po tuđim suzama, kako da se brani istina, ali i kako se umire u ljudskom poniženju, a ipak nikada bez nade da je Božja milosrdna ruka uvijek uz svakog čovjeka, pa snašla ga ne znam kako velika nevolja, a najgora je kad čovjek padne u ljudske bezbožne ruke.

Ponovno i ponovno podsjećamo: EU je osudila komunizam kao totalitarni režim i komunističke zločine – prvo, s Rezolucijom Parlamentarne skupštine (PS) Vijeća Europe br. 1096 "O mjerama za demontiranje naslijeđa bivših komunističkih totalitarnih režima", od 27. lipnja 1996; zatim, drugo – Rezolucijom PS VE, pod brojem 1481, a pod naslovom: "Neophodnost međunarodne osude zločina totalitarnih komunističkih režima" od 25. siječnja 2006.; na što je reagirao i Hrvatski sabor s Dekla-

racijom o osudi zločina počinjenih tijekom totalitarnog komunističkog potretka u Hrvatskoj, od 30. lipnja 2006. – koja je donesena neprimjetno i praktično bez ikakvih pravno-kaznenih učinaka; te na kraju treća europska osuda komunizma: Rezolucija EU, odnosno njezinog, Europskog parlamenta od 2. travnja 2009.

Ova potonja rezolucija traži: da se odražava spomen, ali i da se osude autori zločina, da bi se na istini stvorilo osnovu za pomirenje, jer bez toga Europa ne će postići svoje jedinstvo; da se žrtvama komunizma oda počast kao junacima borbe za slobodu; Rezolucija žali da se još i 20 godina nakon pada Zida ne otvaraju arhivi, posebice političkih policija;

Rezolucija traži da EU (Komisija i Vijeće ministara) materijalno pomognu nevladinim udrugama koje istražuju i skupljaju dokumentaciju o zločinima; da se stvori mreža "sjećanja i savjesti" te da joj se pomogne materijalno i tako stvori paneuropski dokumentacijski centar; da se 23. kolovoza proglaši Europskim danom spomena.

Zanimljivo kako to da naša država tako lako usvaja sve što EU traži od nje, samo ove tri europske rezolucije o zločinima komunizma ne nalaze gotovo nikakva odjeka u našem hrvatskom društvu, osim u šturoj Deklaraciji koja nikoga ni na što ne obvezuje niti pravno sancionira komunističke zločine?

„O, suhe kosti, čujte riječ Gospodnju! Ovako govori Gospodin Bog ovim kostima: oživjet ćete!“ (Ez 37,4-5). Tako je prorokovao po Božjoj zapovijedi Ezekijel u dolini suhih kostiju, koje su predstavljale sav izraelski narod koji je živio poput mrtvaca bez Duha. Duh Sveti međutim kada je oživjeti mrtva tijela i udahnuti im život.

Kako nas, braćo i sestre, ova biblijska slika o dolini suhih kostiju koje oživljuju na zapovijed Božju ovdje, na Bleiburskom polju podsjećaju na nepregledno mnoštvo razoružanih hrvatskih vojnika i velik broj civila, majki, žena i djece, koji su ovdje tog kobnog 15. svibnja 1945. godine doživjeli strašnu i okrutnu sudbinu! Bila je to pogibija – tragedija nad tragedijama našega naroda, dapače najveći pomor i zator koji se ikada dogodio hrvatskome rodu.

„Zaplakala je majka Hrvatska za sinovima svojim i ne će se utješiti jer ih je Herod krvi žedan pogubio. Plače ljuto Matija, Andja i Fatima za sokolima svojim. Plače i ljuto civili, ne zato što bi bili poginuli u boju na megdanu junačkome, nego što su poginuli na izdaji tuđinca, što su bili umlaćeni na cestama, na način nedostojan junaka... Plače, ljuto plače i civili Hrvatska majka i ne će joj rana srca nikad zacijseliti nad divnom i poletnom hrvatskom mladostu, koja je u svom cvjetu pokošena i bačena u ponore Kočevskoga roga.“ (A. Lukinović-I. Pomerper, Vilim Cecelja. Utjelovljena hrvatska caritas, GK, Zagreb 2009., str. 309.-310.). Tako je jecao vlč. Vilim Cecelja, prvi hodočasnik na ovo polje smrti i zatora, kada je na Majčin dan 1963. ovdje održao molitvu za poginule u Bleiburgu i na križnim putevima na kojima su stradali oni koji su bili bačeni u razne Hude jame, Kočevske roge, Tezna, Jazovke i Maceljske šume.

Evangelje po Ivanu koje smo čuli donosi nam Isusove riječi koje je on uputio svojim učenicima prije svoje muke i uskrsnuća.

Gospodin govori o žalosti koju osjećaju njegovi učenici prije njegova odlaska. Normalno je žalostiti se kad gubimo nekoga tko nam je drag. Tako je i s onima koji su u Bleibргu i na križnim putovima

izgubili svoje najmilije. Neutješni su jer je njihov odlazak ostavio prazninu. Ali ne samo da su ostali sami, najteže je rodbini bilo i jest – a radi se o barem sto tisuća hrvatskih obitelji! – to da oni nisu znali niti su smjeli znati i o tome govoriti, gdje su poginuli njihovi muževi, sinovi, očevi, braća i sestre. Pa ipak, nakon žalosti – kako nam Isus danas govori u Evangelju – dolazi radost. Nakon što žena rodi, više se ne sjeća muka ni patnji, već se veseli novom životu. I s nama je

TOMIĆA NJIVA - «KUD NARODNA VOJSKA PROĐE...»

tako. Poslije tragedije, poslije mraka boli i tuge, dolazi svjetlo, dolazi radost. Tu radost ne može nitko dati, ona je čisti dar Božji. Riječ je o Kristovu uskrsnuću jer on je uskrsnuo i zato se smijemo i mi nadati da će sve naše boli i tuge biti nadvladane, i da će zasinuti i nama svjetlo uskrsnuća i života. Velike patnje rađaju velikom milošću. Veliki križ donosi i veliki blagoslov.

Evangelje nas i u najtežim situacijama uvijek okreće prema nadi: „Žalost će se vaša okrenuti u radost“, govori Gospodin Isus. Žalost nastupa zbog činjenice rastanka, budući da Isus ima otići, a to znači umrijeti – što on navješće svojim učenicima, te se njihovo srce ispunja žalošću. Ali onaj koji je otišao u smrt, vratio se u život. Bez njegova odlaska ne može doći Branitelj, koji će dokazati što je grijeh, što pravednost, što osuda. Svijet se u svezi s tim vara jer ne razumije Božju logiku niti Krista. Grijeh je, međutim, kako dokazuje Duh Branitelj, nevjera u Krista i njegovu pobjedu; pravednost je u tome da Isus odlaže Ocu, a osuda nije to da je on osuđen – nego da je on osudio kneza ovoga svijeta, đavla. I nama, braćo i sestre, Duh Branitelj otvara oči da upoznamo dublju i istinitu stvarnost i da vjerujemo u Isusovu radosnu vijest, da znamo da su i naši najmiliji kod Oca i da oni koje osuđuje ovaj svijet nisu pravedno osuđeni, već često obrnuto - upravo oni koji druge osuđuju.

Blažena Djedvice Marije, Tebe su Hrvati kroz povijest nazivali najvjernijom majkom, odvjetnicom Hrvatske, kraljicom Hrvata. Ti se moli za nas, za našu budućnost, da ju gradimo na istini o prošlosti i da oplakujemo sve naše poginule sinove i kćeri, jer svi su oni naši, te da nas kao narod ne dijele žrtve koje su pale na svim stranama, već da jednako za njima žalujemo i da naučimo da se nasiljem ništa ne postiže, da istina kad tad dolazi na vidjelo i pobjeđuje, da je Tvoj Sin kojega si mrtvoga primila u krilo zalog uskrsnuća i nada u pobjedu svima koji su stradali od ruke nasilnika. Molimo Te, nauči nas danas, ovdje u Bleiburgu i sav naš narod, da se u poniznosti borimo protiv svake ideologije i zatiranja prava čovjeka i naroda, protiv svakog totalitarizma, da se ne bojimo osuditi zločine a priznati istinu.

Presveta Bogorodice, kraljice svibnja, moli za nas i za svu našu poginulu braću i sestre i izmoli mir hrvatskome narodu. Amen. (IKA)•

«**K**ud narodna vojska prođe, sretna će se zemlja zvat...» Tako je nekako išla pjesmica koju su jugoslavenske vlasti usadiovali prvoškolcima pri njihovu obvezatnom stupanju u *Titojugend* pod nazivom «pionirska organizacija». Nekadašnji pioniri, međutim, danas dobro znaju da bi stihovi trebali glasiti drugačije: «Kud narodna vojska prođe, grobišta će u travu rast'...»

Doista, gdje god su jugoslavenski partizani prošli, za njima su ostajale jame i neobilježena grobišta. Jedno od njih, nadomak Ljubuškoga, kako je javljeno u travnju, uskoro bi trebalo biti istraženo. Općinsko vijeće Ljubuškoga dalo je, naiime, pristanak i odredilo pravni okvir u kojem će započeti sustavno otkrivanje i obilježavanja masovnih grobnica na ljudskome području. Također je donesena odluka o premještanju prve masovne grobnice, koja se zove Tomića njiva, a nalazi se nedaleko od OŠ Marka Marulića i Trgocoopa, u Ulici kralja Krešimira.

Grobište se nalazi se među kućama i zasad je obilježeno malim željeznim križem uz koji se povremeno pale svijeće i polaže cvijeće. Prepostavlja se da se u grobniči nalaze i kosti ubijenih hercegovačkih franjevaca. »Vjerojatno ima barem jedan,

ima svjedoka o tome, a o komu se radi zasada možemo samo prepostavljati. Najprije bi mogao biti fra Slobodan Lončar pa možda fra Paško Martinac ili moguće fra Martin Sopota. Netko je od njih, a možda i sva trojica. Svjedok koji je to viđio kaže da je iz zemlje virila ruka u habitu. Tko je i je li bilo još svećenika, ne zna se. Ukupno je tu pokopano 17 ubijenih ljudi«, kazuje fra Miljenko Stojić, član općinskog povjerenstva za obilježavanje i uređivanje grobišta Drugoga svjetskog rata i porača i vicepostulator postupka mučeništva ubijenih hercegovačkih franjevaca.

Zemljište Tomića njiva na kojem se nalazi masovna grobница podijeljeno je na pet katastarskih čestica i ima nekoliko vlasnika. Pripovijeda se da je jedan od njih, iz Mostarskih Vrata, ne znajući da se ispod površine nalaze ljudske kosti, počeo na nekretnini graditi kuću i kad je viđio o čemu se radi, odmah je odustao. Vjerojatno će biti i onih koji će smatrati da premještanje kostiju nije najbolji način odavanja počasti žrtvama i dokumentiranja jugoslavenskoga partizanskog zločina, no s obzirom na lokaciju i potrebe života, u Ljubuškom se slučaju to čini najprimjerenijim. (B. K.)

K A J I

*Zrelost u duši se mijenja
Kad Križ je života veći
Tad riječi ne mogu sve reći.*

*Tvoj lik svjetli u tami
A Krist je od života veći
Uz njega nismo sami*

Ljubica DOŠEN

LIJEVA INTELIGENCIJA I ANTIFAŠIZAM (IV.)

Najveća pozornost posvećena je prosvjeti. U školama izvršene su temeljite čistke i izbačeni su svi nastavnici lojalni bivšim vlastima. Na svim školama održavani su zborovi, svojevesni narodni sudsivi, na kojima su osuđivani profesori i učenici zbog vlastitog mišljenja ali i zbog mišljenja i vladanja njihovih roditelja. Ne treba reći da su djeca ustaških dužnosnika izbacivana, a mnogi su učenici kasnije i uhićeni. Pojedinci su optuživali ne samo profesore već i svoje drugove.

Tu su se stjecale kvalifikacije i ispunjavali uvjeti da se postane skojevcem. Do ušnjištvo je postalo dokaz političke svijesti i temeljna vrlina novog morala i novog čovjeka odnosno «bolje budućnosti». Stvara se kult **Pavela Morozova**, ruskog dječaka koji je svoje roditelje optužio i time ih poslao u logor. Skupine skojevaca premlaćuju svoje vršnjake zbog frizure, kroja hlača ili zapadne, američke glazbe, te se tako u najranijoj dobi bore protiv građanske («buržujske») kulture, stvarajući novu «humanu» kulturu, kulturu «općevanječansku i nacionalnu». Istodobno su time vrši i prva selekcija kadrova, budućih političkih, gospodarskih i kulturnih «rukovodilaca».

Dirljivo je i poučno čitati uspomene dr. **Stanka Lasića**, poznatoga književnoga kritičara i krležologa, koga su svi lijevi intelektualci spremni nazvati vrhunskim intelektualcem. Sjeća se Lasić svoje skojevske mladosti u Karlovcu, školovanja i intelektualnog sazrijevanju. Piše kako je kao đak bio na čelu komisije u školi i kako je izbacivao i osuđivao profesore i suučenike. Svoja skojevska djela, koja bi kod nekog pripadnika ustaške mladeži nazvao zločinima, on u svome slučaju naziva tek zabludama mladenačkog idealizma (pri čemu prešuće da se, uzgred rečeno, idealizam ustaške mladeži nije nikada ogledao u izbacivanju iz škole) Radi toga ovo njegovo sjećanje na njegovu skojevsку mladost, koje ponekad i s hrvatske, antikomunističke strane nailazi na simpatije, zapravo više djeluje kao cinizam nego kao priznanje i isprika, više kao pokusaj relativiziranja i opravdanja, nego kao «samokritika».

Na sveučilištu je «sijanje sjemena» vršeno na daleko drastičniji način, uz izbacivanje s fakulteta vrlo često je išlo i uhićenje. «Sijači» su radili ruku pod ruku s OZN-om. Skojevci ili partijci su na sas-

Piše:

Vladimir MRKOCI

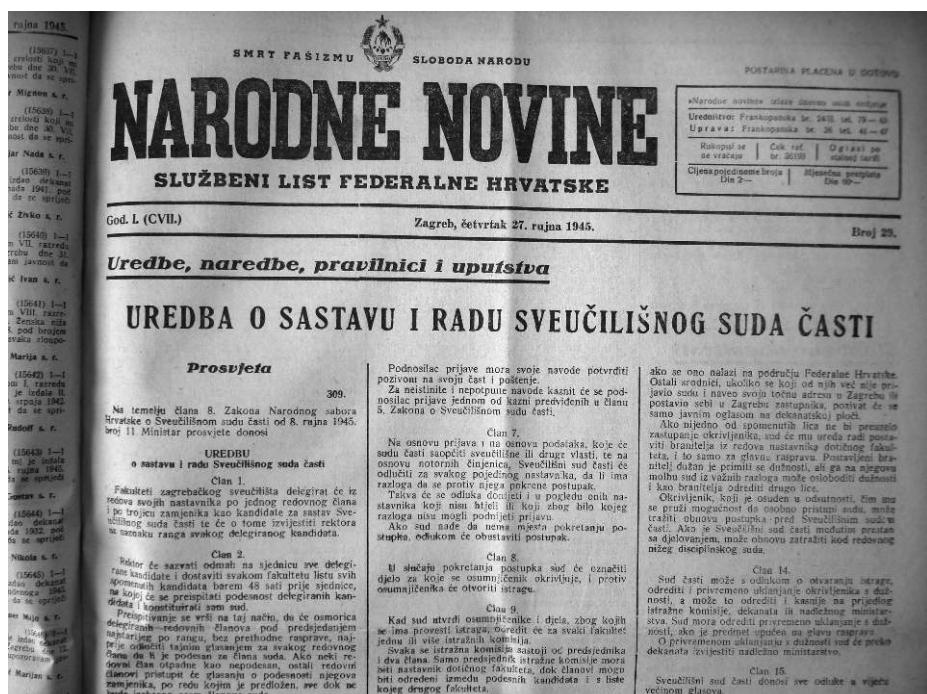
tancima «aktiva» izbacivali, a sveučilišne vlasti su poslušno sprovodile odluke.

Na zagrebačkom je Filozofskom fakultetu, u tijeku predizborne kampanje »bez žandara i pendreka« održana izborna konferencija u dvorani nekadašnjega Pučkog sveučilišta na Marulićevu trgu. Amfiteatralna dvorana je bila puna, pokrajnje stužbište je bilo puno stranaca u partizanskim bluzama. U predsjedništvu su sjedili budući znanstveni i politički korifeji: **Predrag Vranicki**, budući pisac *Historije marksizma*, **Vanja Kuga-Sutlić**, pisac fi-

lome prolazili proceduru koju su izumili i prvi primijenili. Tako su se budući tumači marksističke etike kalili i stjecali praktička iskustva u izgradnji komunističkog humanizma... Neki od njih su kasnije bili među pokretačima poznatoga marksističkog časopisa *Praxis*.

Tako se stvarala «Topusko kultura», vršila selekcija kadrova i »kalio« novi način lijeve inteligencije.

Usporedno s čišćenjem domaćih «suvradnika okupatora i buržujske inteligencije», vrši se i opća čistka kulture, znanosti i umjetnosti. Da bi se ostvario princip »nacionalnog po formi...« većina institucija u Hrvatskoj promijenila je imena. HAZU je opet postala JAZU, ali ne samo

lozofskih djela, **Milan Kangrga**, budući etičar europskog ugleda, **Gajo Petrović** i drugi. Skupština je počela tako da je predsjednik s izborne liste HSS-a, koju su ukrali s vrata sveučilišta, čitao imena kandidata i potpisnika. Prozvani su izvučeni iz klupa, gurani niz stube, udarani šakama i nogama te na koncu izbačeni iz dvorane. U hodniku su ih dočekali učenici Partizanske gimnazije i nastavili obrađivati. Djevojke su prolazile istu proceduru, samo što su još šišane i mazane pastom za cipele. Na ulici su ih čekali agenti OZN-e i sve s popisa odvozili u zatvor.

To je bilo prvi primjer onoga što se kasnije na Golom otoku prakticiralo pod nazivom »topli zec«. Neki od tih u partizanskim bluzama su i sami kasnije na Go-

po imenu nego i po sadržaju. Očišćena je i dobila nove članove, a najznačajnija znanstvena prinova svakako je bio izbor **Josipa Broza** za člana. Izborom bravara i agenta Kominterne, Akademija je jasno pokazala koje političke i znanstvene kriterije uzima kao svoju mjeru. A činjenica da je u doba najvećeg pokolja Hrvata u povijesti, najviša hrvatska znanstvena institucija za svoga počasnog člana izabrala najvećeg ubojicu u povijesti hrvatskog naroda, jasnije od bilo čega pokazuje osnovno obilježe lijeve inteligencije.

I Društvo hrvatskih književnika je, nakon što je očišćeno temeljito, također promijenilo ime u Društvo književnika Hrvatske. Nova znanost očišćena je od svih idealističkih buržujskih teorija, a neke

Odmah poslije oslobođenja preneseno je sjedište Državnog auto-poduzeća za Federalnu Hrvatsku u Zagreb. — Ovdje se je povećao vozni park, te je auto-poduzeće moglo odmah početi sa teretnim i putničkim prometom. — Za

Už sav ostali rad na poboljšanju i povećanju auto-prometa uredjuju se na pojedinim prugama auto stanice i garaze, koje će biti od velike važnosti za što bolji i normalniji teretni i osobni promet.

O zabrani prodaje fašističke literature

NAREDBA MINISTRA UNUTRAŠNJIH POSLOVA

ZAGREB, 8. lipnja. — Opaženo je, da se u knjižarama slobodno prodavaju publikacije koje su izašle za vrijeme bivše N. D. H. Kako među ovima ima veliki dio ustaške i fašističke propagandističke literature, a i u djelima svjetskih književnika često su falsificirani pojedini odlomci, Ministarstvo prosvjete imenovat će komisiju stručnjaka, koja će svu tu literaturu pregledati i nakon toga odobriti, odnosno zabraniti raspačavanje pojedinih djela. U svrhu

da se do odluke ove komisije sprijeći raspačavanje ustaško-fašističkih publikacija izdaje se slijedeća naredba:

Zabranjuje se do daljnje odredbe svaka prodaja i svako raspačavanje sve literature, koja je izašla nakon 10. travnja 1941. na hrvatskom, njemačkom ili talijanskom jeziku.

Ova odredba stupa na snagu odmah. Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Ministar unutrašnjih poslova
V. Krstulović, v. r.

Žene željezničke kolonije u Maksimiru posjetile su bolnicu na Rebru

ZAGREB, 8. lipnja. — Žene antifa-

šističke Zagreba svakodnevno posjećuju krevet prikovan. Ali i ovo će proći. Ni-

šta ne žalim, samo kad je konačno

zavorio je nosilec.

discipline (sociologija, kibernetika i sl.) proglašene su buržujskima i neznanstvenima. Psihologija, biologija, historiografija i dr. očišćene od svih buržujskih zabluda i laži. U biologiji je izvršena prava revolucija zahvaljujući tragikomičnim **Lisenkovim** zamislima. Naročito se to odnosilo na društvene i humanističke znanosti, poglavito na povijest. Cijela dodatašnja historiografija proglašena je neznanstvenom, buržujskom i neprihvatljivom, pa se prionulo novom pisanju povijesti. A kako je to izgledalo, izvrsno ilustrira slučaj **Ferde Čulinovića**, profesora nacionalne povijesti na zagrebačkom Pravnom fakultetu, koji svoj «znanstveni» rukopis šalje Partiji i njezinim ekspositorama, tražeći da se iz rukopisa izbaci sve što «ne valja» i po volji Partije doda sve što se smatra korisnim. (No još tužnije je da se niz postavki i ocjena koje su postignute tom — dotad uglavnom nepoznatom znanstvenom metodom — i danas smatra neprijepornim utvrđenjima, napose kad se radi o događajima iz Drugoga svjetskog rata.)

Temeljito je očišćena i umjetnost. Najveći dio svjetske književnosti proglašen je dekadentnim. To posebno vrijedi za idealizam, larpurlartizam, simbolizam, nadrealizam, impresionizam, ekspresionizam, kubizam itd. bili su samo neki od zločina moderne umjetnosti. Svi su oni zamijenjeni soorealizmom. U nacionalnoj književnosti ta čistka je poprimila razmjere kulturne katastrofe. Najznačajnija djela proglašena su dekadentima.

Radovan Zogović, pjesnik poeme o Titu

postao je arbistar za školsku literaturu. Njegov članak «Primjeri kako ne treba praviti primjere u nastavi književnosti» postao je standard za sastavljanje udžbenika iz književnosti. Nisu uništavane samo knjige, već i cijele književnosti. Religiozna književnost je izbrisana. Cijela četverogodišnja, izvanredno bogata produkcija knjiga Nezavisne Države Hrvatske uništena je i zabranjena, jer je većinom pisana korijenskim pravopisom. Nacističko spaljivanje knjiga, uspoređeno s ovim komunističkim uništavanjem knjiga, bilo je pubertetsko iživljavanje. Očišćene su sve javne biblioteke a naročito školske. U III. gimnaziji u Zagrebu su još 1950. godine knjige iz školske knjižnice služile za potpalu u ložionici centralnog grijanja. Nikada nisu biblioteke tako prazne kao u zoru ovoga «pravog procvata kulture» koji je obećao **Ivan Supek** u Topuskom. I sve što je za prijašnjeg odbacivanja zapadne umjetnosti propušteno, sad je pročišćeno. Sve praznine nastale u bibliotekama čišćenjem buržujske znanosti i umjetnosti, bile su popunjene djelima klasika marksizma—lenjinizma te djelima sovjetske književnosti, «najnaprednije književnosti na svijetu». I tako su ovi «sijači sjemena» započeli najveće ispiranje mozgova u historiji Hrvatske. Taj duhovni i tvarni teror potrajet će pola stoljeća...

(nastavit će se)

»Znam da me Partija odgojila u ljubavi prema Sovjetskom Savezu. Ovaj CK je rukovodio sa Partijom i odgojio nas da uz memo puške u ruke i da se borimo zajedno sa Sovjetskim Savezom protiv imperializma. (...) se stalno naglašavalо da se ugledamo na Sovjetsku Armiju i da nam ona bude putokaz za našu armiju. Svaki naš borac odgojen je jednakom ljubavlju prema Jugoslavenskoj armiji i Sovjetskoj Armiji.«

(*Vlado Janić-Capo*)

*

«Koliko smo voljeli Sovjetski Savez i vjerovali u njegovu snagu i pobjedu, najbolje govore činjenice kojih se sjećam iz godine 1941. Kada mi je bilo saopćeno da je Sovjetski Savez napadnut, odmah mi je bilo jasno, da je došao čas da se moramo latiti oružja i voditi borbu protiv okupatora do vremena susreta sa Crvenom Armijom sa kojom ćemo uništiti neprijatelja i skupa s njom ući u naša mjesta i gradove. Tu ljubav prema Sovjetskom Savezu, Crvenoj armiji i drugu **Staljinu** uzgojio je u meni i u svakom borcu naš CK i drug **Tito**.»

(*Ivo Amulić*)

*

«Naš proglaš 1941. godine bio je nepravilan, jer smo pozvali narode Jugoslavije da brane SSSR, a ne da vode borbu za oslobođenje Jugoslavije. Na to su nas upozorili drugovi **Molotov** i **Dimitrov**. Kasnije je ta linija ispravljena.»

(*Vladimir Bakarić*)

*

«Ja sam relativno mlađi član Partije. U Partiju sam stupio već onda, kad je uglasnom bila očišćena od raznih neprijateljskih grupa. (...) Ono što je od mene napravilo odanog komunista i što mi je davao snagu jeste jedinstvo naše Partije, beskrajno povjerenje u rukovodstvo i bezogranično povjerenje u Sovjetski Savez i Boljševičku Partiju.»

(*Mika Špiljak*)

UZ 22. LIPANJ, TZV. DAN ANTIFAŠISTIČKE BORBE

(Svjedočenja tzv. hrvatskih antifašista)

*

«Dijeliti našu Partiju, naš narod od druga **Staljina** i VKP/b/ nerazumljivo je za naše članove Partije. (...) Ne ide mi u glavu kako se moglo naći ljudi koji ne vjeruju u Partiju, u CK u kojem se nalaze ljudi kao **Tito**, **Ranković**, **Đilas**, **Pijade** itd. (...) Nas ništa ne može pokolebiti da volimo druga **Staljina** i VKP/b/... (...) Mi smo sve ovo postigli zato, jer smo znali provoditi u život ono, čemu su nas učili **Lenjin** i **Staljin**.»

(*Jakov Blažević*)

*

«Drug **Tito** i naša Partija odagajali su nas tako, da beskrajno volimo Sovjetski Savez, da budemo vjerni sinovi radničke klase i svoga naroda, a tako nas je učio i drug **Staljin**. Mi smo upravo njemu zahvalni što smo postali takvi ljudi. Drug **Tito** i naš CK učili su nas i uče nas neprekidno da budemo vjerni stvari komunizma. No, i pored ovih teških osuda moja ljubav za druga **Staljina**, VKP/B/ i Sovjetski Savez nije ni malo popustila...»

(*Marko Belinić*)

*

«Od svoje mladosti, od kad pripadam radničkom pokretu, odgojen sam da volim SSSR bezgranično. Ta Ljubav nije došla sama po sebi, nju je u meni duboko usadila Partija. (...) Svatko zna da smo se mi ideološki formirali na učenju **Lenjina** i **Staljina**, da smo učili borit se i graditi našu zemlju na osnovi njihove nauke. Naša država, ekonomija, društvene organizacije itd. stvoreni su po Sovjetskom boljševičkom uzoru – ne samo po suštini nego i po mnogim formama.»

(*Slavko Komar*)

*

«Odgoj naših kadrova i čitavog naroda bio je na liniji ljubavi prema Sovjetskom

Savezu i Boljševičkoj Partiji. Moje prvo prilaženje radničkom pokretu započelo je sa ljubavlju i vjerom prema Sovjetskom Savezu. Znam da je život naše Partije i našeg naroda nerazdruživo bio vezan u najtežim danima borbe protiv fašizma sa životom Sovjetskog Saveza i VKP/b/. (...) Kako bi sve to mogli postići da naša borba nije bila duboko narodno demokratska. Zar bi to mogli ostvariti da naša Partija nije bila marksistička, revolucionarna, prožeta učenjem **Lenjina** i **Staljina**.»

(*Nikola Sekulić-Bunko*)

*

«Nema dva puta u socijalizam, samo je jedan generalni put u socijalizam, kako nas je učio drug **Staljin**. (...) Drug **Staljin** nas uči, da se socijalizam izgrađuje kroz maksimalno jačanje države i državnog aparata. (...) Sovjetski Savez je izgradio socijalizam, a mi se danas borimo da izgradimo.»

(*Josip Hrnčević*)

*

«Mi smo išli sa Sovjet. narodom i Partijom **Lenjina-Staljina**, vjerni njima do kraja. (...) Mi podjednako volimo našu zemlju i Sovjetski Savez...»

(*Karlo Mrazović*)

*

«Mora se reći da je prije rata, za vrijeme rata kao i poslije rata CK KPJ na čelu sa drugom **Titom** stalno i uporno razvijao, podubljivao i jačao u našem radu, u našem narodu, a u prvom redu među članovima naše Partije neizmjernu ljubav i odanost prema VKP/b/-u, Sovjetskom Savezu, Sovjetskoj Armiji i drugu **Staljinu**. Sa imenom druga **Staljina**, Sovjetskog Saveza i njegove Armije naši komunisti u prvim redovima probijali su kordone policije i žandarmerije u vremenu stare Jugoslavije. U najtežim danima mučenja i zlostavljanja **Staljinovo** ime je bilo, koje je

davalo snage našim komunistima da istraju. Sa povicima drugu **Staljinu** i Sovjetskoj Armiji i drugu **Titu** naši su borci, a u prvom redu komunisti jurišali na našeg zajedničkog neprijatelja u vremenu velikog oslobodilačkog rata. Sa pjesmom o drugu **Staljinu** i drugu **Titu** naše radne brigade poslije rata obnavljaju i izgrađuju našu zemlju. Tu ljubav, odanost i poštovanje prema drugu **Staljinu**, SSSR-u i njegovoj Armiji usadila je i razvija i dalje naša Partija, naš CK KPJ na čelu sa drugom **Titom**. (...) Mi znamo da nam je mjesto jedino i samo sa Sovjetskim Savezom.»

(*Duško Brkić*)

*

«Uvjeren sam da će u vašim očima ispasti smiješan kad naglašavam da volim Sovjetski Savez, VKP/B/, **Staljina** i sve što je Sovjetsko; da sam duboko svjestan da bez Sovjetskog Saveza, Sovjetske Armije i **Staljina** ne bi bilo ni nas; da bi naša domovina stanjala pod šapom fašista. Sviest o svemu tomed, ljubav prema SSSR-u i **Staljinu** ja sam stekao iz učenja druga **Tita** i našeg CK KPJ.»

(*Rade Žigić*)

*

Nedostaju svjedočenja znamenitih hrvatskih rodoljuba i demokratskih perjanica kao što su: sekretar CK KPH **Rade Končar**, instruktor CK KPJ kod CK KPH **Vladimir Popović**, sekretar Pokrajinskoga komiteta KPJ za BiH **Isa Jovanović**, instruktor CK KPJ kod PK BiH **Svetozar Vukmanović-Tempo**, kao i drugovi **Pavle Pap-Šilja**, **Vladimir Velebit**, **Vjeko Krstulović**, **Rade Bulat**, **Pera Car**, drugarica **Milka Kufrin**, **Milka Planinc** i drugi. O njima drugi put. (**Priredio: T.J.**)

DOGME I MITOVI JUGOSLAVENSKIH «ANTIFAŠISTA» (III.)

Iako se na popisu komunističko-partizanskih protivnika nalazio i četnički pokret, prema četnicima nikada nije vladalo neprijateljsko raspoloženje kakvo je vladalo prema ustašama. Poznato je da su postojali brojni pokušaji ugovaranja suradnje između partizana i četnika. O tome piše i službena povijest KPJ/SKJ: «Računajući s onim dijelom naroda koji je još imao iluzija o monarhiji i bio pod utjecajem tradicija četništva, a koji je u osnovi bio patriotski orientisan, ona (KPJ, nap. D. D.) je tu borbu vodila sa najvećom mogućom gipkošću i širinom. Isticala je da nema nikakve prepreke saradnji četničkih i partizanskih odreda u borbi protiv okupatora, koja je bila prvenstveni zadatak svih patriotskih snaga».¹

Osim što napominje da su partizani dali 500 pušaka četnicima **Draže Mihailovića, Josip Broz Tito** posve otvoreno priznaje i to da je nudio suradnju Mihailoviću: «Sa Dražom Mihailovićem (sic!) nisam mogao da postignem sporazum o zajedničkoj borbi protiv okupatora. Čak sam mu nudio i vrhovnu komandu. No, on nikako nije htio da pristane, znao je da mu ne bismo dozvolili da radi šta hoće».² **Milovan Đilas** potvrđuje Titove riječi navodeći da je Tito dva puta (na njihova dva sastanka u Struganiku i Brajićima) nudio Mihailoviću «funkciju komandanta nad udruženim snagama – svakako za Srbiju i, možda, Bosnu».³ Prelasci pak četnika u partizane bili su uobičajena pojava. Sâm Tito, primjerice, navodi kako je u partizane početkom 1942. kod Foče prešlo 10.000 četnika.⁴ Svišto je pritom napominjati da su prelaskom u partizane četnici samo nastavili izvršavati program koga bolje od svih knjiga, studija i članaka opisuje jedna pjesma koja se u vrijeme rata mogla čuti iz njihovih ustava: «Oj, Hrvati,

Piše:

Davor DIJANOVIĆ

al'ćemo vas klati / kad se Pero iz Londona vrati»...

Komentirajući odnose između partizana i četnika, **Simo Dubajić** navodi da «osim izuzetaka, većina četnika i partizana je jednako želela biti zajedno».⁵ Shvatljivo je stoga da je komandant četničkog korpusa **Velebit kapetan Vuksanović** u «izveštaju komandantu Dinarske četničke

lovoza 1941. izvjestio kominternina agenta **Josipa Kopinića** da su talijanski mornari u Kotoru povezani s crnogorskim komunistima te im daju oružje.⁶ Neke postrojbe pod komunističkim utjecajem pokazivale su sklonost suradnji s Talijanima, a neke od njih isticale su i talijanske zastave.⁷ Dubajić, primjerice, navodi da je u toku okršaja pod Žečevom na stranu partizana prešao «**Duzepe de Vana Bepo, kapetan, monarchista, sa svojom mitraljесkom četom iz Ervenika**».⁸ Dubajić dalje dodaje: «Postavljanje za komandanta odreda dobio sam čim je Bepo de Vana

oblasti, vojvodi **Momčilu Đujiću**» 11. kolovoza 1943. zapisao: «U Medviđi, kod crkve Malo gospojine, sastali smo se sa partizanima **Bijanko, Crnjenicu** i ja. Komandant 1. bataljona, **Simo Dubajić** je pravi Srbin. Izjavio je pred svima da ne može biti većeg Srbina od njega i da se on bori za srpsvo, Kralja i Otadžbinu. Da se nikad neće odreći svog imena i svoje krsne slave, niti će ikada iz svoje kuće izbaciti ikonu i kandilo. Njegov je otac bio Srbin i kao takav stradao kao i cijela njegova porodica, te on ne može biti ništa drugo nego Srbin. Mogao bi se lako dobiti za našu nacionalnu borbu. Mislim da je bio sam sa svojim bataljonom, u kome su sami Srbi, da bi ga pridobio i ovom prilikom».⁹

Kad je NDH bila u pitanju, tada partizanima nije bila posve mrska ni suradnja s talijanskim fašistima. Tito je tako 13. ko-

prišao meni, a Šesta i Sedma banda dobровoljačke antikomunističke milicije prešla na moju stranu».¹⁰ U redove partizana nakon kapitulacije Italije stupilo je ukupno oko 40 000 Talijana.¹¹ O prelasku Talijana u partizane svjedoči i **Winston Churchill**: «Partizanske su snage u roku od nekoliko tjedana razoružale šest talijanskih divizija, a dvije su im se divizije pridružile u borbi protiv Nijemaca».¹² Švicarski je konzul nakon kapitulacije Italije zapisao sljedeće: »Tito je možda jedini Hrvat, kojem Talijani nedostaju. Oni su, naime, nemalo pridonijeli opskrbi njegovih partizana ratnim tvorivom«.¹³ Prema nekim izvorima, sâm je talijanski general i zapovjednik talijanske vojske u NDH **Mario Roatta** priznao da su Talijani podijelili partizanima 25 000 pušaka.¹⁴

Mjestimična suradnja Talijana s partizanima, a posve otvorena s četnicima,¹⁵

1 Per MORAČA, Dušan BILANDŽIĆ, Stanislav STOJANOVIC, *Istorija Saveza komunista Jugoslavije - kratak pregled*, Rad, Beograd, 1976., 113.

2 J. BROZ TITO, *Interviewi*, August Cesarec, Zagreb, 1980., 308.

3 M. ĐILAS, *Revolucionarni rat*, Književne novine, Beograd, 1990., 123.

4 J. B. TITO, *Opštenarodna odbrana i društvena samozraštita*, Svjetlost, Sarajevo, 1980., 250.

5 Simo Š. DUBAJIĆ, *Život, greh i kajanje*, 216.

6 Isto.

7 Dokumenti centralnih organa KPJ-NOR i revolucija (1941-1945), I., prir. Radomir VUJOSEVIĆ, Beograd, 1985., 210-211.

8 T. JONJIĆ, *Hrvatska vanjska politika 1939.-1942.*, Libar, Zagreb, 2000., 696.

9 S. DUBAJIĆ, *Život, greh i kajanje*, 221.

10 Isto, 223.

11 Nada KIŠIĆ KOLANOVIĆ, *NDH i Italija. Političke veze i diplomatski odnosi*, Ljevak, Zagreb, 2001., 389.

12 Winston CHURCHILL, *Druži svjetski rat*, Svezak drugi, priredio i preveo: Zlatko CRNKOVIC, Školska knjiga, Zagreb, 2002., 407.

13 T. JONJIĆ, *Hrvatska vanjska politika 1939.-1942.*, 848.

14 Isto.

15 Talijanski general Giacomo Zanussi talijansko-četničku suradnju opisao je ovim riječima: »Osini borbe protiv ustanika, četnici su djelovali u našu korist, ka protuteže u odnosu na ustaše i na Nijemce. Imati za svoje prijatelje sve neprijatelje naših lažnih prijatelja – 10 do 15 tisuća ljudi prekaljenih u naporima i lukavstvima teškoga i surovoga balkanskog ratavanja – predstavljalo je pion čija se vrijednost nije mogla zanemariti« (N. KIŠIĆ KOLANOVIĆ, *NDH i Italija. Političke veze i diplomatski odnosi*, 257.).

protiv NDH, posve je razumljiva. Jer, kako je to sažeto formulirao M. Roatta, bilo je «*pogrešno da se stvara država koja je u osnovi neprijateljska prema Italiji*».¹⁶ Svoje stavove o NDH i partizanima Roatta je u praksi najbolje pokazao kad nije učinio ništa da bi sprječio prodror partizanskih brigada iz sjeverozapadnoga dijela Crne Gore u NDH, što je za hrvatsku vladu 1942. bio jedan od važnijih vojno-strateških ciljeva.¹⁷ Prema pisanju hrvatskoga tiska iz studenog 1943. Roatta se je pred stanovitim britanskim obavještajcem pohvalio «da se njegova vojska otvoreno borila protiv hrvatskih četa službene hrvatske vlade».¹⁸ Njemački diplomat **Edmund Veesenmayer**, komentirajući odnose NDH i Italije, u jednom je izvješću zapisao ono što potvrđuje neprijateljski odnos Italije prema NDH: «*Italija očito nije zainteresirana za sredenu i nezavisnu Hrvatsku. Svim sredstvima sada pokušava da što je moguće prije stvari stanje koje će NDH trajno onemogućiti život*».¹⁹ Kada je, dakle, NDH bila u pitanju, tada su i ljuti neprijatelji bez većih problema mogli pronaći zajednički jezik.

Jedna od svakako poznatijih komunističkih dogmi je i ona da je jugoslavenski antifašizam čist kako u svojoj ideji tako i u svojoj provedbi (formulacija **Stjepana Mesića**). Ideju jugoslavenskog antifašizma najispravnije je opisao **Ivan Šibl** konstatacijom da su se jugoslavenski «antifašisti» borili «za Sovjetski Savez, prvu zemlju socijalizma, i za pobjedu međunarodnog proletarijata». Riječ je o ideji koja je u praksi - prema piscima *Crne knjige komunizma* (sve od reda ljevičara, marxistima i bivšim komunistima) – rezultirala sa 100 milijuna žrtava,²⁰ premda je stvaran broj žrtava zasigurno mnogo veći, jer se u knjizi ne obrađuju recimo zločini jugoslavenskih komunista, koji se mogu pohvaliti sa 900 grobišta u Hrvatskoj, te između 500 i 600 grobišta u Sloveniji.²¹

¹⁷ Isto, 218.

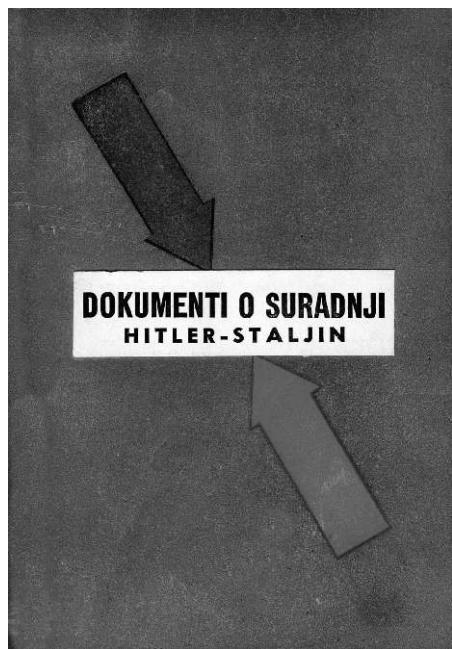
¹⁸ Isto, 292.

¹⁹ Isto, 307.

²⁰ Bogdan KRIZMAN, *NDH između Hitlera i Mussolinija*, Globus, Zagreb, 1986, Treće izdanje, 305.

²¹ Stephane COURTOIS, Nicolas WERH, Jean-Louis PANNE, Andrzej POCZKOWSKI, Karel BARTOŠEK, Jean-Louis MARGOLIN, *Crna knjiga komunizma. Zločini, teror, represija, Politička kultura, Golden marketing*, Zagreb, 1999., 12.

²² «Slovenija će tražiti ubojice žrtava iz masovne grobnice kraj Laškoga», <http://www.index.hr/vijesti/clanak/slovenija-ce-traziti-ubojice-zrtava-iz-masovne-grobnice-kraj-las/424177.aspx>, pristup ostvaren 6.3.2010.

Toliki broj grobišta u koje su komunisti poslije ubojstava bacali razoružane hrvatske vojnike i civile,²² jasno nam svjedoči da je Bleiburg, kao sinonim za čitavu *toponimiju smrти* nakon Drugoga svjetskog rata, bio jedan pomno osmišljen, pažljivo organiziran i ideološki potkovani zločin. Tijekom cijelog rata stvaralo se ozračje zločina koji će kulminirati u svibnju 1945. Jasan dokaz toga je taj da su se partizanski borci tijekom cijelog rata učili patološkoj mržnji prema neprijatelju.

Član KPJ **Milija Stanišić** o tomu piše:»*Jedan od glavnih ciljeva i zadatak u formiranju političke svesti bio je postupak da se kod boraca i starešina razvija mržnja prema neprijatelju.*²³ (...) Ali za razvijanje mržnje nisu bila dovoljna samo predavanja. Bilo je nužno da se mržnja razvija i svakodnevnim razgovorima s pojedincem i manjim grupama, govorom starešine pred akciju, analizom prethodnih akcija i pripremom predstojećih».²⁴

«*Jedino mjerilo veličine ljubavi za narod jeste danas*» – piše M. Đilas – «*dubina mržnje prema neprijatelju. (...) Mrzjeti okupatore, mrzjeti njihove sluge, tu nakaznu izraslinu na divnom tijelu naroda, mrzjeti ih iz dna duše, svakom mišlju svo-*

²² Uz Hrvate, dakako, žrtve komunističkih zločina bili su i pripadnici drugih naroda, kako razoružani vojnici vojnih postrojbi koji su izgubili rat, tako i civili. Primjerice, prema nekim je podacima po svršetku rata u Jugoslaviji strjeljano 5 777 Nijemaca koji nisu pripadali nikakvim vojnim ili poluvojnim formacijama (Vladimir GEIGER, *Nestanak Folksdofćera*, Nova stvarnost, Zagreb, 1997., 32.).

²³ Milija STANIŠIĆ, *KPJ u izgradnji oružanih snaga revolucije, 1941.-1945.*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1973., 321.

²⁴ Isto, 323.

²⁵ M. ĐILAS, *Članci 1941.-1946.*, Zagreb, Kultura, 1947., 30.

jom, svakom kapi krvi svoje – to znači biti zadojen plemenitim i velikim osjećanjem osvetnika naroda, to znači ostati vjeran svome narodu, njegovoj istoriji i njegovoj budućnosti. (...) Mržnja bez milosti prema njima, to je tvoj program i tvoja zakletva, to je plemeniti žar idealja za koji se boriš. To jača svakog prijatelja naroda, to oruža svakog borca najjačim oružjem, oružjem pobjede, to čeliči ubojne redove. Sjetite se da je veliki vođ naprednog čovečanstva drug **Staljin** rekao: *neprijatelj se ne može pobediti dok se ne nauči – mrzjeti ga...*»²⁵

Slijedom toga, nije nimalo iznenadujuće da se tijekom rata pojavljuje pjesma sljedećeg sadržaja, koju potpisuje **Ante Despot**: «U meni plamti gnjev strašne osvete, jake ko ljubav / spram zaklanog čeda. / Smrvit ēu krvnika, borit se do Pobjede. / U sretniju budućnost moje oko gleda...».²⁶ Ili pjesma sljedećeg sadržaja, čiji je autor **Štefo Pulišelić**: « Na juriš / Za psima / Sa svetim natpisom ‘Gott mit uns’ ‘Bog je s nama’- / Na pojasima. / Koljimo i njih / I boga mu krvnika!».²⁷ Potonja pjesma ilustrativna je jer pokazuje modus operandi partizansko-komunističkih boraca: animaliziraj protivnika kako bi se opravdalo njegovo klanje i fizičko uništenje. Masovni zločni opravdavali su se i etiketiranjem svih onih koji su iz bilo kojih razloga smetali komunističko-partizanskom pokretu, etiketama kao što su: «špijun», «narodni izdajnik», «suradnik okupatora», «ustaški pas» i sl. Pred kraj rata – očito u namjeri da se u završnim operacijama likvidira što veći broj protivnika - u Zagrebu je objavljena knjiga **Mihaila Šolohova** *Nauka mržnje*. U njoj se citira «Staljinova prvomajska dnevna zapovijed» u kojoj stoji: « Ne može se pobijediti neprijatelja ne naučivši se mrziti ga svim snagama duše».²⁸

Pjesnici mržnje i njihovi nalogodavci zadojeni ateističkim i protureligijskim stavovima osobito su na meti imali Kato-

²⁶ Zlata KNEZOVIĆ, *Kulturno stvaralaštvo u revoluciji*, Centar za kulturnu djelatnost Saveza socijalističke omladine Zagreba, Zagreb, 1981., 49.

²⁷ Isto, 52.-53.

²⁸ Mihail ŠOHOLOV, *Nauka mržnje*, Zagreb, 1945., 5.

Tito i Ranković - trijumf zla

ličku crkvu i svećenstvo. Dosljedno tomu, nije nimalo čudno da partizani tijekom rata pjevaju: «Druže Tito gađaju nas topovi, vigaju (navode) ih fratri i popovi». ²⁹ U istom je anticrkvenom i antikršćanskom duhu pisana i pjesma gdje stoji: «Nosim kapu sa tri roga, jer se borim protiv boga, popova i frataru i časnih sestara». ³⁰ Na savjetovanju političkih sekretara OK KPH za Dalmaciju, **Vladimir Bakarić** je 6. veljače 1945. Katoličku crkvu posve otvoreno označio neprijateljem i najavio borbu protiv nje: «Popovi su nam neprijatelji. Katolička crkva je pripremala i od-

gajala sve što je ustaško i nezdravo u narodu. Pristupanje popova pojedinaca u Front je posljedica snage masa. U borbi s njima moramo biti oprezni i vanjska hajka protiv njih nije oportuna. Vatikan je moćna snaga. Ali to nikako ne znači, da ćemo dozvoliti pomirljivost prema njima ili da ćemo u Fronti trpiti mir, jer to bi bilo rušenje jedinstva. Budno paziti svaki njihov korak i tražiti intervenciju Fronte. Neka sam narod, neka svaki naš čovjek raskrinkava i udara po njihovim smicalicama, neka ih tjera kad dođu da unašaju nemir i ruše jedinstvo». ³¹

²⁹ Ivica LUČIĆ, *Komunistički progoni Katoličke crkve u Bosni i Hercegovini 1945.-1990.*, National security and the future, St. George Association, 9./2008., br. 3(9), Zagreb, 2008., 42.

³⁰ Aleksandar BENIGAR, *Alojzije Stepinac: hrvatski kardinal*, Glas Koncila, Zagreb, 1993., 459.

³¹ T. JONJIĆ, «Kako je stvarana negativna slika o nadbiskupu Stepincu i Crkvom, u: Alojzije Stepinac. Svjedok vremena i vizionar za treće tisućljeće», Stepinčev zbornik, Glas Koncila, Zagreb, 2009., 70.

³² Možda i najbolji Erenburgov učenik u partizanskim redovima bio je hrvatski književnik Ivan Goran Kovačić. Njegova pjesma *Mrzimo vas školski* je primjer patološke mržnje prema neprijatelju.

³³ I. ERENBURG, *Naša zakletva*, Naprijed, 1944., 12. Prema: Mladen IVEZIĆ, *Tito's umjetnost mržnje*, vlastita naklada, Zagreb, 2001., 13.

Uzor komunističkih i partizanskih *pjesnika mržnje* bio je sovjetski pisac, propagandist i patološki mrzitelj Nijemaca, **Ilja Erenburg**, čije su propagandističke radove objavljivale i komunističko-partizanske tiskovine.³² U jednomu takvome radu objavljenomu u listu KPH *Naprijed* Erenburg piše: «*Mržnja kipi u našim srcima, i nitko neka se ne usudi da ruži taj osjećaj (...) Sačuvajmo taj plamen do kraja. Budimo tvrdi. Naduveni, vodnjikavih očiju i bezdušni Nijemac ne smije živjeti! To je naša zakletva*». ³³ Nema sumnje da su jugoslavenski komunisti poslušali ovu Erenburgovu zapovijed, s obzirom na to da je samo u logorima poslije rata od posljedica zlostavljanja, zime, gladi, tifusa i dizenterije umrlo oko 50.000 do 60.000 pripadnika njemačke manjine. ³⁴

Kako je mržnja dolazila do izražaja u praksi, ilustrira nam Đilasov opis klanja dvojice zarobljenih njemačkih vojnika u bitci na Sutjesci: «*Skinuo sam pušku i – budući da nisam smeо pucati, jer su Nemci bili na steni iznad nas, visokoj četrdesetak metara, tako da se čulo njihovo dovikivanje – udario iz zamaha Nemca po glavi. Kundak se odlomi, Nemac pao na leđa. Izvadio sam nož i jednim mahom presekao Nemcu grkljan. Zatim sam dodaо nož Raji Nedeljkoviću, političkom radniku kojega sam poznavao od pre rata i čije su selo Gronicu, sublizu Kragujevca Nemci izmasakrirali 1941. godine – dodaо sam mu nož da dokrajči drugog Nemca. Nedeljković je pritiskao Nemca, Nemac se koprcao, ali se ubrzo smirio*». ³⁵

Mržnju komunista prema svećenstvu najbolje ilustrira ubojstvo hercegovačkoga franjevca **Stjepana Naletilića**, koga su komunisti u svomu razbojničkome piru 1942. ispekli na ražnju. ³⁶ Mržnja prema neprijatelju jasno je vidljiva i u partizanskoj zakletvi, u kojoj, među ostalim, stoji: «*Zaklinjem se svome narodu, da iz ruku neću ispustiti oružje sve dok posljednji fašistički okupator ne napusti moju zemlju, sve dok posljednji ustaški gad ne bude iskorijenjen. (...) Ako prekršim ovu svetu*

³⁴ V. GEIGER, *Logori za folksdjožere u Hrvatskoj nakon Drugoga svjetskog rata 1945.-1947.*, Časopis za suvremenu povijest, Hrvatski institut za povijest, 38./2006., br. 3., Zagreb, 2006., 1085.

³⁵ M. ĐILAS, *Revolucionarni rat*, 292.

³⁶ Tomo VUKŠIĆ, «Stradanje crkvenih osoba iz Bosne i Hercegovine za II. Svjetskog rata i u poraću (3). Fra Stjepana Naletiliću su razapinjali na jeli i pekli na ražnju», Podlistak, Glas Koncila, 44./2005., br. 30. (1622), Zagreb, 24. srpnja 2005., 26.

zakletvu, ako pokažem slabost, malodušnost, kukavičluk, nedisciplinovanost ili zlonamjernost i izdam interes svog naroda, neka sramno padnem od ruke svojih drugova». ³⁷ U partizanskoj zakletvi stoji, dakle, da partizani ne će ispustiti oružje sve «dok posljednji ustaški gad ne bude iskorijenjen». No, komunisti i partizani pojam «ustaša» tumačili su poprilično ekstenzivno. ³⁸ Za Simu Dubajića su tako svi Hrvati ustaše: «Od prvog susreta s Generalom Skotom, a posebno u stalnom kontaktu s poručnikom **Finlijem Lohedom**, bio sam opsednut ustašama (...) Sve naoružane Hrvate predstavljao sam im kao ustaše i nikad nisam upotrebio drugi izraz. Želeo sam da Englezi o njima tako misle, pa sam isticao: 'To je jedina država koja ne postoji, a objavila je rat saveznicima'. 'Ustaša.' – ponavljali su engleski generali i oficiri, učeći to neprijateljsko ime». ³⁹

Kasniji događaji i Bleiburška tragedija jasno su pokazali da su engleski generali i oficiri vrlo dobro naučili «to neprijateljsko ime». U jednome razgovoru s engleskim poručnikom Lohedom, Dubajić mu je očito nezadovoljan prigovorio: «Neki zarobljenici, pa i ratni zločinci, ustaše, otkazuju poslušnost! Tvrde da imaju vaš azil?». Na to mu je poručnik Lohed – očito dobro naučen na «neprijateljsko ime» – odgovorio: «Nikada ratni zločinci i sumnjivi tipovi nisu imali naš azil. Među svim tim zarobljenicima za Englesku nema čoveka dostoјnjog pažnje!». ⁴⁰

Način postupanja komunista i partizana prema neprijateljima i zarobljenicima M. Đilas je u Borbi zapisao još u veljači 1943. U članku «Njihovi planovi će propasti» on je dao vrlo precizne naputke: «Ne prevaspitavajte ih, ne trošite uzalud vrijeme, ne nadmudrujte se s njima! Oni znaju šta čine. Ubijajte ih kao pse, kako su i zasluzili, osvetite nevine žrtve, u zgarišta

pretvorena sela i gradove! Neka svaki od njih zna da će za zločine biti kažnen. Budite bez milosti prema rulji kojoj je jedini cilj ubijanje i pljačka tuđeg, mukog stečenog dobra! Nijesu oni samo saučesnici, oni su zločinci, nema među njima nijednog koji ne bi bio poprskan nevinom krvlju, koji se ne bi sladio nad požarima i vriskom majki i djece, koji nije žderao hljeba koji su s mukom izorali naši ratari iz brazda natopljenih krvlju naših boraca. Napadajte ih što žeće munjevitim iznenadnim naletima, istrebljujte ih bez milosti, neka im se ledi krv u žilama od smjelog, iznenadnog partizanskog udara!». ⁴¹

Kasniji postupci komunista i partizana nisu predstavljali ništa drugo nego vjerno izvršavanje programa koga navodi Đilas

se, drugovi, čega plašiti. Ja bih vam preporučio, da zgrabite sve fašističke elemente sutra ujutro, ili još sada, ako se neki nalaze ovdje medju vama, za vrat, treba ih maknuti. (Povici: Tako je!) Borili smo se za narodnu demokraciju i treba da naš narod osjeti da on isključivo ima pravo. (Povici: Dolje izdajice!) Fašističke tipove, koji su skriveni po kojekakvim rupama, naša je dužnost, radnička dužnost, da ih pronadjemo i uništimo. (Povici: tako je!) Svima treba biti jasno, da će u našoj državi postojati pravda i zakonitost, ali za fašiste zakona u našoj državi nema. (Povici: Tako je!) Jedini zakon koji ćemo primijeniti na njih jeste – kuršum. (Povici: Tako je!) Nema pravde za one, koji su stvarali bezakonje, koji su rezali grudi

Ranković, Kardelj i Đilas

– programa istrebljivanja svih onih koji su iz bilo kojih razloga smetali ili mogli potencijalno smetati komunističkoj Partiji u preuzimanju vlasti.⁴² Slične naputke dao je svršetkom rata i visokoistaknuti partijski i državni dužnosnik i načelnik Odjeljenja za agitaciju i propagandu CK KPJ **Marko Belinić**. U svome govoru na «velikoj sindikalnoj konferenciji u Zagrebu» 18. svibnja 1945. on je najavio brutalan obračun s neistomišljenicima: «Ova država je naša, u njoj imamo pravo mi. Ona će biti onakova kakova ćemo je urediti sami. (Povici: Tako je!) Nemamo

majki, koji su palili naša sela. Oni nemaju nikakova prava, da se pozivaju na demokraciju. (Povici: tako je!). / Drugarice i drugovi! Hoću da vam kažem, da je u vašim rukama sve, da pročistite odmah danas, vaša poduzeća od fašističkih zlotvora. Radnici imaju puno pravo da ih na licu mesta likvidiraju, bez obzira na to, da li će netko reći da li imaju dozvolu od komande grada. Mi smo tu dozvolu stekli tokom teške i krvave borbe. (Povici: Tako je! Dole fašisti!)». ⁴³

³⁷ Zbornik dokumenata o narodnooslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije, V./1., NOR u Hrvatskoj, travanj–listopad 1941., Vojnoistorijski institut, Beograd, 1952., 76.

³⁸ U tomu, čini se, nisu bili usamljeni. Ruski general Tolbuhin prema nekim je izvorima izrijekom izjavio da su ustaše «vi Hrvati rođeni u Jugoslaviji» (Hrvoje HITREC, «Hrvate su Britanci izručivali, a Bugari spašavali», http://hakave.org/index.php?option=com_content&view=article&id=5976:hrvate-su-britanci-izruivali-a-bugari-spašavali&catid=114:kultura&Itemid=45,25, pristup ostvaren 25. ožujka 2010.).

³⁹ S. DUBAJIĆ, Život, greh i kajanje, 333.

⁴⁰ Isto, 337.

⁴¹ M. ĐILAS, Članci 1941.-1946., 67.

⁴² Tako je, primjerice, stajalište OZN-e i drugih ustanova u Slavoniji bilo da «bez mnogo skrupula treba likvidirati sve one za koje znamo da su nam neprijatelji i koji će sutra biti protiv nas»

(Zdravko DIZDAR, Prilog istraživanju problema Bleiburga i Križnih putova (U povodu 60. obljetnice), Senjski zbornik, br. 32., Gradska muzeja Senj i Senjsko muzejsko društvo, Senj, prosinac 2005., 129.).

⁴³ Vjesnik, 5./1945., br. 19., 2. Prema: T. JONJIĆ, «Kako je stvarana negativna slika o nadbiskupu Stepinu i Crkvi», 71-72.

Takvi su naputci, u biti, bili posve u skladu s proglašom CK KPJ od 22. lipnja 1941., u komu je vrlo jasno stajalo da u «*borbi neće biti pardona zločinačkim fašističkim vođama i njihovim vernim slušgama, u toj borbi neće biti pardona fašističkoj finansijskoj oligarhiji i njenim satrapima!*».⁴⁴ Pod pojmom «fašist», međutim, zapravo se podrazumijevao svaki politički i ideološki protivnik komunista (u tomu su komunisti očito slijedili taktiku tzv. *ligeve inteligencije* koja je sve svoje protivnike bez iznimke nazivala fašistima), tako da su se u tu kategoriju mogle svrstati i osobe koje nisu imale nikakve veze sa stvarnim fašizmom. Etiketiranjem neprijatelja kao «fašista», «narodnog neprijatelja»,⁴⁵ «izdajice» «špijuna» i sl., uglavnom se, zapravo, stvarala legitimacija za njegovu likvidaciju.

Metode za likvidaciju protivnika primot se nisu birale. Jedne partizanske novine 1942. tako daju naputak: «*Trujte bunare iz kojih piju vodu, palite kuće где stanuju, dižite u zrak njihove magazine. Svaki ubijeni neprijatelj, svaka kap krvi neprijatelja približava dan oslobođenja. Nemajte milosti prema tlačiteljima. Ubijajte gde god stignete!*».⁴⁶ Slično je intoniran i proglaš Vrhovnog štaba NOV i POJ, od 8. rujna 1944.: «*Udarajte nemilosrdno po neprijateljskim kolonama i uništavajte njihovu živu silu. Čim više fašističkih kostiju ostane u našoj zemlji više ćete se odužiti onim bezbrojnim žrtvama koje su pale od zločinačke ruke fašističkih osvajača!*».^{⁴⁷}

U motiviranju na činjenje zločina važnu je ulogu imalo uveličavanje broja ustaških zločina. To se posebno odnosi na logor Jasenovac. Uveličavanjem ustaških zločina htjelo se s jedne strane mobilizirati što veći broj ljudi u partizanski pokret, a s druge strane poticati mržnju koja će stvoriti ozračje zločina koji je kulminirao

u svibnju 1945. No, *jasenovački mit* nije imao propagandnu i mobilizatorsku funkciju samo u vrijeme rata, nego se je i poslije rata maliciozno rabio na štetu Hrvata. Objektivno istraživanje Drugoga svjetskog rata nije bilo moguće,^{⁴⁸} odnosno ono je bilo «više ili manje u službi povijesti komunističke partije».^{⁴⁹} Ideologizirana povijest tako je o Jasenovcu pisala: «*Jugoslavenski grobovi mogu se danas naći i u Mathauzenu, Dahu, Buhenvaldu, Osvjencimu i drugim hitlerovskim mučilištima*

Ivan Stevo Krajačić

ma i fabrikama smrti. Ali vrhunac fašističkih zverstava u Jugoslaviji sigurno je predstavljao logor u Jasenovcu i Staroj Gradiški. Kao verne sluge svojih nemačkih i italijanskih gospodara, ustaški đželati usmrtili su u tom logoru u toku rata oko 800.000 Jugoslovena, među kojima veliki broj žena, dece i staraca.^{⁵⁰}

Izmišljeni broj od 800 000 ljudi ubijenih u Jasenovcu, međutim, nije bio naj-

⁴⁴ Nav. prema: Nikola MILOVANOVIĆ, *Draža Mihailović*, http://www.znaci.net/00001/11_1.htm, pristup ostvaren 15. ožujka 2010.

⁴⁵ Pod pojmom «narodnog neprijatelja» tako su se recimo smatrali čak i oni koji su se «svojim pasivnim stavom negativno odnosili prema N.O.P. i na taj način pomagali neprijatelju» (Josip JURČEVIĆ, *Bleiburg: jugoslavenski partizani zločini nad Hrvatima*, Dokumentacijsko informacijsko središte – DIS, Udruga ratnih veterana, Hrvatski domobran, Hrvatsko društvo političkih zatvorenika, Zagreb, 2005., 298.).

⁴⁶ Lički partizan, partizanske novine, 1942. Prema: J. JURČEVIĆ, *Dokumenti. Povodom druge objetnice Rezolucije Vijeća Europe o Potrebi za međunarodnom osudom zločina totalitarnih komunističkih režima*, http://hakave.org/index.php?option=com_content&view=article&id=2046:josip-jurević-dokumenti&ca_id=50:hrvatska&Itemid=29, pristup ostvaren 15. ožujka 2010.

⁴⁷ Martina GRAHEK RAVANČIĆ, *Na Križnom putu kroz Slavoniju, Scrinia Slavonica*, Hrvatski institut za povijest - Podružnica za

povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 8./2008., br. 8, Slavonski Brod, 315.

⁴⁸ Slučaj koji to u praksi zorno ilustrira je onaj profesora Pravnoga fakulteta u Zagrebu, Ferde Čulinovića. On je, naime, dobio zadatak napisati povijest partizanskog pokreta za visokoškolsku nastavu. Svoju je *Historiju narodno-oslobodilačkog pokreta u Jugoslaviji* 11. kolovoza 1946. poslao u Agitprop CK KPH s molbom: «Molim za dobrotu, da se pregleda rukopis, da se dometne ili ispravili izbaciti sve ono, što smatraćete, da nije ispravno» (Stjepan MATKOVIĆ, *Ocjene uprave za agitaciju i propagandu KP Hrvatske o povjesničarima na Sveučilištu u Zagrebu do početka 1950-ih*, u: *Kultura sjećanja: 1945.-1995. Povijesni lomovi i svladavanje prošlosti*, Disput, Zagreb, 2009., 220; Z. KNEZOVIĆ, *Obilježja boljševizacije hrvatske kulture (1945.-1947.)*, *Časopis za suvremenu povijest*, Institut za suvremenu povijest, 24./1992., br. 1, Zagreb, 1992, 130).

⁴⁹ N. KIŠIĆ KOLANOVIĆ, «*Hrvatska historiografija o Drugom svjetskom ratu: metodologija i prijepori*», u: *Hrvatska politiku* u

manji. Neki velikosrpski ideolozi, kao npr. **Radimir Bulatović**, došli su i do brojke veće od milijuna. Bulatović je tako 1990. (ne slučajno baš tada!) zapisao: «*Da je u Jasenovcu stradalo preko 1.110.929 ljudi, žena i djece, teško će ko moći oboriti*».⁵¹ Nevolja je Bulatovićeva u tome što u istom djelu zapravo priznaje da laže, tvrdeći da o Jasenovcu «naučne knjige nema», jer se do sada o Jasenovcu pisalo uglavnom samo prema sjećanju logoraša.^{⁵²} Bulatovićevu priznanje da o Jasenovcu ne postoji znanstvena knjiga, zapravo znači priznanje da se do 1990. – kad je Bulatovićeva knjiga izdana – temi Jasenovac pristupalo isključivo na neznanstven način, primarno određen političko-ideološkim ciljevima Partije i jugoslavenskoga režima. A koji su bili ciljevi Partije i jugoslavenskoga režima? To je prvenstveno bilo očuvanje Jugoslavije i obračun s njezinim protivnicima. Protivnike Jugoslavije **Andrija Hebrang** razvrstao je u dvije kategorije: «*Imamo dvije vrste neprijatelja: prvi govore da je nekada u staroj Jugoslaviji bilo bolje nego što je sada. To su ostaci velikosrpskih hegemonista, koji smatraju da Hrvatska imade suviše slobode i da su Hrvati u ovoj zemlji stekli i izvojevali suviše velika prava. Drugi govore da bi Hrvatima bilo bolje da su sami. To su separatistički nastrojeni elementi, ostaci ustaštva, koji teže za odčepljenjem Hrvatske od Jugoslavije. Protiv takvih elemenata, nazivali se Hrvatima ili Srbinima, moramo biti vrlo budni i voditi nemilosrednu borbu gdje god se pojave*».⁵³ Dosljedno Hebrangovim riječima, svaki pokušaj odčepljenja Hrvatske od Jugoslavije mogli su provoditi samo «ostaci ustaštva», odnosno oni koji su prema jugoslavenskim povjesničarima pobili 800 000 odnosno više od milijun ljudi.^{⁵⁴}

XX. Stoljeću, ur. Ljubomir ANTIĆ, Matica hrvatska, Zagreb, 2006., 243.

⁵⁰ Jovan MARJANOVİĆ, *Narodnooslobodilački rat-Narodna revolucija u Jugoslaviji 1941-1945.*, Kultura, Beograd, 1961., 67.

⁵¹ Radimir BULATOVIĆ, *Koncentracijski logor Jasenovac s posebnim osvrtom na Donju Gradinu*, Svetlost, Sarajevo, 1990., 413.

⁵² Isto, 17.

⁵³ «Govor uoči proslave Dana Republike i u povodu Prvog zasjedanja ustavotvornog sabora NR Hrvatske», *Vjesnik*, 29. studenoga 1946., Prema: N. KIŠIĆ KOLANOVIĆ, *Andrija Hebrang: Iluzije i otrežnjenja*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 1996., 149.

⁵⁴ M. Marić je došao i do brojke od 1.400.000 ljudi ubijenih u Jasenovcu. Brojčane pokazatelje jasenovačkog mleta vidi u: J. JURČEVIĆ, *Nastanak jasenovačkog mta* i prijeporti, u: *Hrvatska politiku* u Sveučilištu u Zagrebu, Zagreb, 1998., 181.

Utoliko je jasenovački mit služio i kao instrument za onemogućavanje hrvatskoga osamostaljenja (koje bi nužno podrazumijevalo rehabilitaciju snaga koje su «ubile» 800 000 ljudi) i političku kontrolu Hrvatske.⁵⁵ Koji je bio cilj preuveličavanja broja žrtava, primjetio je još sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća povjesničar **dr. Franjo Tuđman**, i upitao se čemu bi trebalo služiti uveličavanje broja žrtava Jasenovca «osim da se Jasenovac učini najvećim logorom u fašističkoj Europi, a Hrvati najvećim zločincima u povijesti».⁵⁶ Koliko je za hrvatsko osamostaljenje bilo važno delegitimiranje velikosrpskoga jasenovačkog mita, pokazuje i S. Dubajić kad, govoreći o Tuđmanu, piše: «Kada se radi o Jasenovcu, on je 600.000 smanjio na deseti deo, odnosno 60.000 pa je zbog toga postao i predsednik nove NDH».⁵⁷ Dakle, i sâm Dubajić vidi važnost jasenovačkoga mita u kontekstu osamostaljenja Hrvatske, i utoliko neizravno priznaje kako se je on koristio kao instrument za onemogućavanje hrvatskog osamostaljenja. A da je srpska politika itekako sklona lažima, potvrđio je, konačno, i velikosrbin **Dobrica Čosić**, u vrijeme Drugoga svjetskog rata pripadnik partizanskog pokreta: »Lažemo da bismo obmanuli sebe, da utešimo drugog; lažemo iz samilosti, lažemo da nas ne bude strah, da ohrabrimo, da sakrijemo svoju i tuđu bedu. Lažemo iz ljubavi i čovečnosti, lažemo zbog poštovanja. Lažemo radi slobode. Laž je vid našeg patriotizma i potvrda naše urođene inteligencije. Lažemo stvaralački, maštovito, inovativno. Za ovu laž pod okupacijom, i običan idiot ima više mašte od mnogih romansijskog rata, nap. D. D.) – to je apokalipsa laži».⁵⁸

Važno je za spomenuti da je i sâm Tito dao nemali osobni doprinos u kreiranju

55 Povjesničar Lj. Antić ističe: «Hrvatima se u svrhu političke kontrole nametao osjećaj krvnje za ustaške zločine. Od toga pa do suda o 'genocidnosti hrvatskoga naroda' bio je samo jedan korak» (Lj. ANTIC, *Hrvatska politika u 20. stoljeću*, *Hrvatska revija*, 1/2001., br. 1., Zagreb, 2001., 34.).

56 Franjo TUĐMAN, *Petrinjska 18.* Zavrski dnevnik iz 1972., Naklada Pavičić, Zagreb, 2003., 20.

57 S. DUBAJIĆ, Život, greh i kajanje, 349.

58 Dobrica ČOSIĆ, Deobe I., Prosvećta, Beograd 1966, 102.-103.

59 Čitat niz primjera vidi u Pero SIMIĆ, *Tito Fenomen stoljeća*, Večernji izdavački dom, Zagreb, 2009., 202.-204.

60 Isto, 203.

61 Petar BAŠIĆ, Mario KEVO, «O problemu postojanja jasenovačkog logora nakon 1945.», u: *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, knjiga 30, Zavod za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1997., 300.

Tito s dužnosnicima UDB-e (S. Stefanović, A. Ranković i dr.)

crnih legendi o Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. I inače sklon lažima i preuveličavanju činjenica,⁵⁹ u jednom je članku objavljenom krajem ožujka 1944. u SAD-u, Velikoj Britaniji i Sovjetskom Savezu, tvrdio da je neprijatelj uz pomoć «zlirkovačkih ustaša» samo u tri mjeseca 1941. u Hrvatskoj, BiH i Vojvodini «uništilo više pola milijuna Srba».⁶⁰

Osamostaljenjem Hrvatske oboren je jasenovački mit koga je propagirala velikosrpska (kvazi)historiografija i danas u Hrvatskoj postoji kakvo-takvo suglasje glede broja žrtava Jasenovca. Općeprihvaćeno je mišljenje da se broj žrtava kreće između 40.000 i 90.000 stradalnika, iako i dalje postoje oni koji povećavaju ili smanjuju te brojke.⁶¹ Slavko Goldstein tako dopušta da bi brojka mogla biti do najviše 100.000,⁶² dok Zoran Kotnik, sin partizanskog obaveštajca Josipa Kotnika, smatra da je broj žrtava znatno manji: «General Ivan Gošnjak, osobni prijatelj moga oca, bio je na čelu prve komisije za istraživanje Jasenovaca. Po njegovim riječima, bilo je oko 7.000 žrtava ustaškog režima u logoru, no kasnije je drug Edvard Kardelj dodaо još dvije

nule, što odgovara današnjem Dodikovu broju od 700.000».

Međutim, u inozemnim publikacijama i medijima i dalje se navode brojke vrlo bliske onima koje su bile službena dogma u vrijeme Jugoslavije. Britanski autor i doživotni predsjednik engleskog PEN kluba Jasper Ridley tako navodi kao objektivnu brojku onu od 330.000,⁶³ izraelski novinar Brian Blondy govori o 700.000 žrtava ustaškog režima,⁶⁴ dok bivši kanadski veleposlanik u Jugoslaviji James Bissett navodi brojku od 300-700 tisuća.⁶⁵ To nam pak govori da velikosrpska žrtvoslovna mitologija još uvijek nije delegitimirana u zapadnim zemljama i da će Hrvatska još dugo godina ispaštati radi laži velikosrpskih ideologa s kojima se je u vrijeme Jugoslavije solidarizirala i većina komunista hrvatskog podrijetla. Valjalo bi istražiti i razloge zašto Tito nikada nije posjetio Jasenovac, i je li s tim u vezi tvrdnja Ljubice Štefan⁶⁶ i još nekih autora,⁶⁷ da je Jasenovac poslije rata bio i logor jugoslavenskoga totalitarnog sustava.

(nastaviti će se)

59 Povjesničar Lj. Antić ističe: «Hrvatima se u svrhu političke kontrole nametao osjećaj krvnje za ustaške zločine. Od toga pa do suda o 'genocidnosti hrvatskoga naroda' bio je samo jedan korak» (Lj. ANTIC, *Hrvatska politika u 20. stoljeću*, *Hrvatska revija*, 1/2001., br. 1., Zagreb, 2001., 34.).

60 Ljubica ŠTEFAN, «Poslijeratni Titov logor Jasenovac 1947/48.», u: *Hrvatski žrtvoslov*, Zbornik radova, knjiga 1., Zagreb, 1998., 209-214.

61 Istu tezu zastupa, primjerice, i dr. Vladimir Horvat (Vladimir HORVAT, «Jasenovac je bio ustaški, partizanski i logor za informirovce», *Politički zatvorenik*, 15/2006., br. 169, Zagreb, travanj 2006., 42-43.). Dr. Jurčević smatra da je Jasenovac bio aktivan do najmanje 1947. godine. (Andrija TUNJIĆ, «Haško tuziteljstvo ne zanima istinu», *Vijenac*, 17/2009., br. 407., Zagreb, 8. listopada 2009., http://www.matica.hr/Vijenac/vijenac407.nsf/AllWebDocs/Hasko_tuziteljstvo_ne_zanima_istina, pristup ostvaren 3. travnja 2009).

CRTICE IZ HRVATSKE FINANCIJSKOPRAVNE PROŠLOSTI (IX.)

U nastavku donosimo prikaz još dvaju djela sa zanimljivim podatcima o hrvatskoj finansijskopravnoj prošlosti.

Duro Pilar: Putopisne crtice iz Bosne, Ogranak Matice Hrvatske, Slavonski Brod, 2007.

Duro Pilar, sveučilišni profesor i akademik, inače otac poznatoga hrvatskog političara i novinara dr. Ive Pilara, godinu dana nakon austrogarskog zauzimanja dolazi u Bosnu na geološka istraživanja (1879.). Za svoga boravka u Bosni, Pilar je napisao *Putopisne crtice iz Bosne*, prethodno tiskane u zagrebačkom *Obzoru*, koje predstavljaju „živopisan i svjež dokument iz vremena prijelaza Bosne i Hercegovine iz osmansko-islamskog u europsko obzorje“.

Iako nije riječ o Pilarovu tekstu, u predgovoru pretiska **Andrija Zirdum** također navodi određene podatke iz hrvatske finansijskopravne prošlosti, te se čini vrijednim spomenuti i njih.

Zirdum na str. 8. i dalje govori o reformama BiH pod Osmanlijama u drugoj polovici XIX. stoljeća, koje su poduzete „da bi se feudalno Osmansko Carstvo održalo i barem djelomice uključilo u europska zbivanja XIX. stoljeća“. U vrijeme poduzimanja tih reformi, posebno su se teškim po podanike činili „čiftučki odnosi, tj. uzimanje trećine ili petine od podložnika... Naime, svaki beg ili spahija bio je svoj gospodar i nitko mu, unutar njegova posjeda, nije mogao sudititi niti mu išta određivati. Ti su zemljovlasnici prema konfiguraciji zemljišta, plodnosti tla i drugim okolnostima uređivali svoje odnose s kmetovima. Tako su kmetovi u okolini Livna i Tomislavgrada davali gospodarima polovicu prihoda (naglasio N. M.), u srednjoj Bosni, trećinu od žita, voća i sijena (naglasio N. M.), a u planinskim krajevima petinu od žita (naglasio N. M.), a umjesto sijena, ovcu i određenu količinu masti (naglasio N. M.). U sjevernoj Bosni kmetovi su davali petinu ili devetinu od prihoda (naglasio N. M.), ali su zato često morali kulučiti (naglasio N. M.), tj. besplatno raditi na drugim posjedima svoga gospodara.“ Iako su reforme poduzete sredinom XIX. stoljeće pokušale olakšati položaj kmetova, u stvarnosti je njihovo stanje bilo dodatno pogoršano jer su ih dodatno „opterećivali zakupnici kojima je Porta (misli se na Tursko carstvo, napo-

Piše:

Prof. dr. sc. Nikola MIJATOVIĆ,
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

mena N. M.) prodavala ubiranje državnih poreza i carine (naglasio N. M.). Oni, domaći ljudi, povezivali su se s mjesnim činovnicima, vršili razne prijevare te pri skupljanju poreza nekažnjeno primjenjivali krute mjere.“

U bilješci uz tekst (br. 3.), Zirdum navo-

Gjuro Pilar

di kako se niti austrogarska uprava kasnije iz političkih razloga nije upuštala u to ključno pitanje stanovnika BiH - rješavanje agrarne reforme i čiflučkih odnosa - nego je, „kao ustrojena pravna država, za volju zemljovlasnika – muslimana, uz pomoć redarstvenika utjerivala te obvezе, pa su neki poljodjelci prolazili gore nego u vrijeme Osmanlija.“ Takav teret nameta dovodio je do čestih nemira i otpora stanovništva, te zato Porta 1850. upućuje vojsku od dvadeset tisuća vojnika pod vodstvom **Omer-paše Latasa**, koja oružanim putem energično guši pobunu protivnika reformi.

Iako je postignut privremeni mir, nekoliko godina kasnije u pojedinim se krajevima BiH iznova javljaju pokreti nezadovoljnih seljaka, koji su se „žalili na nove poreze, a kad to nije pomoglo, u Posavini su odbili davati trećinu agama i begovima te potjerali njihove ljude.“ O nametima koji su teretili kmetove jasno govori ondašnji biskup **Marijan Šunjić** (1858.) : „Kršćani, kao i svi građani, pla-

ćaju jednake poreze na kuće (naglasio N. M.), premda je jedna muslimanska kuća imućnija negoli dvadesetak kršćanskih skupa. Uz to kršćani dodatno plaćaju „novu bedeliu iliti vojnicu (naglasio N. M.) koja je dvaput, dapače po niki familie i osam puta, težja nego je prijašnji bio harač“, plaćaju hamriju (naglasio N.M.), „što piju vino i raku, premda i turci blizu jednako piju“, krmčarinu (naglasio N. M.) na svinje „po jedan groš i sedam para na malo i veliku, te na rakijski kazan po dukat godišnje“. Ti nameti „u Bosni gdi nit ima putova, nit kakve velike trgovine, nit fabrika ili kakve industrie i zanata (...) počeli su biti nesnošljivi...“. Nesnošljivost tereta, unatoč tome što je Porta u pokrajini poslala povjerenika **Aziz-pašu** radi razgovora sa stanovništvom, dovele je iznova do bune u Krajini koja je opet oružanim putem ugušena.

Iz Zirdumova kazivanja o javnim nametima toga doba u oči upadaju dvije činjenice. S jedne strane, u to su se doba na području BiH ubirali nameti u naturi (trećine, petine prinosa...), dok se s druge strane spominju zakupnici poreza, tj. osobe kojima je ondašnja vlast prepustila skupljanje poreza, a oni su zauzvrat dobivali određenu naknadu. (Božidar Jelčić u *Financijskom pravu i financijskoj znanosti* (Narodne novine, Zagreb, 2002.; str. 53.) govori o zakupu poreza, čija je široka primjena bila karakteristika poreznih sustava absolutističkih monarhija. Ubiranje svih ili nekih poreza bilo je povjereneno jednom generalnom zakupniku poreza koji je za manja područja angažirao podzakupnike ili je ubiranje poreza bilo povjereneno grupi zakupnika. Primjena instituta zakupa poreza državi je unaprijed jamčila određeni iznos poreza (vjerojatno manji od iznosa poreza kada bi ga država sama ubirala, ali zato sigurni prihod), dok su zakupnici na ime obavljanja zakupa poreza ostvarivali veliku zaradu.)

Biskup Šunjić nadalje ukazuje na postojanje određenih imovinskih poreza – poreza na kuće te krmčarine – porezna osnovica kojih se značajno razlikuje ovisno o vjerskoj pripadnosti kuće (na teret kršćanskih kuća). Šunjić također spominje i glavarinu – porez koji se plaćao po glavi stanovnika (osobi) – pod nazivom vojnika, teret koje je značajno pogađao obveznike.

(svršetak u idućem broju)

MUČENICI I ŽRTVE JUGOPARTIZANSKOGA I KOMUNISTIČKOG ZLOČINA U ŽABIČKOJ ULICI U GOSPIĆU (II.)

Nakon Domovinskog rata cesta ispred groblja proširena je i dodatno presvučena debelim slojem asfalta. Uz ogradu groblja Elektrolika je iskopala kanal za polaganje

Spomen-ploča na ogradnom zidu groblja u Gospiću

Spomen-ploča na "malom grobu"

Grob domobranskog generala Mirka Luigija viteza Zgage

Piše:

Ivan VUKIĆ

elektro-kabela i tom prilikom duž cijele trase otkopala kosti pobijenih. Članovi HDPZ Podružnice Gospić pokupili su oskvrnute kosti i pokopali u "mali grob", uz Senjske žrtve. U spomen na žrtve postavljene su spomen-ploče na ogradnom zidu groblja i na "malom grobu".

U svojoj propovijedi nad grobištem pobijenih, politički uznik pop **mons. Vlado Pezelj** rekao je, da je hrvatska vlast od zemljjanog nasipa preko grobova pobijenih izgradila brda kao da ih u Lici, valjda, nemamo dovoljno, a mrtve su prekrili debelim slojem asfalta da ne pobegnu. Pobijeni svoje mrtve ruke dižu k nama i mole neka ne gazimo i ne vozimo automobile preko njihovih grobova, da njihovim kostima omogućimo dostojan počinak.

Skupni grob Vinka Cibića, Miroslava Novaka, Mihovila Rukavine i Milana Asića

Trodimenzionalni detalj idejnog projekta za uređenje grobišta hrvatskim žrtvama u Gospiću

Nažalost, njihov vapaj ne doseže do glava i srca političkih moćnika koji donose odluke. Sav trud da se probudi sućut u njima, ostao je bezuspješan, uzaludan.

U zapuštenom grobu u groblju počiva domobranski general **Mirko Luigi vitez Zgaga**. Poginuo je na vratima zapovjedništva u Kaniškoj ulici od jedne iznenadno ispaljene partizanske granate. Kako je u više navrata na isti način ubijeno više hrvatskih vojnika, kao muž političke uznice pok. **Mare Frković** i **Mile Skender**, otac **Marije Vukić**, može se zaključiti da su ubijeni dojavom partizanske *sedme brigade*, koja je bila aktivna tijekom rata i u kojoj se naročito isticala **Marija Ješinka**.

U **Titovu** režimu, uza svu represiju vlasti, grob generala viteza Zgage održava je obitelj Burić. Sramno je što je danas zapušten, iako je samo u Gospiću nekoliko tisuća novih hrvatskih domobrana, kako je to u članku *Nemar na gospičkom groblju*, na dojavu čitatelja, opisao novinar **Marko Čuljat**. Nažalost, oni ne

Grob političkog uznika popa Vlade Pezelja

Obiteljska kuća Asić, lijeva polovica Ivanovo, a desna Jurino vlasništvo

znaju tko je general Marko Luigi vitez Zgaga ni gdje mu je grob. Ne znaju gdje je vojno groblje, koje se u žargonu zvalo "ustaško groblje", što je po nalogu jugoslavenskih partizanskih vlasti preorano, zatveto. Svaka žrtva ima pravo na ime i grob. Zločin koji se dogodio ovdje, ima dodatnu težinu, jer se dogodio nakon rata, u miru. Dok još ima starosjeditelja Gospića, kojih je nažalost sve manje, i HDPZ Podružnice Gospić, odavat čemo hrvatskim mučenicima dužnu počast i boriti se, da se ovo mučeničko mjesto na kojem su se odvojili od svojih duša, na dostonjan način obilježi.

U nastavku donosimo popis mučenika i žrtava:

1. **Asić, Ivan** Josin, rođen 1920., pekarski obrtnik, hrvatski vojnik, domobranci narednik. Nestao u povlačenju. Zadnji put je viđen iznad Senja. Bio je oženjen Marićom, imali su sina Želimira zvanog Avan.

2. **Asić, Luka** sin Jure i Marije, rođen je 1921., po zanimanju službenik. Vojni je rok služio u zrakoplovstvu Kraljevine Jugoslavije. Nakon uspostave NDH ostao je u zrakoplovstvu i sposobio se za avionskog mehaničara. Služio je u zrakoplovnoj bazi Rajlovac, a potom je 1944. premješten u Zagreb. U lipnju 1945. jugoslavenske su ga partizanske vlasti uhitile. U zatvoru u Novoj Vesi proveo je 3 mjeseca. Osuđen je na 6 mjeseci prisilnog rada. Kaznu je odslužio čisteći ulice Zagreba. Kasnije se zaposlio kao službenik-knjigovođa.

3. **Asić, Ivan** (Iva) sin Jure i Marije, rođen 1923., učitelj, služio u Domobranskoj obrambenoj učini zastavnika. Nakon pada Gospića 4. travnja 1945. zarobljen je. Zarobljenike su sproveli u dvorište Nane Milinković i Ane Milinković (Matinke), kod Križa u Žabičkoj ulici. Drugi dan su ga s četrdesetak

zarobljenika, uglavnom njegovih vojnika, stanovnika Žabičke ulice i sela Žabice, odveli u novo sabiralište-dvorište ograđeno žicom iza kaniškog mosta, gdje je već bila utamničena veća skupina civila i vojnika. Oko petnaest sati došla su dva gospička komunista-oznaša: **Ferdo Toplak i Jure Naglić**. Izdvojili su i odveli domobrancog satnika Ivice Miletića. U srpnju su ga strijeljali. Skupinu zarobljenika među kojima je bio Ivan Asić (Iva) sproveli su u zaselak Čanić Gaj, kod kuće partizanskog oficira **Nike Čanića**. Iza ponoći iz kuće Nike Čanića trideset do četrdeset zarobljenika povezanih dva po dva užetom, opkoljenih naoružanim partizanima, poveli su u polje na strijeljanje. Pucali su im u leđa. Ivan (Iva) je pao povučen ubijenim

Ivanom Brklijačićem Čivom, za koga je bio vezan. Na začelu kolone uspio je pobjeći **Joso Kulaš**. Krojač **Lulić**, iako teško ranjen, također je uspio pobjeći sa stratišta. Ujutro su ga pronašli i ubili. Asić se na trenutak pritajio u hrpi mrtvih i umirućih. Kada se malo pribrao, otpuzao je u noć i dao se u trk. Pošao je prema Žitniku. Svitalo je, pa je našao zaklon u stijeni iznad rijeke. U sumrak krenuo je prema Gospiću. Na Logorištu, starome vojnom vježbalištu, pokucao je na vrata školske kolegice **Ljubice Rajčević**. Očistila mu je i previla ranu od puščanog hitca na glavi i na kapu zašila crvenu zvijezdu. Tako zamaskiran u partizana pošao je u Gospić do kuće svog školskog kolege **Brace Zeca** s kojim je svirao u Tamburaškoj školi i Plesnom orkestru, prije njegova bijega u partizane. Zec se kod partizanske vlasti zauzeo za njega. Ostao je živ zahvaljujući Braci Zecu i Ljubici Rajčević.

(nastavit će se)

PISMO BRATU

*Ubili su te, brate moj,
tek što si navršio dvadesetu!
Navodno je sve bilo po zakonu,
al' dokumenata nema
i za tvoj grob doznati ne mogu.*

*I bratića Josu su ubili,
i on je jedva navršio dvadesetu,
i Luku ujca Frane Polića,
i kao suzu nevinoga ujca Josu iz Konjskog,
bratića naše mame...*

*Mama je 28 godina nepokretna ležala
i pred njom nismo spominjali tvoje ime,
a tetu se sasušila od žalosti zbog tebe,
danima je radila, a noćima plakala i molila do zore,
i dvije godine iza tebe odnijela je Bogu tugu
sa smislom koji se ne da rastočit' u atome!*

*Našao sam one novčiće koje si mi kriomice
ostavio ispod stričeva hodnika,
zauvijek mi se tad na rastanku urezala tvoja slika,
kad sam pred zrakoplovima bježao u Trnovac,
ne sluteći da će te uskoro skasapiti orgija osvetnika.*

*Ubili su te, brate moj jedini,
tek što si navršio dvadesetu!
U ime koga? I po kom zakonu
tako velik bijaše zločin tvoj,
da ti ni za grob doznati ne mogu?!*

*A kad bih doznao, napisao bih na njemu:
Pobijedite li ikada, ljudi, ne činite krvoproliće!
Prije svakoga boja naučite pobijediti pobjedu,
jer vrijeme će proći...
i sve će vam izgledati drukčije!*

Nikola BIĆANIĆ

BLEIBURG I KRIŽNI PUT 1945. KROZ POTRESNO SVJEDOČENJE BOŽE JELIĆA (III.)

U Karlovcu smo bili pet-šest dana i u tom razdoblju su nas jednog dana postrojili u četverored. Potom su nas partizanski "oficiri" ispitivali i razvajali. Tada su me razdvojili od prijatelja **Marka Brekala, Ivana Skoke i Joška Kutle** u drugu skupinu. Ivan Skoko mi je više puta davao znak rukom da se vratim u njihovu grupu. U početku se nisam mogao odlučiti što učiniti, ali kad sam zamijetio da iz moje grupe partizani izdvajaju zdravije ljude a ostavljaju bolesne, prebacio sam se kradomice u Skokinu. Da to nisam učinio, izgubio bih glavu, jer su partizani sve zarobljenike iz reda u kom sam stajao odvodili u nepoznatom smjeru. Tako mi je, Božjom providnosti, po neznam koji put, spašen goli život. Vratili smo se na pilanu, gdje smo prije bili.

Sutradan ujutro ponovno su nas vrstali u kolone i uputili natrag u Sisak. Kad smo se vraćali u Sisak, vodio nas je, jašći na bijelom konju, jedan partizanski visoki oficir u domobranskoj odori. Na našu veliku sreću bio je dobar čovjek. Ne znam mu ime i prezime, ali mu se iz govora dalo razaznati da je po narodnosti Hrvat. Tijekom puta iz Karlovca u Sisak, nitko od zarobljenika nije bio ubijen, nismo bili mučeni tzv. trčećim korakom, ni maltretirani na druge načine, a hranu i vodu smo dobili. Nas oko dvije i pol tisuće zarobljenika iskreno smo zahvaljivali Bogu na tomu.

Nakon što smo proveli tri dana u sabirnom logoru u Sisku, upućeni smo prema Slavonskom Brodu. Došli smo u Brod, na rijeku Savu preko koje je ljudi prevozila skela, na koju se moglo ukrcati nekoliko stotina ljudi. Kad sam stigao, odmarao sam sjedeći na goloj zemlji. Čekao sam red da me skela prebaci preko rijeke. U tom trenu pred me je došao vojnik u njemačkoj odori, sa zvijezdom petokratkom na kapi. Bio je nekoć sa mnom u Vražjoj diviziji. Prepoznao me je i rekao mi: "Majku ti banditsku, Jeliću, čut ćeš ti tko sam ja!" Potom me odgurnuo, te triput jako udario nogom u leđa i po licu. U tom trenutku je, na moju sreću, tuda naišao nekoji drugi partizanski oficir i ukorio nasilnika da ne smije udarati zarobljenike. Odveo ga je sa sobom u neko dvorište.

Piše:

Ivica KARAMATIĆ

Među posljednjima sam se ukrcao na skelu te prebacio na bosansku stranu obale, u Bosanski Brod. Brzo sam pronašao svoju skupinu zarobljenika. Odmarali su sjedeći na sitnom pijesku, uz vrbe niska rasta. Udaljio sam se od svoje grupe i našao zaklon ispod vrba. Svojima u grupi sam rekao: "Ako me tko od partizana bude tražio, kažite da ne znate gdje sam." Hvala Bogu, partizan u njemačkoj odori me nije tražio. Ukrcao smo dobili zapo-

planini imade na tisuće ovaca. Osim šljiva, donijeli su nam u platnenim zamotima, čakije i sol.

Među šeststotinjak zarobljenika bilo je desetak ustaških i domobranksih časnika. Planirali smo bijeg u iduću nedjelju navečer. Kanili smo iznenaditi i uhvatiti prvu dvojicu stražara koji čuvaju donji dio logora. Bila su svega šestorica čuvara: dvojica su bili na gornjem dijelu logora uz šator, dvojica stražara na srednjem dijelu logora, te već spomenuta dvojica stražara blizu potoka, u smjeru planine Majevice. Namjeravali smo razoružati i svezati stražare na putu prema Majevici kako bismo se dočepali oružja. U naš logor u međuvremenu su došli novi partizani iz Ljubuškog i Dalmacije, a netko je od njih prepoznao ustašu **Peru Ostojića**, rodom iz Međugorja, pa su njega partizani priveli na saslušanje. Je li im išta rekao u svezi našeg plana za bijeg, ne znam, ali su partizanske straže osjetno pojačane, pa je naš plan postao djelomice upitan.

U logoru, uz potok napravili smo nastambe od pruća, ljeskovine i paprati, kako bismo se zaštitili od kiše. U nedjelju ujutro u moju nastambu je ušlo nekoliko partizana. Pretresali su. Sa mnom su u nastambi bili **Šimun Slišković i Karlo Zovko**. Partizani su nas istjerali iz nastambe. Tada me je prepoznao partizan **Husein Ptica**, opsovao mi Boga, te mi rekao: "Jeliću, majku ti banditsku, zar si preživio? Platit ćeš ti meni!"

Nakon dva sata uslijedilo je postrovanje za ručak. Partizani su nas opkolili i počeli poimenično prozivati. Mene su odmah nakon prozivke uhitili te odveli u okružni zatvor Štok, koji je bio na zlu glasu, poput zatvora Ćelovina u Mostaru ili poput Crne kuće u Banjoj Luci i u Travniku. Sa mnom su tada uhitili još devet Hercegovaca koje su isto tako odveli u zatvor Štok na ispitivanje. Na ispitivanju je svatko sebe branio kako je znao i umio. Tijekom ispitivanja govorio sam da sam bio tijekom rata domobran u Karlovcu. Isto sam govorio sve do dolaska u zatvor Ćelovina u Mostaru.

(nastavit će se)

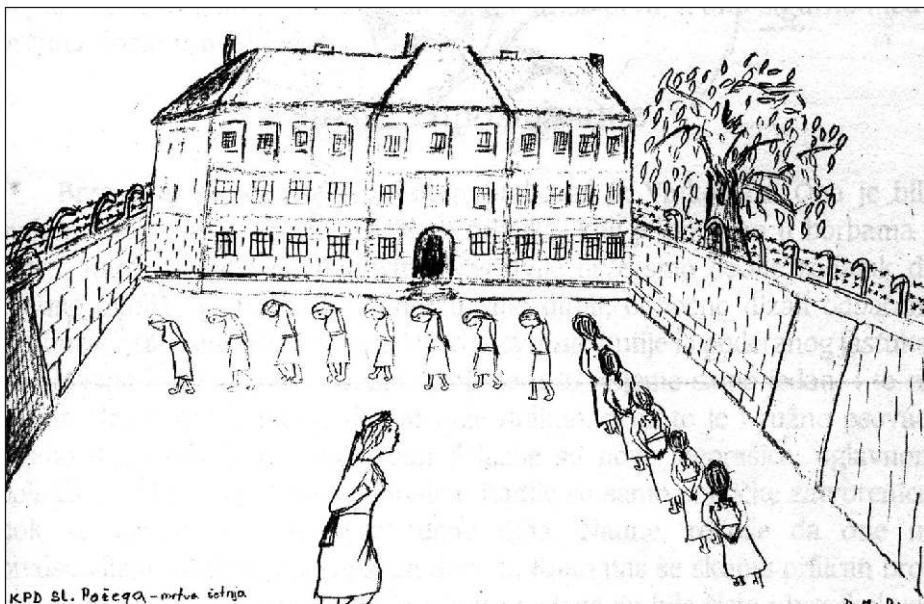
Jelić u Loibachu, svibanj 1991.

vijed spremišti se za pokret prema željezničkoj pruzi, na kojoj se nalazio veliki broj vagona za prijevoz stoke. Potrpali su nas u stočne vagone. Odvezeni smo do Doboja. U Doboju smo podijeljeni u skupine. Ostao sam u najmanjoj skupini od šeststotinjak ljudi, koja je upućena u smjeru Tuzle.

Kad smo stigli u Tuzlu, partizani su nas smjestili uz jedan potok i šumu. Oko nas su se mogle vidjeti planine Majevica, Trebević i Romanija. Tu smo ostali dva desetaka dana. Čuvali su nas Bugari i makedonski partizani. Prvi dan stražari su bili drski, a kasnije, kad su se uvjerili da ne pokušavamo bježati, odpočeli su s nama razgovarati. U naš logor je ulazilo civilno pučanstvo. Okrugle šljive koje mi u Hercegovini nazivamo "drozguljama", donosili su nam civili, rodom iz Hercegovine, koji su radili u obližnjem rudniku soli. Tom zgodom su nam priopćili da su načuli kako će nas partizani sve pobiti dokim odu Bugari, pa su nam savjetovali da pokušamo pobjeći prema Majevici, gdje u

ŽENE U PATNJI

Mjesec svibanj, najljepši mjesec u godini, budi sjećanja na žrtve o kojima se dugo moralo šutjeti. Pred točno 65 godina, u svibnju, kad je priroda bila jednako čudesna kao i danas, na put bez povratka kretale su prema Zapadu kolone vojnika i civila. U tim kolonama bilo je mnogo žena i djece.

"Mrtva šetnja" u Požegi

Na sačuvanim fotografijama, godinama skrivanima, gledamo cijele obitelji koje su nestale, podsjećaju nas na naše obitelji, u njima vidimo sličnost s nama poznatim ljudima. Posebno su dojmljiva ženska lica: lica mladih djevojaka, majki s djecom ili lica sa skupnih fotografija, mature, krizme, proslava. Daljnje fotografije žena s djecom (bez muževa, očeva) poka-

majki, žena i šire rodbine, njihovu svakodnevnu borbu, šikaniranja kojima su bili izloženi posebno u manjim sredinama? Je li netko opisao godine iščekivanja, nadanja u povratak sinova i supruga? Bez ikakvih prihoda (što je većinom bio slučaj), izbjegavane i na sve načine ponižavane, te su žene podizale djecu, brinule se za starije, obrađivale zemlju.

Središte Požege

Goli otok i Sv. Grgur; pogled sa Zavižana

Piše:

Mirna SUNIĆ-ŽAKMAN, prof.

zuju lica vrlo ozbiljna, skoro okamenjena izraza.

Postoje li književna djela, opisi, izvešća koja opisuju svakodnevnu dramu

Postoje li u novijoj hrvatskoj literaturi opisi npr. odlaska žena u posjet osuđenicima u zatvore, ponižavanja kroz koja se prolazilo u Gradiški, Lepoglavi ili u Petrinjskoj? Ništa ne znamo ni o mnogim djevojkama koje se nisu udale, osnovale obitelj, jer su mladići pogubljeni ili u «boljem» slučaju zatvoreni odnosno pobegli u tuđinu.

Navodno je samo u Hercegovini nakon Drugoga svjetskog rata bilo 17.000 udovica! Možemo li zamisliti drame tih žena?

O ženskoj patnji se malo govori. Vjerojatno zato, jer se to smatra «normalnim», »neizbjegnjivim«, »razumljivim«. Početkom devedesetih godina, a i nakon završetka Domovinskog rata, bilo je nekih inicijativa da se podigne spomenik ili obilježi na neki drugi način zahvalnost hrvatskoj ženi. O tome se više ne govori.

Rijetko se govori i o dva otoka na sjevernom Jadranu: o Golome i o Sv. Grguru. I to su otoci velikih ženskih patnji. U jednoj TV-emisiji «More» (tema su bili baš ti otoci), u vrlo ležernu tonu je spomenuto da je Sv.Grgur pošumljen, ima dobrih trešanja, a Goli otok je, eto, nažlost devastiran. Na Sv.Grguru je bio ženski, a na Golom otoku muški zatvor (smiješak voditeljice emisije, a gledatelji pritom mogu zamišljati što se tamo radio). I na Golome i na Sv.Grguru robijale su odmah nakon rata žene, pristalice Informbiroa, kasnije »neprijatelji naroda«. Pedesetih godina tamo su robijali muškar-

ci. Cjelokupnu infrastrukturu su na oba otoka napravili osuđenici pod strašnim uvjetima uz strašne patnje. Sve do 1988. godine je Goli bio u sklopu zatvorskog sustava Hrvatske u bivšoj Jugoslaviji. U kasnijim godinama, kad više nije bilo toliko političkih zatvorenika, tamo su se mogli kupiti podne pločice i neki građevinski materijal. Otoci Sv.Grgur i Goli su u sklopu općine Rab, i dosta stanovnika općine bilo je zaposleno na Golom otoku.

Navodno su osuđenice iz zatvora Požega ljeti kao «zatvorska sezonska radna snaga» radile na Golome u kuhinji, prao-nici, restoranu. Tamo su ljeti dolazile obitelji pravosudnih milicionera i provodile odmor. Te žene su vrlo teško radile po cijele dane, po vrućini i jedva su čekale da navečer odu spavati. Od 1988. kaznionica na Golom otoku se ukida i počinje pljačka i uništavanje svega postojećeg. Odnosi se sve što se može. Je li to pljačka ili zatiranje tragova? Ništa se o tome tih godina ne govori niti piše, iako je na jednom od tih «pohoda» stradalo dvoje ljudi. Danas turisti posjećuju te otroke, slikaju ih, dobivaju svakakve informacije, a otoci u svojoj nevjerojatnoj, dramatičnoj ljepoti stope. Za golf-igrališta nisu prikladni zbog senjske bure, tko zna? Postojeće stanje se moglo sačuvati i zaštiti, uz naplatu pokazivati posjetiteljima, kao što je to s mnogim takvim mjestima u svijetu.

Kad bismo danas pitali nekog maturanta ili studenta da nabroji nekog heroja Domovinskog rata, u najboljem slučaju čuli bismo imena dvojice-trojice branitelja. A žene, gdje su one u Domovinskom ratu? Govori li itko, spominje li itko danas gospodju Katu Šoljić, doktoricu Vesnu Bosanac? Mnogo je nepoznatih, hrabrih žena dalo svoj veliki doprinos. One same o tome ne govore, jer smatraju da to i nije važno, a koga bi to i zanimalo u ovom svijetu gdje se žrtvovanje za druge, za Domovinu smatra – ludošću...•

SUSRET S VLASTOM ARNOLD U KPD POŽEGA 1946.

Nije lako pisati o osobi koja nam je ostavila zlatni trag, udaljena toliko godina od nas, sve je pre malo što kažem o njoj.

Piše:

Višnja SEVER

Vlasta Arnold (crtež Z. Sever)

Bila je čvrsta u postupcima i odnosima sa supatnicama. Njene lijepo sive oči bile su pune sunca, a usne ponosa i prkosha. Pravo njen lice utisnulo se u mene u «udarnom bataljonu» Rebeka!

Jesen. Nebo modro kao potočnica. Žuto lišće raznosio je vjetar po tvrdome tlu velikog dvorišta, bez travke. A mi čekamo u krugu, nakon «mrtve šetnje», razdriobu rada. Iz Pa-puka spustio se vjetar. U tijela uvlačila se zima. Izbrojene smo i određene za kaznu u Rebku.

Rebeka je bivša staja, zidana za konje s malim prozorima bez stakla.

Naše su pričine drvene na jedan kat. Ležimo po dvije. **Danica Glumac**, Srijemica. Izvanredan supatnik. Smrtna joj je kazna oproštena, kao i moja meni.

Jesen se pretvorila u zimu. Snijeg prši, a mi zgrćemo snijeg na dvorištu. Uz nas stoji s parabelom stražarica. Nakon pet sati rada potepla sam se na

zaleđen šiljak i košara napunjena snijegom pala je na mene. Zadnja dva kralješka su napukla.

WC je stajao malo dalje od našeg prebivališta. Provizorno izgrađen. Držalo se za špagu.

Mogla sam polako hodati s pratnjom. Pratnja mi je bila **Vlasta Arnold**. Držala drvena vrata i vodila u naš smještaj. Žena nježna srca, hrabra i postojana. U logoru i izvan njega. Na rižinim poljima (Lonjsko polje) radila je najteže poslove. Nikada se nije tužila. Nije pala ni jedna suza. Za svaku od nas imala je razumijevanja i ljubavi. Na njenom licu nije titrao očaj. Križ je svoj nosila mirno i dosljedno. Umrla je na «slobodi» od raka.

Portret koji je slikala moja mama visi na zidu kod **Nade Miškulin**. Ostavila je Vlasta svijetli trag tolerancije. Bila je najljepši primjer dobrote i strpljivosti, a Hrvatsku je voljela iznad svega. •

V. Arnold kao maturantica

UMORSTVO ŠIME SERDAREVIĆA

Umorstvo hrvatskoga političkog uznika na kojeg želim podsjetiti, nije se dogodilo na samom izdržavanju zatvorske kazne, ali daleko od toga da se dogodilo na slobodi. Stradao je od neprijatelja protiv koga se u jednom ratu borio, koji ga je dva puta u najgore komunističke kazamate velik dio života zatvorio, i napisljetu u drugom ratu na rodnom pragu mučki ubio.

Šime Serdarević sin Filipa rođen je 27. studenoga 1912. u Medviđi, selu koje se nalazi između Benkovca i Obrovca. U Drugome svjetskom ratu bio je pripadnik hrvatskih oružanih postrojbi. Okončanjem rata i on je kao hrvatski vojnik proživio i preživio *križni put*. Godine 1946. pripadnici zloglasne OZN-e Serdarevića su odveli dok je radio na njivi. Prema dostupnim podatcima, prvotno je osuđen na smrtnu kaznu, pa presudom Okružnog suda Zadar od 2. listopada 1946. (broj Stup 47/46), na kaznu strogog zatvora u trajanju od 14 godina i 3 godine gubitka građanskih i političkih prava, prema Zakonu o krivičnim djelima protiv naroda i države. Optužen i osuđen je kao i brojni njegovi suborci iz jednoga jedinog razloga: u ratu je bio hrvatski vojnik i branio svoj hrvatski narod.

Godine 1950. kazna je preinačena u 12 godina zatvora. Serdarević je robijao od 27. siječnja 1946. do 29. studenoga 1954., kad je iz zatvora u Lepoglavi pušten na uvjetni otpust. Nekoliko godina kasnije, presudom Vrhovnog suda SR Hrvatske od 25. studenoga 1961., br. Kž-2247/60-12 ponovno je osuđen, ovog puta na 20 godina zatvora. Kaznu je izdržavao od 4. lipnja 1960. do 28. prosinca 1971. u zatvoru u Staroj Gradiški. Dakle, nakon što je prošao *križni put* Serdarević je izdržao preko 20 godina i 4 mjeseca robije, a da bi mučeništvo bilo još teže i beznadnije - u dva navrata!

Iako se Medviđa u Domovinskom ratu, kao i brojna okolna hrvatska mjesta, našla pod krvavom srbočetničkom okupacijom i terorom, Serdarević nije želio napustiti svoj rodni dom i otići u progonstvo. Njega i suprugu **Ikiju** srpski su zločinci usmrtili 9. svibnja 1992. godine. Podsetimo se da se to područje nalazilo pod navodnim nadzorom postrojbi Ujedinjenih naroda, koji su u brojnim slučajevima bili puki promatrači i bilježnici zločina i etničkog čišćenja koje se vršilo nad rijetkim preos-

Piše:

Bruno ZORIĆ, prof.

talim Hrvatima u cilju stvaranja Velike Srbije i brisanja tragova bilo kakve opstojnosti hrvatskoga naroda na njegovoj djedovini. Nažalost i za ovaj zločin nema optuženih, a kamoli osuđenih. A trebalo bi ih biti i to što prije! Neki namjerno zaboravljaju da hrvatske žrtve zasljužuju poštovanje, barem u svojoj Domovini.

Serdarević, potomak poznate uskočke loze Milkovića, bio je prekaljeni hrvatski rodoljub, skroman i dobar čovjek koji je

unatoč svoj svojoj neimaštini znao pomoći i svojim robijaškim supatnicima. Tjelесnim i duševnim odlikama predstavlja je pravi arhetipski primjer Hrvata Buškovića, čovjek hrabar i dosljedan, snažan, sijedih i gustih brkova. Reklo bi se, pravi junak iz narodne pjesme u desetercu. O Šimi Serdareviću vrlo dirljivo svjedoče njegovi supatnici s robije, **Branimir Pešić** u svojem romanu o starogradiškom mučilištu hrvatskih političkih uznika (*Usataše: Spomen i baština*), u kojem Serdarevića spominje pod drugim imenom i prezimenom) te **Mirko Vidović** (*Sakrivena strana mjeseca: Zapisi o Titovim tamnicama*).•

U znak vječne počasti mučenicima,
koji po Bleiburzima, Krizopućima,
Jazovkama, Vukovarima i Srebrenicama,
te po sudištima poput Haaga dadoše i daju sebe,
da Dom obstante i jednom uzkrstne u cjelevitoj slobodi,
HOZ – HRVATSKI OBREDNI ZDRUG – JAZOVKA
služeći obćemu Dobru djelom za Dom poziva na
SPOMEN-POHOD JAZOVKA
dne 22. lipnja 2010. (utorak)

Sv. misu predvodi
Vinko kardinal Puljić
nadbiskup metropolit vrhbosanski

7.30 do 8.00	Dolazak autobusa i osobnih vozila iz iztočne i sjeverne RH i RBiH na odmorište „Stupnik zapad“ pri naplatnim kućicama Zagreb-Lučko autoceste prema Karlovcu! Vozila s juga i zapada izravno u Sošice na Žumberku do 9.45!
8.00	Združen polazak prema Sošicama
9.45	Dolazak u Sošice i postroj povorke
10.00	Polazak obredne povorke iz Sošica
10.30	Pozdrav i Spomen-besjede Zdruga
11.00	Sveta misa zadušnica
12.00	Hodočastni obred svieća i vienaca
12.30	Završetak Spomen-pohoda
xxx	Prigodni susreti na povratku

Upute i predbilježbe
za zagrebačke autobuse:
091-9003317, 01-3890608
11.00 do 18.00 sati
7. – 19. lipnja 2010.
<hoz.jazovka@
post.t-com.hr>

HOZ JAZOVKA

U Zagrebu, dne 4. lipnja 2010.

Boris Prebeg, predsjednik

ZABORAVLJENI NOVOVJEKI SIGET: 65. OBLJETNICA BITKE ZA ODŽAK 1945.

Odžak se nalazi u ravničarskom dijelu Posavske doline. S istoka i sjevera okružuju ga sela koja su također u nizinskom dijelu, a sa zapada i juga sela koja su smještena na obroncima Vučjaka, u brdovitom dijelu općine.

Nakon proglašenja Nezavisne Države Hrvatsake općinsku vlast u Odžaku ustrojio je zemljoposjednik i odvjetnik, ustaški logornik i natporučnik (kasnije satnik) **Zdenko Odić**. Zbog svog ugleda među Hrvatima, katolicima muslimanima, kao i Srbima odžačkoga kraja, izabran je za glavnog zapovjednika vojske, redarstva i oružništva. Srbi nisu imali primjedbi na lokalnu vlast, jer su bili zastupljeni u upravi i nitko ih nije uznemiravao. Jugoslavenski partizanski publicist **Mehmedalija Tufeković** piše: *U našem kraju u 1941. godini nije bilo većih žrtava ustaškog terora. Sve do mjeseca maja 1942. na našem području nije stradao čak nijedan Jevrej...*

No problemi će se pojaviti kad četnici s obližnjih brda počnu huškati Srbe da se suprotstave hrvatskoj vlasti. Četnici pljačkaju i pale po okolnim selima, ali ih Hrvatska vojska svaki puta odbija. U borbi s četnicima 8. ožujka 1943. gine Zdenko Odić. Tada na pozornicu stupaju ustaše **Petar Rajkovačić i Ivan Čalušić**. Obojica su, kao uostalom i svi tamošnji vojnici, bili "domaći" ljudi, Rajkovačić je rođen u Bijelim Barama 9. svibnja 1919., a Čalušić u Potočanima 7. ožujka 1910. godine. Rajkovačić preuzima ulogu pokojnog Odića i kao ustaški logornik do pred sam kraj rata vodi mnoge bitke s četnicima, a selu Prudu postavlja im s dvadesetak svojih dragovoljaca zasjedu i zasipa ih unakrsnom vatrom. Četnici padaju kao otkosi, a među njima i njihov poznati zapovjednik **Mile Božičković**. Tu Rajkovačić potpuno razbija četnike, tako da su i sami partizani napisali: *Nakon onog poraza od Rajkovačićevih ustaša, Mihailovićevi četnici nikada više nisu predstavljali važniju vojničku snagu. U završnim smo ih borbama lako razbili.*

Piše:

Darko DERGANC

Cijela Posavska dolina postala je tada jedno od sigurnijih i mirnijih mjesta u NDH, pa će Petar, po usmenoj predaji, poručiti i samomu Poglavniku Paveliću da, ako se ne osjeća sigurnim u Zagrebu, neka samo dođe u Odžak. Bio je Rajkovačić, inače, poznat po nagloj naravi i u svoje je postrojbe uveo čeličnu stegu, za čije je nepoštivanje slijedila kazna smrti. Nije podnosio laž, kukavičko i podmuklo vladanje, neposlušnost i neodgovornost. Nit-

u borbu koju ćemo izgubiti i u kojoj ćemo vjerljivo svi izginuti. No, bit će to i naša najsnaznija poruka budućim naraštajima i svjedočanstvo, kako se Hrvat katolik borio za svoj opstanak na vlastitoj rodnoj gradi. Unatoč ovoj našoj naizgled užaludnoj žrtvi, uvjeren sam, da će naša domovina Hrvatska jednom biti slobodna. Kad ne bi bilo tako, onda bi pravda na zemlji bila zauvijek mrtva.

Petar pod svojim zapovjedništvom ima oko 850 vojnika, Ivan Čalušić oko 1.000, a pridružilo im se i nekoliko stotina priпадnika seoske straže. Sa streljivom su dobro stajali jer su se njime opskrbili s njemačkog ratnog broda koga su u jesen

1944. saveznički zrakoplovi pogodili i onesposobili na Savi kod Zorića, a bio je pun ratnog materijala. U travnju 1945. na području odžačke općine našla se i veća skupina hrvatskih vojnika iz Bosne i Slavonije, kojima su zapovjedali pukovnici **Ibrahim vitez Pjanić i Avdaga Hasić**.

Bitka za Odžak počela je 19. travnja 1945. Na područje koje je bilo posve odsječeno, napalo je 6 partizanskih jakih brigada i jedan odred, ukupno oko 18.000 boraca s topništvom, bacačima, strojnica i dvadesetak jurišnih zrakoplova. Jugoslavenskim se partizanima pridružio i veliki broj četnika koji su kokardu zamijenili petokrakom. Branitelji nisu imali čak ni vojni zemljovid, ali su svi dobro poznавali svoj kraj. Obraćeni su rovovi iskopani tako da je u svaki rov mogao stati jedan odjel vojnika, a bili su pokriveni drvenim trupcima kao zaštitom od minobacačkih granata. Obraćen je zapovjedao Ivan Čalušić koji je sa svojom vojskom držao sam Odžak te sela Srnavu, Jošavicu, Potočane, Vrhovac i Svilaj. Petar Rajkovačić zapovjedao je ostalim područjem u odžačkoj okolici, a obranu južnog krila odžačkoga kraja (Pečnik) Petar je povjerio svom bratu Ivi (rođen 10. ožujka 1916.). Istočno krilo držali su **Pejo Ilak** (Gornja Dubica) i **Martinović** (Balegovac).

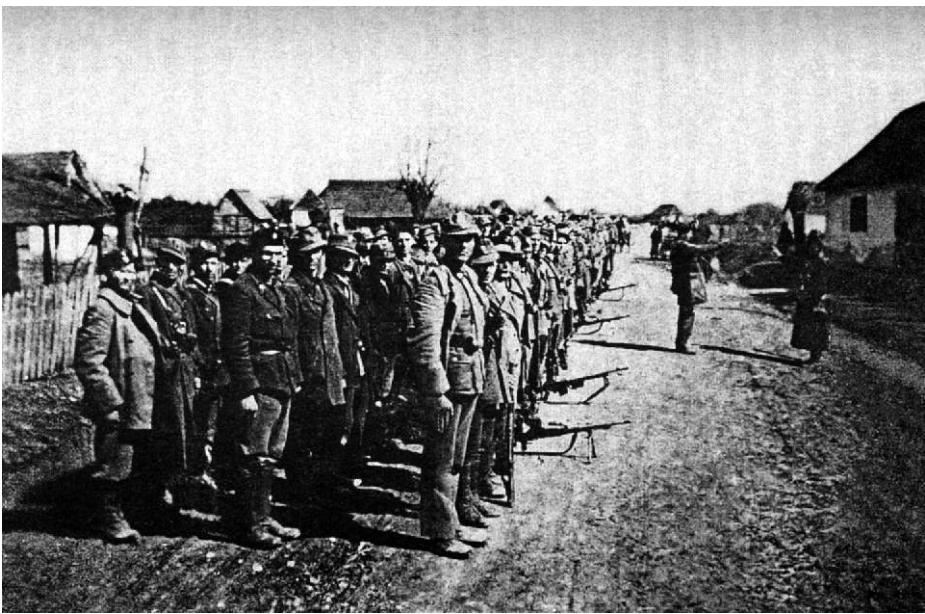
Partizani pokreću sve raspoložive snage na Odžak s ciljem da slome obranu. Borbe su nemilosrdne, gore nebo i zemlja. Uspijevaju potisnuti branitelje iz Odžaka u Vlašku Malu. To je selo smješteno u

Petar Rajkovačić, zapovjednik odžačke obrane

ko mu nije smio reći "ne ču" ili "ne mogu". U borbi je bio hladnokrvan i nemilosrdan i nije poznavao strah. Svojim vojnicima je govorio: *U borbi se ubija. Ako to ne uradiš, neprijatelj će ubiti tebe. Nemoj se zavaravati kad su u pitanju četnici i komunisti. Kod njih nema milosrđa i poštenja. Da ima, ne bi nas napadali na našim pragovima.* Zanimljivo je da su se Petrovi vojnici međusobno oslovljavali s *Baja*, pa je tako poslije rata i Petar spominjan kao *Baja Petar Rajkovačić*.

Mjesec je travanj 1945. godine, hrvatska vojska se organizirano povlači iz Bosne prema dogovorenoj "Zvonimirovoj liniji", ali Rajkovačić sa svojim vojnicima odlučuje dočekati Jugoslavensku armiju i braniti Odžak. U početku se i on htio s vojskom povući na Zapad, ali su svi zapovjednici taj plan odbili, pa je na kraju dogovoren da se ostaje boriti do zadnjeg čovjeka. Tu je odluku obrazložio njegov brat **Ivo** riječima: *Svjestan sam da idemo*

Hrvatski branitelji Odžaka - novovjeksi sigetski junaci

ravnici bez brdovitih predjela, s izvrsnim pregledom svih prilaznih putova. Naime, hrvatski su se branitelji pobrinuli da prije bitke sva trava bude pokošena i žbunje sasjećeno, kako bi se mogli boriti na brišanom prostoru prsa o prsa, što je njima odgovaralo dok su partizani više navikli na gerilsku borbu, odnosno napade iz busije i brzo povlačenje. Obrambene postrojbe puštale su partizane na nekoliko desetaka metara, a zatim bi otvorili paljbu i nanosili im strašne gubitke. Preživjeli sudionik, ustaša **Marko Marić**, svjedoči kako bi se partizani dali u paničan bijeg kad bi ustaše iz rovova krenuli na njih s povicima: *Naprijed braćo, Za dom spremni, hvataj žive!!!*

Na Vlašku Malu će se skoro mjesec dana smjenjivati partizanski napadi, ali branitelji neće odstupiti ni metra. Zapovedništvo zapadne crte obrane preuzima Ivan Čalušić, a Petar Rajkovačić dijeli svoje postrojbe na četiri voda kojima se priključuje i Novačka satnija pod zapovedništvom **Nikole Šanjića**. Iz braniteljskih rovova s vremena na vrijeme usred borbe zaori se pjesma: *Mlad ustaša kukavica nije, / smrt ga gleda on se na nju smije... Rodi majko još jednoga bracu, / da mi bude pomoćnik na šarcu...* To među partizanske borce, prema njihovim svjedočenjima, unosi popriličan nemir. Borbe su nemilosrdne. O tome partizani pišu: *Borbe od 19. do 28. aprila bišu (bijahu) žestoke, uz stalne juriše na ustaška utvrđenja. Iako su u njima učestovale jedinice navikle na same pobjede (26. Srpska i nepotpuna 27. divizija) očajnički otpor ustaša bio je vrlo uporan. Naših izbačenih iz stroja bio je 630, među njima*

Spaso Mičić, komandant 16. brigade 27. divizije. Ustaše su ovoj brigadi uništile cijeli jedan bataljon. Borilo se samim jurišima i kontrajurišima, prsa o prsa, ogorčeno... osim manjih dijelova 12. ustaške divizije, Odžak su branili sve samo domaći ustaše i zato su bili mnogo opasniji od Nijemaca.»

Josip Broz Tito 30. travnja upozorava štab 3. korpusa Jugoslavenske armije, da će snositi punu odgovornost ako se teren brzo ne očisti i ne zavede *puni mir i bezbednost*.

Petar Rajkovačić dobiva obavijest da je od Poglavnika proglašen vitezom.

Kad su početkom svibnja 1945. partizanski napadi počeli slabiti, obrambene postrojbe krenule su sa svih položaja u isto vrijeme u protunapad na juriš i u žestokom okršaju odbili partizane i iz samog Odžaka, u kojem su partizani već uspostavili svoju vlast. Nakon odbijanja partizana iz Odžaka, obrambene postrojbe zauzimaju se na dostignutim crtama oko Odžaka i na rubnim dijelovima utvrđuju nove obrambene položaje. Utvrđena je crta obrane koja će izdržati sve partizanske napade do samog kraja borbe 24.-25. svibnja. Partizani kažu: *Od 3. do 25. maja 1945. vodi se borba na život i smrt u Odžaku; ginulo se mnogo na obe strane... Nemajući kamo se povući, ustaše su se borile do smrti...*

Dne 4. svibnja jurišaju tri brigade **Miloša Zekića**, ali su prisiljene na povlačenje; 14. brigada je predvečer uspjela doprijeti do mosta na kanalu i u zoru udariti na Vlašku Malu, a 16. brigada nadirala je od Potočana - *«ali su ustaše odmah uzvratile protivnapadom i izbacile brigadu čak iz*

Potočana, tako da je morala da otstupa prema Lipi».

Početkom svibnja Ivo Rajkovačić za vrijeme obilaska položaja s još dvojicom časnika (**Jakov Pušelja i Ivica Knežević**) upada u partizansku zasjedu na njivi Andrićki u Žabarima i pada pokošen strojničkom vatrom. Umire na rukama suborača s riječima: *Sve vas volim, a najviše svog brata Petra*. Dana 8. svibnja, na dan kapitulacije Njemačke, dok je glavnina Hrvatskih oružanih snaga već napustila Hrvatsku i kreće se prema Austriji, 5.000 partizana uspijeva se probiti do Vlaške Male koju brani Petar Rajkovačić s nekoliko stotina ustaša.

Prema jugoslavenskom partizanskom izvješću: *On je poduzeo neobuzdani juriš i izbacio naše snage iz mesta, čak preko kanala i mosta. Tog dana mi smo ispalili 34 000 naboja. U ovim bitkama nije bilo zarobljenika; ustaše su se borile do posljednjeg čovjeka. Komandant 14. srpske brigade Stevan Kovačević izvještava: Neprijatelj se očajnički bori, tako da ni stari borci tako nešta nisu još videli. Svaki ustaša mora najpre da se ubije, pa tek onda može da se osvoji neki objekt. Sljedećeg dana ustaše odbacuju brigadu do Vrbovca, a Sava izvještava: Nalazimo se i dalje na polaznim položajima. Posle 20 sati neprekidne borbe zauzeli smo Svilaj. Pošaljite nam municiju. Nemamo više ni metka, a nemamo više ni bilokakva kola da pošaljemo po nju, jer su sva prevozna sredstva upotrebljena za prevoz ranjenika. 9. svibnja u neprekidnim jurišima naši borci uspjeli su da prodru kroz međuprostore, sve do sela Dubice, ali poslije podneva neprijatelj je ubacio u borbu nove, jake rezerve. Brigade su se morale povući. Tek 16. 5. 1. i 4. bataljon 20. romanijske brigade uhvatio je prvog zarobljenika...*

Generali JA Koča Popović, Ivan Gošnjak, Peko Dapčević i Kosta Nadž salju 23. i 24. svibnja 1945. iz Beograda na Odžak dvije eskadrile najmodernijih engleskih i njemačkih zrakoplova. U njihovu napadu biva po drugi put ranjen zapovednik obrane Petar Rajkovačić. Nad nebom iznad Vlaške Male i Odžaka pojavili su se naši jurišni avioni i počeli mitraljirati i bombardirati neprijateljske postave... U noći od 22. na 23.5. ustaše su izvršile četiri uzastopna juriša... U praskozorje 23.5 vrše još jedan protivjuriš, u kojem pada polovina jurišnika. Bolnica u Prudu bila je prepuna ranjenika, među njima je bio i sam Rajkovačić... Tokom cijelog dana avijacija je bombardirala

la...Dan je produžen u noć; nastavljaju se žestoke borbe, često prsa o prsa, bombama i noževima...

Birčanska i Romanijačka brigada izvršile su 25. svibnja usredotočeni napad na Odžak. Poslije dva sata borbe, krvave i žestoke, uporište je bilo zauzeto. Razumljivo je da su se ustaše očajnički borile...Borbe su se vodile za svaki rov, za svaku kuću...Iza ponoći počeli su juriši na posljednja uporišta u Vlaškoj Maloj i Balegovcu. Dvjesto ustaša iz Vlaške Male izvršilo je neočekivani proboj, kojega nije uspio zaustaviti 4. bataljon 14. brigade. U borbama tog dana bilo je 332 mrtvih ustaša. Zarobljenika nije bilo.

Vlaška Mala pala je nakon četiri sata borbe, a Balegovac nakon jakog juriša. Tako je završila posljednja bitka Drugoga svjetskog rata na tlu Europe, čak tri tjedna nakon njegova službenog svršetka. I to je dokaz da se Hrvati nisu borili ni za Hitlera niti za Njemačku, a najmanje za nacionalsocijalizam ili novi poredak, već jedino i uvijek za svoju hrvatsku državu. No ni tada otpor nije prestao: u šumama je ostala skupina od posljednjih tridesetak odžačkih branitelja koja se nije htjela predati. Oni su kao križari djelovali do početka 1947., kada će ih izdati jedan ubačeni došnik. **Juro Šebešić**, posljednji iz te skupine, poginuo je u proljeće 1947. godine kao zadnji vojnik odžačke obrane. Ivan Čalušić također se uspio probiti iz partizanskog obruča i povući se u brda Vučjačka gdje je djelovao sa svojom križarskom skupinom. Obolio je od tifusa i vratio se kući gdje se je potajno lječio. Izdajom je uhvaćen, 1947. osuđen na smrt i pogubljen u Tuzli. Obitelj nikada nije dobila

Mladen Veža: Hrvatski vojnici

pokojnikovo tijelo. Petar Rajkovačić počinio je samoubojstvo u bolnici netom prije nego su partizani ušli u nju.

Partizani su nakon ulaska u Odžak počinili neviđene zločine. Poubijali su sve koje su zatekli u prudskoj bolnici (80 ranjenika i 4 bolničara), a u gradu su sedam dana radili što god su htjeli. Vršena su masovna strijeljanja zarobljenika i civila (naročito muškaraca iznad 15 godina), a opljačkano je sve što se opljačkati dalo. Oko 500 boraca Garevačke bojne (jedini koji su se predali) odvedeno je u zidanu štalu seljaka **Pere Burića**. Tu su nekoliko dana gladovali i žeđali, da bi potom bili odvedeni u šumu Garevac i tamo jedan po jedan poubijani tupim predmetima. U gradu su ostale same udovice, a muškaraca osim djece gotovo da nije ni bilo. Samo je u Pećniku ostalo 360 udovica. Svi učenici (Hrvati) s prostora Odžaka koji su pohađali Višu gimnaziju u Gradačcu neposredno poslije rata, bili su bez oca. Prema matičnim knjigama odžačkih župa, tada je poginulo oko 2.500 ljudi. Partizanski gubitci se računaju na nekoliko puta više, a sami priznaju da im je samo "prvoboraca" poginulo 1100.

Odžak je u idućih trideset godina doživio potpuno gospodarsko, kulturno i duhovno zanemarivanje. Namjerno se nisu gradile nove škole, pošte, bolnice i ambulante. Nisu se osnivala poduzeća, banke ni trgovačke kuće, nisu se gradili ni društveni stanovi, a pogotovo vodovod, kanalizacija, elektrane itd. Crkveno zemljište je oduzeto i na njemu je sagrađena kuća Srbinu **Miloradu Đuriću**, milicioneru koji je došao u Odžak iz Podnoblja. Tijekom pedeset godina o junasťu odžačkog otpora nije se smjelo govoriti i činilo se sve kako bi ono bilo zaboravljen. Čak je i 14. travnja stavljen kao datum "oslobodenja" Odžaka (mjeseč i pol prije kraja borbi!). No ipak, hrabrost i junasťu Petra Rajkovačića i odžačkih junaka preživjeli su kroz narodne stihove kao što su ovi, posvećeni Petru:

Berlin pao, Vlaška Mala nije,

Još se Baja kod Odžaka bije.

...

I dok Bosna teče duž posavskih njiva,

Uspomena na njeg ostati će živa,

...

Nek' ti bude rodna zemlja laka,

Naš časnič slavni-Zrinski od Odžaka!•

ZABORAV

*Na obzoru naših vidika
gase se sjećanja stara.
Za slikom nestaje slika
pepeo samo se stvara.*

*Zapretane pod njim
tinjaju žere
zaostala srca
vjerna i čista.*

*Iz knjige života
listove dere Vrijeme,
samo je ljubav
ostala ista.*

Višnja SEVER

IMA GODINA...

*Ima godina plodnih
mržnjom i otrovom rodnih.
Ima ih što rađaju netopire, vampire,
lude vile;
mračne sile.*

*Ima godina mračnijih od mraka
kad djeca hrvatske zemlje
ne znaju put do groblja –
ni gdje im je raka.*

*U mržnji se roditi,
u mržnji rasti, stasati,
u mržnji se sa životom rastati.
Zar jadu treba jada više?
Zar suzi treba da je briše
lopov, uhoda?*

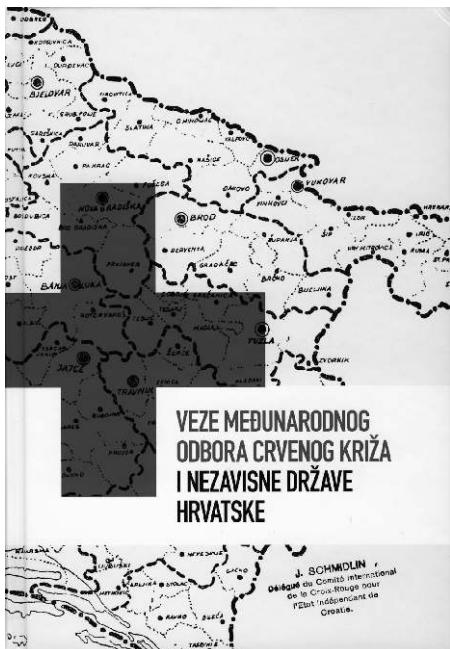
*A treba nam, treba
ljubavi puno;
mržnje je previše
i kad je mala kao zrno.*

Ivan DUJMOVIĆ

DRAGOCJENA ZBIRKA DOKUMENATA O JASENOVAČKOM LOGORU

(**Mario Kevo, prir.: Veze Međunarodnog odbora Crvenog križa i Nezavisne Države Hrvatske, Slavonski Brod – Jasenovac, 2009.**)

Nakon vrlo vrijednog članka «Posjet poslanika Međunarodnog odbora Crvenog križa logorima Jasenovac i Stara Gradiška u ljeto 1944.» (*Časopis za suvremenu povijest*, 40/2008., br. 2, Zagreb,

2008., str. 547.-585.) povjesničar **Mario Kevo** priredio je i objavio knjigu o istoj temi. Riječ je o zbirci dokumenata koju su

Piše:

Tomislav JONJIĆ

pod naslovom *Veze Međunarodnog odbora Crvenog križa i Nezavisne Države Hrvatske. Dokumenti – Knjiga 1.* (467. str.) u prosincu 2009. kao sunakladnici objavili Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje u Slavonskom Brodu, te Hrvatski državni arhiv i Javna ustanova Spomen-područje Jasenovac.

U knjigu je uvršteno 77 dokumenata koje priređivač donosi na izvornom jeziku (redovito njemačkom ili francuskom) i u hrvatskome prijevodu. Posebnu vrijednost knjizi daje veći broj crno-bijelih fotografija koje su nastale u ljeto 1944., prigodom posjeta izaslanika MOCK-a, Švicarsca **Juliusa Schmidlina**, sabirnom logoru u Jasenovcu odnosno u Staroj Gradiški. Na njima su prikazani logoraši pri obavljanju svakodnevnih poslova, a kao prilog zbirci donesen je «Glosarij i imenar» u kojem su sažeto navedeni najvažniji podaci o relevantnim osobama i

institucijama. Dokumenti uvršteni u knjigu nastali su između 2. siječnja 1942. i 5. lipnja 1945. godine, a iz naslova se dade naslutiti kako i priređivač i nakladnici imaju na umu i sljedeće knjige iz iste serije. Taj nagovještaj ohrabruje, jer prvi svezak nameće zaključak kako je riječ o iznimno vrijednu djelu, u pravom smislu riječi nezaobilaznom izvoru za proučavanje jedne od najbolnijih stranica novije hrvatske povijesti.

Zato je prava šteta da mu u javnosti – zbog razloga o kojima se smije samo spekulirati – nije dana primjerena pozornost. Ovdje se u te spekulacije ne ćemo upuštati, osim podsjećanjem na to da iznimski publicitet u hrvatskome medijskom prostoru znaju dobiti kojekakve kupusare kojima je ključna odlika ta da ponavljaju politički korektne stereotipe i da se nemaju običaj previše oslanjati na činjenice. Jedna od takvih legendi jest i ona kojoj je auktor **dr. Nikola Nikolić**: smije se reći kako je i u hrvatsku historiografiju kao pouzdano i autentično ušlo njegovo svjedočenje o tobožnjim medicinskim pokusima nad jasenovačkim logorašima. Uglavnom se ne zna ili se ne spominje, da

Jasenovački logoraši na radovima izvan logora u srpanju 1944.

Proizvodnja cigle u Jasenovcu

Krojačka radionica logora Stara Gradiška

Jasenovački logoraši pri izvođenju građevinskih radova

je Nikolić naknadno priznao – a srpski akademik **Dragoslav Mihailović** 1990. u Beogradu objavio – da je zapravo riječ o pokusima koji su vršeni na Golome otoku, ali ih je Nikolić – vodeći računa o političkom kontekstu više nego o vlastitome znanstvenom ugledu i obrazu – jednostavno preselio u Jasenovac. Znao je da će i mnogima nakon njega biti ljepše, zgodnije i politički korektnije ponavljati izmišljotinu, nego baviti se činjenicama. Otprilike je slična sudbina svjedočenja jedne golootočke robijašice, **Novke Vukanović**. Ona je prošla nekoliko logora, među kojima je i Auschwitz. Ali je »sve to bio raj« u odnosu na Goli, kaže ona. I bi uglavnom prešućena. Nepočudna svjedočenja, a pogotovo dokumenti, koji sugeriraju puno složenije probleme i nude puno reljefniju sliku, uvijek su *nevažni* i *nezanimljivi*.

No zato će zainteresirani stručnjaci ovu knjigu dokumenata moći koristiti ne samo kao prvorazredan izvor za svaku ozbiljnju studiju logorskog sustava u NDH, nego i kao izvrsno pomagalo za pomniju raščlambu političkoga i pravnog poredka u tadašnjoj hrvatskoj državi. Ujedno ona daje putokaz i za istraživanje niza drugih još neobrađenih i nejasnih tema.

Jedna od takvih *pikanterija* jest i ona koja se odnosi na **dr. Branimira Jelića** (1905.-1972.) jednog od najistaknutijih

prvaka prve ustaške emigracije. Kao istaknuti član pravaške mladeži uoči proglašenja šestosiječanske diktaturre, Jelić je bio i jedan od prvih pripadnika ustaške emigracije. U svojstvu **Pavelićeva** suradnika i izaslanika, početkom tridesetih godina on u prekomorskim zemljama organizira *Hrvatski domobran*, kao svojevrsno legalno krilo ustaškog pokreta. Tijekom internacije ustaša na Liparima nakon atentata u Marseilleu, Jelić će doći u oštar sukob s **dr. Milom Budakom** (1889.-1945.) što će potonji ovjekovječiti i u «romantu s ključem» koji je pod naslovom *Na vulkanima* objavljen 1941. u

Zagrebu kao podlistak dnevnika *Hrvatski narod* i kao knjiga (te će, usput budi kazano, doživjeti i negativne književne kritike). U to se vrijeme Jelić već poodavno nalazio u britanskoj internaciji: na povratku iz SAD-a, u listopadu 1939. Britanci su ga uhitili u Gibraltaru te ga internirali na otoku Mann, gdje je ostao sve do prosinca 1945. godine.

U hrvatskoj memoaristici, pa čak i u historiografiji, postojalo je uvriježeno mišljenje da Pavelić – osjećajući se tobože ugroženim od Jelića – nije bio previše neraspoložen zbog Jelićeva nestanka iz hrvatskoga javnog i političkog života, pa nije ni pokušao ništa učiniti za njegovo oslobođenje. Dokumenti iz Kevine knjige pokazuju, međutim, da su hrvatske vlasti i posredovanjem MOCK-a pokušavale oslobiti Jelića, nudeći Britancima u zamjenu britanske državljane zatočene u Hrvatskoj. No kako je u službeni Zagreb obaviješten u listopadu 1943., Britanci su posredovanjem MOCK-a odbili ponudenu zamjenu, priopćivši «da zbog razloga nacionalne sigurnosti nije moguće oslobiti dr. Branimira Jelića».

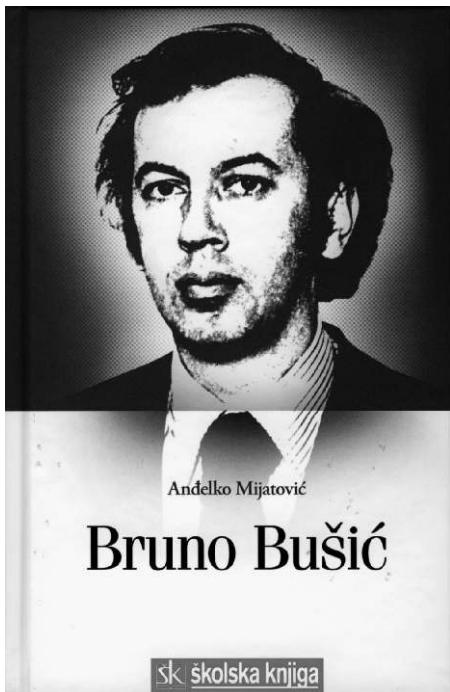
Ova mala, ali nipošto nevažna epizoda, jedan je od brojnih razloga zbog kojih treba preporučiti knjigu naslovom *Veze Međunarodnog odbora Crvenog križa i Nezavisne Države Hrvatske*.•

Logoraši u Jasenovcu potkivaju konja

PREDSTAVLJENA MIJATOVIĆEVA KNJIGA «BRUNO BUŠIĆ»

U zagrebačkom hotelu *Sheraton*, pred impozantnim skupom od više od 800 ljudi, 19. svibnja je predstavljena knjiga **dr. Andelka Mijatovića** *Bruno Bušić, prilog istraživanju života i djelovanja, 1939.-1978.*, koja je prije nekoliko tjedana ob-

javljenja u nakladi Školske knjige (Zagreb, 2010., tvrdi uvez, 270 stranica). Knjigu su predstavili **mr. sc. Ivan Bekavac**, urednik **Dražen Budija**, akademik **Dubravko Jelčić** i **Tomislav Jonjić**, a skupu su se obratili i predstavnici nakladnika, **Ante Žužul**, te sâm autor.

U knjizi je Mijatović kronološki obradio Bušićev život i djelovanje: podrijetlo, školovanje, književne prvjice, povjesnoistraživački rad, novinarsku suradnju u *Hrvatskome književnom listu* (1968.-1969.) i *Hrvatskom tjedniku* 1971., njegovo političko djelovanje, policijske progone (1957., 1959., 1965., 1971.), zatvaranja, suđenja na zatvorske kazne 1966. i 1972., dva odlaska u emigraciju (1966. i 1975.), djelovanje u emigraciji, mučeničku smrt u Parizu 1978., pokop u istome gradu te prijenos Bušićevih posmrtnih ostataka u domovinu i pokop na zagrebačkom groblju Mirogoj 1999. godine, kao i opće značenje Bušićeva života i djelovanja. Knjiga je popraćena znanstvenim aparatom i bilješkama te brojnim fotografijama.

Objavljujemo u cijelosti prikaz mr. Bekavca te izlaganje koje je tom prigodom održao T. Jonjić, urednik ovog mjeseca.

Osvrt mr. sc. Ivana Bekavca

«Onaj tko makar i površno prati javno djelovanje, a posebno pisanje dr. Andelka Mijatovića, zna za njegovu marljivost i ustrajnost u istraživačkom radu. Napisao je mnoge studije, recenzije, prikaze i vrijedne knjige, od kojih ćemo sad spomenuti samo njih nekoliko: *Obrana Sigeeta, Ban Jelačić, Zrinsko-frankopanska urota, Iz riznice hrvatske povijesti i kulture, Bitka na Kravskom polju i najnovija – Bruno Bušić – prilog istraživanju života i djelovanja, 1939. – 1978.*

Vjerujem da dr. Mijatović nema iluzija kako bi mogao sazнатi sve što bi htio sazнатi o predmetu koji proučava, taman da nema činjenice o tomu koja mu nije poznanata. Međutim, često upravo oskudni izvori pokazuju kako sve činjenice iz prošlosti baš i ne moraju postati povijesne

mo. Ta misao upućuje na zaključak da je i dr. Mijatović „stalna mijena“ bliža solucija od „konačne povijesti“, koju su marksisti znali zvati i konačnom znanstvenom istinom. Ostajemo, naravno, pri stavi da čovjek u svojoj biti ostaje nepromjenljiv, njegova istina i konačni cilj, eshatološki gledano, se ne mijenjaju, ostaje ista ljudska drama - mijenjaju se kulise.

Prepostavljam da je ovu knjigu, o svom suvremeniku, dr. Mijatoviću bilo teže napisati, nego onu, primjerice, o banu **Jelačiću**. I sam nas upućuje na glavne teškoće s kojima se suočio, izdvajajući „nedostatak velikog dijela dokumentacije“ i „složenost i zamršenost prilika“ u kojima **Bruno Bušić** djeluje. Važna je i autorova tvrdnja da se o Bušićevu „boravku u inozemstvu zna /se/ relativno slabo“.

Povijesne su okolnosti svrstale Brunu Bušića među istaknute protagoniste hrvatske povijesti, sredinom druge polovice prošloga stoljeća. Danas je na istraživačima zadaća odgovoriti na hegelijansko pitanje, je li bio i koliko je Bušić stvarno bio u stanju izraziti volju svoga vremena, je li znao i uspio „priopćiti suvremenicima koja je to volja i ostvariti je“. *Volja vremena* u njegovu djelu je žudnja za slobodom hrvatskog naroda. Na žalost, nije doživio njezino ostvarenje bar u uspostavi hrvatske države.

Mijatović je pisao, uglavnom, „na osnovi osobnih dokumenata i svjedočenja“.

S predstavljanja knjige (s desna): D. Budija, A. Mijatović, A. Žužul, D. Jelčić, I. Bekavac i T. Jonjić

činjenice, jer povjesničar suočen s takvom situacijom odabire one koje smatra važnim, prema nekim svojim kriterijima, pa tako i sam sudjeluje u stvaranju povijesnih činjenica. Ako postoji autorov otisk na činjenicama koje nazivamo povijesnim, što bi onda tek trebalo reći o njegovoj interpretaciji tih činjenica.

Pred nama je knjiga sa svim značajkama Mijatovićeva stila.

Dr. Mijatović se uživljuje u svijet glavnog lika svoje knjige, a mi se opet pokušavamo udubiti i u njegovo djelo, proširujući na taj način dijalog između prošlosti i sadašnjosti. Ne možemo se ni mi ni naš autor oslobođiti svojih iskustava, svojih spoznaja i svoga svjetonazora. Ali, istražujući, živeći i pišući, i sami se mijenja-

A. Mijatović i B. Bušić na promociji
I. Gabelice 1968.

Obrazložio je i kriterije koje je primijenio: "Svakako, pri odabiru tih i drugih podataka imao sam na umu njihovu istinitost i svrshodnost u prikazivanju ukupnog problema i u skladu s tim odnosio se prema njima, uglavnom ne upuštajući se u polemike."

Ta svrshodnost najprije znači – upoznati život i djelo Bruna Bušića, iako se čini kao da se odabir, analiza i interpretacija ravnaju prema kriteriju koji se eksplisitno ne iznosi a mogli bismo ga nazvati kriterijem „hrvatskog narodnog interesa“. Tako nemjerno prikriveni kriterij omeđuje kontekst autorovih propitki-vanja. Mijatoviću je zbilja više do formu-liranja pitanja, jer on se nikad ne stavlja u ulogu sudca koji bi presuđivao ili tvrdio da je njegova riječ zadnja, a njegovi zaključci nepromjenljivi. U procesu selekcije njemu nije do poze onoga koji je tobože oživio prošlo vrijeme stvarnoga svijeta, kao da je u ruci držao filmsku kameru. Upućuje na istraživački model koji mu pomaže shvatiti što je i kao je bilo, traga-jući za događajima, za njihovom pozadi-nom i skrivenim uzrocima.

Uspio je onoliko koliko je uspio nadvla-dati ograničenja svoga vlastitog položaja. Ne nudi, naravno „potpunu objektivnost“, jer predobro zna da pitanja postavlja iz osobnog sustava znanstvenih i svjetona-zorskih vrijednosti. Iako prikazuje uglav-nom dokumente, svjedočenja i pisma iz prijateljskog kruga, on ne prešućuje da je Bušić imao i dosta oponenata (**Kušan, Maruna, Borić, Pavlinić, Nikolić, Babić, Rojnic, Meštrović**). Bez uvijanja kaže da tek treba rasvjetliti ta razmimo-i-laženja i omjeriti iznesene argumente. „Uočavanje biti toga problema zahtijeva veliko dodatno istraživanje“, tvrdi Mijatović.

U svome osnovnom stavu prema Bušiću iskazuje dozu naklonosti, ali to mu ne onemoguće ponekad suzdržano sugerirati da bi se neki događaji mogli motriti i s drukčijeg motrišta. Ovdje ćemo napraviti malu digresiju, pa spomenuti kako ima prigovora da je Mijatović u nekoj stvari, u

Bušićeva studentska iskaznica (Pariz, 1970.)

ovoju knjizi, iznio stav koji se ne poklapa s onim što o tome piše Bušić. Taj je prigo-vor očito posljedicom slabijeg obrazo-vanja i nerazumijevanja da cilj istraži-vanja, posebno jednoga povjesničara, nije nikakva apologija nego otkrivanje istine. Po kojoj bi logici, primjerice, Mijatović morao misliti o australskoj grupi iz 1972. isto kao Bušić? On nije ni odvjetnik ni skrbnik nego slobodni istraživač.

S radošću razmišljam o vremenu u kome nas ni „nacionalna stvar“, kako se obično kaže, ne će ograničavati u iskazi-vanju istine, bez prešućivanja i bez poku-šaja da se ljudi i događaji prikazuju u ok-virima mitskih slika.

Ako prihvaćamo da će nas istina oslo-boditi, ili kad već prihvaćamo da će nas istina oslobođiti, onda bismo se trebali i po-našati u skladu s tim stavom i s tim moral-nim postulatom kao pojedinci i kao narod, pa dragovoljno odbaciti svaku mitizaciju povijesti i bilo kakvu pristranost zbog nekoga političkog ili, ne daj Bože, ideolo-giskog razloga.

Kao što autor ove knjige tvrdi da su predaja, tradicija i iskustvo ljudi Bušićeva kraja, posebno nakon Drugoga svjetskog rata znatno utjecali na oblikovanje samo-ga Bušića, to bismo mogli reći i za autora ove knjige. On pripovijeda u slikama, njegova je mašta dozrijevala na epskom stihu i biblijskoj priči. Njemu je i do priče i do poruke koju bi ta priča mogla prenijeti. Ponekad se priča nesputano raspliće (primjerice, na četrdeset stranica ove knjige imamo priču o tzv. grupi TIHO, Tajnoj organizaciji hrvatske inteligencije

Bruno Bušić u Toledu 1970.

- iako se kratica i puni naziv baš i ne poklapaju - a o cijelom studiju Bruna Bušića imamo dvije stranice teksta.

Autor je sigurno imao razloga za to, ponajprije zbog oskudnosti izvora i nedostupnosti mnoge građe. Iako, kako već rekosmo, zauzima blagonaklon stav prema Bušiću, ostaju otvoreнима neke nejasnoće, kao što je, primjerice, tvrdnja na str. 84., da je Bušić 1965. odlučio pobjeći u inozemstvo jer su ga u

Tuđmanovu Institutu, u kome je tada radio, nazivali „pogrđnim imenima“ i da neki u toj instituciji „nisu dobro gledali na njega“ u vrijeme uhičenja, suđenja i presude (10 mjeseci zatvora) 1965./66., a nakon nekoliko stranica (na str. 90.) čita-mo da se ubrzo „za njega zauzeo gotovo cijeli Tuđmanov Institut“, kad su 1966. pisali Vrhovnom судu da se Bušićev slu-čaj preispita. Ni glavni argument koji je u tom pismu naveo Institut, nije neke posebne kakvoće. Pišu, naime, da Bušićeva krivnja „ako i postoji (...) proizlazi iz toga što je osjećao i gledao nesređene prilike rodnog kraja“ (str. 85.).

Pokušavam, dakle, ilustrirati kako autor upućuje na složenost okolnosti koje okružuju njegov glavni lik. Uvjeren sam da Mijatovićev veliki trud uložen u ovu knji-gu, koju je je nazvao tek prilogom istraži-vanju Bušićeva života i djelovanja, ni u kom slučaju nije uzaludan. Usput kažimo da stvarna involviranost dr. Mijatovića u neke političke sudske procese u kojima je i B. Bušić, donekle opterećuje nužnu dis-tanciranost od predmeta istraživanja.

Iako u ovakvim situacijama nije primjereno svečanost knjige opterećivati osobnim iskustvima, a misleći na istinu i na prethodnu rečenicu, ipak bih, zbog knjige, iznio malu osobnu intervenciju. Na str. 12. piše da sam bio „suradnik“ Bruni Bušiću. U nekom širokom razumi-jevanju riječi *suradnja*, možda bi se moglo i tako reći, ali bolje je kazati da se u poli-tičkome sudsakom procesu protiv mene 1972. Bruno Bušić doista spominje, ali iz toga ne treba izvući zaključak da sam mu bio suradnik, niti da je on bio moj surad-nik. O svemu tomu, možda, nekom dru-gom prilikom.

Na kraju, htio bih čestitati Školskoj knjizi, našemu velikom nakladniku koji svojim vrijednim knjigama znatno prido-nosi proučavanju novije hrvatske povi-jesti. Upućujem riječi zahvalnosti dr. An-đelku Mijatoviću na svemu dobrom što je učinio, a naročito na njegovim prinosima boljem poznавanju naše prošlosti.»•

BRUNO BUŠIĆ KAO SIMBOL KONTINUITETA I USTRAJNOSTI HRVATSKE BORBE ZA SLOBODU I DRŽAVNOST

(Govor na predstavljanju knjige o Brunu Bušiću)

Pостоји, чини се, у јавности, па и оног стручној, која се time bavi profesionalno, *nejasna, ali ipak čvrsta predodžba* о томе

Fotografija B. Bušića u sveučilišnom nacionalu 1960.

da je hrvatski otpor Jugoslaviji, onoj komunističkoj, priličan broj godina, па i desetljeća, bio ugušen i zatrт, i da ga je iznenada, skoro neočekivano probudio jedan povjesno važni događaj kao što je neprijeporno bila *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika* što je objavljena u ožujku 1967., i da mu je drugi važan poticaj, па čak i oblik, dala u svakom slučaju znamenita *Deseta sjednica Centralnoga komiteta Saveza komunista Hrvatske* iz siječnja 1970. godine.

I kad se ta predodžba *začini* još i mutnim, i možda baš zato intrigantnim spekulacijama da pravog inspiratora *Deklaracije* valja tražiti u krugu oko **Vladimira Bakarića**, i da je možda baš zlokobni *Mrtvac Bakarić* najzaslužniji za njezino pojavljivanje, onda se i kao pojedinci i kao narod nalazimo pred ocjenom da tzv. hrvatskim komunistima doista trebamo Zahvaliti što danas ovdje uopće možemo na ovaj način govoriti, što imamo vlastitu, demokratsku državu.

Nema sumnje da takva ocjena ne bi svjetlala obraz hrvatskomu narodu, i da mlade naraštaje – koji stasaju u dobu kad smo «*spremni podnijeti svaku žrtvu za ulazak u Europsku uniju*» – ne bi poticala na poštivanje predaka. Jer, upravo su «*strah Božji*» i ono što je Šufflay nazvao «*snagom prošlosti*», dakle osjećaj za vlastitu povijest i divljenje predcima i pretečama, one sile koje potiču na otpor i obranu dostojarstva i slobode, puno snažnije i jasnije nego ikakve fantazije o *svijetloj budućnosti*.

Zato je i večeras, dok predstavljamo monografiju u **Brunu Bušiću** – kažem Brunu, jer tako se u njegovu zavičaju deklinira njegovo ime – i večeras i uvijek potrebno podsjećati da su i Bušićev lik i njegovo političko djelovanje *neoboriv dokaz u prilog shvaćanju o kontinuitetu i upornosti hrvatske borbe protiv Jugoslavije* – ma kako ona bila uređena i ma koji režim njome vladao, jer je Jugoslavija moguća samo kao nasilje! – protiv Jugoslavije i protiv totalitarne komunističke ideologije.

Nikad taj otpor nije prestao, nikad nije utruuo!

Jugoslavenskim komunističkim vlastima pošlo je za rukom negdje do 1952. ognjem i mačem istrijebiti *organizirane križarske skupine* (koje se uglavnom nazi-

Bruno Bušić 1966. na Medvednici

va ostacima ustaško-domobranskih postrojbi, što je dosta neprecizna oznaka, iako je neprijeporno da su dojučerašnji priпадnici ustaškoga pokreta i u tim skupinama tvorili politički najizgrađeniji i borbeno najodlučniji dio). Pojedini priпадnici tih skupina koji su se još godinama skrivali, više nisu bili oružana prijetnja Jugoslaviji, a politička su joj prestali biti najkasnije 1948., kad je ta *nakaza od države*, unatoč boljševičkom režimu, iznova postala miljenicom Zapada.

Uspjele su jugoslavenske vlasti svladati, razoružati i uglavnom poubijati križare, no nikad im nije pošlo za rukom umrtviti, paralizirati *hrvatsku političku emigraciju*.

Bolovala je, dakako, ta emigracija od istih onih bolesti od kojih je bolovala politička emigracija svakog naroda i svakoga doba, ali je ona već svojim postojanjem, a onda i svojim djelovanjem – intelektual-

S predstavljanja knjige 19. svibnja 2010. nim, propagandnim, a u nizu slučajeva i oružanim – porobljenom narodu u Domovini bila svojevrsni *prozor u svijet slobode*.

Ta emigracija, u kojoj su na pozicije bezuvjetnog zalaganja za hrvatsku državnu neovisnost evoluirali i oni koji su svojedobno bili skloniji reformiranju Jugoslavije (kao što je bio uski krug oko **dr. Vladka Mačeka**), i koja je na potpunoj margini ostavila dva-tri pojedinca što su i dalje maštala o Dimitriju Ljotiću (poput **Roka Kaleba** i njegove *Hrvatske zore*) ili su trabunjali o trećoj Jugoslaviji (kao bivši Mačekov tajnik **dr. Branko Pešelj**), u procesu svoga sazrijevanja i prilagodbe novim odnosima u svijetu, raspravljala je (a dobrim dijelom i raspravila!) sva ona pitanja koja se nama danas čine vrlo novima i vrlo aktualnim, od posvemašnjeg

Svibanj 1963. u Zagrebu: u prvom redu M. Glavata, B. Bušić i I. Gabelica; u drugom redu Lj. Vlašić, A. Galić i A. Mijatović

prihvaćanja demokratskih načela, preko upravne organizacije hrvatske države do njezina stupanja u tzv. euroatlantske integracije.

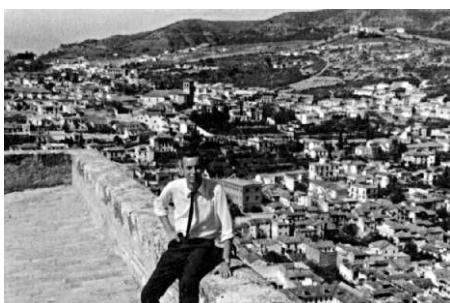
Taj prešućivani i zasad uspješno prešućeni nacionalni, intelektualni i kulturnopolitički pothvat hrvatske političke emigracije – *najgorje od svih emigracija*, kako se izrazio *drug* Vladimir Bakarić – bio je moguć zato što je ona ne samo napajala potlačenu Domovinu, nego i zato što se i sama napajala iz Domovine, osluškujući njezine potrebe i misli, osjećaje i težnje, i primajući iz Domovine brojne istaknute pojedince.

Jedan od njih bio je, naravno, i Bruno Bušić.

A njegov nacionalni osjećaj i njegova borbenost nisu – vratimo se na problem istaknut na početku ovog izlaganja – plod ni *Deklaracije ni Desete sjednice CK SKH*.

Bušić potječe iz redova onih koji su hrvatsku narodnu borbu održavali neprekidno, bez predaha i sustajanja.

Dok još nije niknula trava na grobištima žrtava Bleiburga i Križnoga puta hrvatska mladež ustaje protiv Jugoslavije: zoran primjer je i slučaj jednoga od večerašnjih predstavljača, akademika Jelčića, koji je zbog protudržavne demonstracije iz srpnja 1945. suđen kao 14-godišnjak. I prve omladinske borbene, upravo revolucionarne skupine hrvatskih nacionalista, koje je režim uspio otkriti i drakonski kazniti (što znači da je nesumnjivo bilo i onih

U Granadi, travanj 1970.

s kojima nije mogao izići na kraj!) nastaju toga istog ljeta 1945.

Naravno, to naša djeca u školama ne uče niti će učiti *sve dotle dok nije Hrvatska, nego EU onaj «cilj za koji smo spremni podnijeti svaku žrtvu»*.

I kad bismo na zemljovidu ovoga dijela Europe, kao u kakvome vojnem stožeru, na mjesto nastanka i djelovanja svake od tih skupina zaboli zastavicu, vidjeli bismo da te zastavice ocravaju područje od Subotice do Boke kotorske i od Čakovca do Istre. A za taj bi se nepravilni četverokut, kad bi se htjelo, mogao naći i drugi naziv, drugačiji opis. Nije mu se teško domisliti, i nije teško shvatiti da se on danas općenito smatra *politički nekorektnim*.

Bio je tih skupina i priličan broj.

Prije tri i pol desetljeća, o «30-godišnjici osnivanja Službe sigurnosti i 30-godišnjici oslobođenja Zagreba», u nakladi Sekretarijata za unutrašnje poslove grada Zagreba objavljena je jedna monografija – uređena na neobičan način i u neskladu s bibliotekarskim propisima i običajima – o djelovanju jednog segmenta jugoslavenskoga represivno-obavještajnog sustava.

U onome njezinu poglavlju koje se bavi Službom državne sigurnosti i, s tim u svezi, «kontrarevolucionarnom» i protudržavnom djelatnošću, nevoljko se priznaje: «*Nije mogla proći nijedna godina a da se ne pojavi barem jedna ilegalna organizacija. Osnivane su na ustaškim načelima, a u svojim su programima imale terorizam, atentate, diverzije i, kao najbliži oblik neprijateljske djelatnosti, usmenu i pismenu propagandu.*»

U jednoj od takvih skupina, nastalih s obje strane «*najneprirodnije granice na svijetu*», intelektualno se i politički formirao i Bruno Bušić.

Njegov nam je kasniji životni put poznat u grubim crtama, a monografija **dr. Andelka Mijatovića** – koja ni ne teži tomu da dade zadnju riječ, nego u nizu važnih pojedinosti postavlja tek pitanja ili poziva na raspravu – pomoći će nam da taj životni put sagledamo cjelovitije i reljefnije.

Vodio je on od imotske gimnazije do Zagreba, od **Tuđmanova** Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske do **Tomičićeva Hrvatskoga književnog lista**, od pokreta sveučilištaraca do suradnje u *Hrvatskome tjedniku*, od progona, osuda i premačivanja u Domovini do političke emigracije.

U njoj, u emigraciji je on – djelujući upravo kao *trubač sa Seine*, kako glase oni

Cesarićevi stihovi u čast **Matošu**, što su bili uklesani i na njegovu pariškom grobu – za *hljeb hrvatske slobode priložio svoj klas, doista zlatan, bogat i jedar*.

Svojom borbom i životom od imotske gimnazije do pariškoga pločnika, Bruno Bušić je postao u pravome smislu riječi simbol sinteze Hrvatske i Europe.

Nemajući iluzija ni o jednoj od njih: ni o Hrvatskoj, a još manje o Europi, on svojim životom simbolički povezuje mladenačku borbenost s pragmatičnim realizmom Hrvatskog proljeća, vatrenu antikomunističku tradiciju s onim malobrojnim komunistima koji su se vratili hrvatskim korjenima, ustrajan otpor domovine sa snovima i čežnjama hrvatske političke emigracije.

Privremeno počivalište u Parizu

A kad o njegovoj smrti govorimo kao o «nerazjašnjenoj», onda smo svjesni da sporno može biti samo ime onoga koji je ispalio smrtonosne hitce; *ubojicu znamo – Bruna Bušića ubila je Jugoslavija, jugoslavenska ideja i režim koji ju je u to doba utjelovljivao i bezobzirno branio*.

I tko je od nas u ime Bruna Bušića, i u ime desetaka, možda stotina tisuća hrvatskih žrtava, vlastan oprostiti Jugoslaviji i jugoslavenskoj misli?

Jer, Sveto nam pismo daje pravo, i potiče nas, *pružiti drugi obraz*.

Ali – *svoj drugi obraz*, a ne tuđi, ne obraz svoga bližnjega, ne obraz onih koji su pali za Hrvatsku, niti obraz onih koji se tek imaju rodit s pravom da žive u slobodnoj, neovisnoj i demokratskoj hrvatskoj državi!

Tomislav JONJIĆ

POZIV NA SURADNJU

Godinama smo pozivali hrvatske političke uznike da svoja sjećanja zabilježe i pošalju nam radi objavljanja. Odziv je, nažalost, razmjerno mali: velika većina i dalje kani svoje uspomene odnijeti na onaj svijet, vjerojatno ne shvaćajući da time čine veliku uslugu ideoložima jugoslavenstva i komunizma. Zato *ponovno pozivamo: napišite i objavite svoja sjećanja te na taj način omogućite mladim naraštajima i budućim povjesničarima da ispravno ocijene pravi položaj Hrvata u Jugoslaviji!*•

POBIJENI HRVATSKI POLITIČKI UZNICI - MOLIMO POMOĆ I SURADNJU -

Znatan je broj hrvatskih političkih uznika u prvoj i drugoj Jugoslaviji svojim životom platilo borbu za hrvatsku državu: ubijeni su na izdržavanju kazne ili su uslijed te kazne brzo skončali. Većina njih je danas potpuno zaboravljena, a praktično po nikomu od njih ne zovu se ulice, ustanove, škole...

Komu danas nešto znači ime Anđelka Capeka ili Marijana Hrvoja, Tomislava Vidovića ili Tome Dumančića? A radi se o ljudima koji su pali, da bismo mi mogli živjeti u slobodi!

Nasuprot tomu, brojne institucije i javni prostori nose imena po njihovim intelektualnim ili stvarnim egzekutivima. To jasno govori o stanju u Hrvatskoj.

Pokušajmo to promjeniti! Pokušajmo održavati svijest o našim sunarodnjacima i suborcima koji su platiли najskuplju cijenu za hrvatsku slobodu i državno neovisnost!

Uredništvo *Političkog zatvorenika* želi u svakome idućem broju bar po jednu stranicu posvetiti ubijenim i umorenim hrvatskim političkim uznicima. Radi toga pozivamo njihove obitelji, prijatelje, rodbinu i suborce, da nam dostave fotografije i osnovne podatke o njima. Fotografije na zahtjev vraćamo! Zahvaljujemo na suradnji i pomoći!•

ISPRAVAK

Nema, nažalost, nijednoga broja *Političkog zatvorenika* u kojem se ne potkradu pisarske pogreške. Neke su nezgodne, neke dobrohotan čitatelj može i sam uočiti, a neke će kod autora i kod čitatelja izazvati ljutnju. No red je da i takvi znaju: za razliku od, recimo, Akademijinih izdanja koja prolaze sedam korektura (pa se pogreške opet dogode), uredništvo našeg mjesečnika nema ni ljudi ni novca da tom problemu doskoči. Kao što se iz impresuma vidi, list nema posebnoga redaktora, lektora niti korektora. I za taj dio posla odgovoran je glavni urednik: na njegovu dušu, dakle, idu ne samo urednički, nego i redaktorski, lektorski i korektorski propusti, izbor fotografija, njihova boja, kvaliteta i potpisni ispod njih. Ova je napomena potrebna kako bi se lakše sudilo i o propustima i o odgovornosti za njih. (Gl. ur.)

OBAVIJEŠT I ISPRIKA

U prethodnom smo broju najavili objavljanje popisa rusevskih žrtava, što ga je priredila **Sanja Rogoz-Šola**. Zbog tehničkih razloga objavljanje tog priloga morali smo odgoditi za idući broj. U njemu ću se nastaviti i podlistak **dr. fra Vjek Bože Jaraka** «Rađanje Europe» kojega u ovome broju nema zbog spriječenosti autora. Također najavljujemo da ćemo – potaknuti uvodnikom predsjednik **Alfreda Obranića** i skorim popisom stanovništva – od idućeg broja u nekoliko nastavaka objaviti studiju uglednoga hrvatskog emigrantskog političara i publicista **prof. Kazimira Katalinića** o žrtvama Drugoga svjetskog rata i poraća. Riječ je u studiji kojom se argumentirano osporavaju rezultati **Bogoljuba Kočovića** i **Vladimira Žerjavića** te se dokazuje da su njihovi izračuni rezultirali povećanjem broja srpskih, a smanjenjem broja hrvatskih žrtava Bleiburga i križnih puteva. (Ur.)

U SPOMEN

HRVOJE GAMULIN (1918. - 2010.)

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Zagreb

IN DIESEM HEFT

Über den XVIII. Wahlkongress der Internationalen Assoziation ehemaliger politischer Gefangener und Opfer des Kommunismus (Inter-Asso), der in Rumänien stattfand, schreibt **Dr. sc. Darina Brukkerová**. In dieser Ausgabe veröffentlichen wir die Resolution die der Kongress verabschiedet hat. Der Kongress wählte auch die neue Führung von Inter-Asso an dessen Spitze auch weiterhin steht **Jure Knezović**, der bisherige Präsidenten des Kroatischen Vereins politischer Häftlinge.

* * *

Der Mai ist traditionell der Monat, in dem die Kroaten des Massakers gedenken, das im Frühjahr des Jahres 1945 an den entwaffneten kroatischen Soldaten und der Zivilbevölkerung von jugoslawischen Partisanen (Jugoslavische Armee), unter der kommunistischen Führung vom Marschall **Josip Broz Tito** verübt wurden. Auch in diesem Jahr fanden große Gedenkfeier in Macelj, nahe der kroatisch-slowenischen und Bleiburg, nahe der slowenisch-österreichischen Grenze statt. An diesen zwei Massakerstätten wurden bemerkenswerten Reden des Zagreber Weihbischof **Ivan Šaško** (Macelj) und in Bleiburg des Bischofs von Sisak **Vlado Košić** gehalten. Wir veröffentlichen ihre Predigt in der Gesamtheit.

* * *

Darko Derganc bringt eine zusammenfassende Beschreibung der Schlacht um Odžak, im Mai 1945. Odžak ist ein gemeinde Zentrum im Norden Bosnien und Herzegowina, entlang des Flusses Save. Dort haben sich im April 1945 lokalen kroatischen Verteidiger verstärkt durch Teile der kroatischen Streitkräfte versammelt. Zusammengedrängt auf einen kleinen Raum, haben die Verteidiger, einer sehr starken Belagerung durch die jugosla-

wische Armee, außergewöhnlich starken Widerstand geleistet. Diese Widerstand dauerte in der organisierten Form drei Wochen nach dem Ende des Zweiten Weltkrieges und noch Jahrelang waren die einzelne Gruppe von Verteidigern in der Gegend versteckt und die Errichtung des kommunistischen Systems in diesem Teil von Bosnien und Herzegowina gestört.

* * *

Über die Sammlung von Dokumenten unter dem Titel *Die Beziehungen des Internationalen Komitees vom Roten Kreuz und dem Unabhängigen Kroatischen Staat*, die der kroatische Historiker **Mario Kevo** vorbereitet hat, schreibt in dieser Ausgabe Chefredakteur **Tomislav Jonjić**. Es ist von einem Buch die Rede, das mehrere Dokumente, die zwischen 1942 und 1945 entstanden sind, sowie beträchtliche Anzahl von Fotografien, die größtenteils im Sommer 1944, als Vertreter des Internationalen Komitees vom Roten Kreuz die Konzentrationslager Jasenovac und Stara Gradiška besuchten, aufgenommen wurde, beinhaltet. Die Dokumente wurden in der Originalsprache (hauptsächlich Deutsch und Französisch) und in der

kroatischen Übersetzung veröffentlicht. Rezensent stellt fest, dass das Dokumentenbuch - überraschend - in der kroatischen Öffentlichkeit hauptsächlich verschwiegen ist, obwohl es sich um ein Thema handelt, mit dem sich seit Jahrzehnten, in erster Linie politische Öffentlichkeit und dann die des Faches, mit einer außergewöhnliche Aufmerksamkeit beschäftigt haben. Wie alle anderen Dokumente, die zeigen, dass die jugoslawischen kommunistischen Behörden die Daten über Zahl der Opfer mehrfach vergrößert und die wahre Natur dieser Lager unrichtig dargestellt haben, findet auch dieses Buch bei den sog. unabhängigen Medien, leider, keine Interesse.

* * *

Wie in jeder anderen Ausgabe auch in dieser bringen wir viele Erinnerungen und Zeugnisse über das Leiden der Kroaten im jugoslawischen monarcho-faschistischen (1918. bis 1941.) und kommunistischen (1945. bis 1990.) Lagern und Gefängnissen. •

Blauer See (Imotski)

IN THIS ISSUE

Darina Brukkerová, Ph. D. writes about the 18th Election Congress of the International Association of Former Political Prisoners and Victims of Communism (INTER-ASSO), which was held in Romania. In this issue we also publish the resolution adopted at the Congress, which has elected new INTER-ASSO leadership; **Jure Knezović**, former President of the Croatian Association of Political Prisoners, is still its head.

* * *

Traditionally, May is the month in which Croats mark the slaughter of the Croatian army and civilians committed by the Yugoslav partisans (Yugoslav Army) with communist leaders and Marshall

Josip Broz Tito at its head in spring 1945. This year again, big commemorations were held in Macelj at Croatian-Slovenian border, and Bleiburg at Slovenian-Austrian border. At these two execution sites the Suffragan Bishop of Zagreb **Ivan Šaško** (Macelj) and the Bishop of Sisak **Vlado Košić** gave remarkable speeches. Their homilies are published in full.

* * *

Darko Derganc gives a summary description of the battle for Odžak in May 1945. Odžak is a municipal centre in the north of Bosnia and Herzegovina, on the bank of the Sava River. In April 1945 local Croat defenders reinforced with parts

of the Croatian armed forces gathered there. Tightly grouped in a small area, the defenders resisted a very strong Yugoslav Army siege. The organised resistance lasted for three weeks after the end of the World War II, and for years the remaining groups of defenders were hiding in the surrounding area jeopardizing the process of organisation of the communist order in that part of BiH.

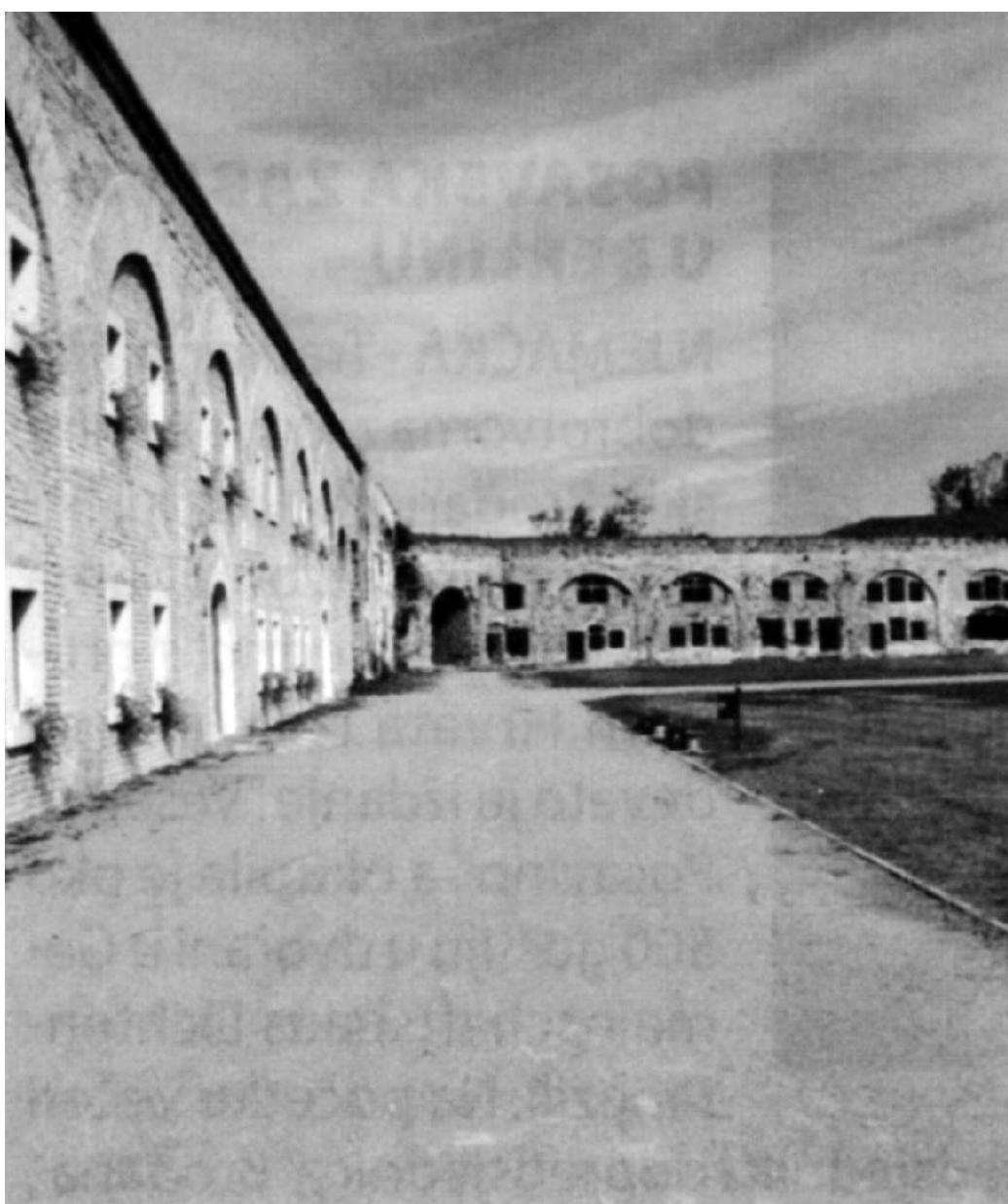
* * *

Editor-in Chief **Tomislav Jonjić** writes in this issue about the collection of documents titled *The Links between the International Red Cross Committee and the Independent State of Croatia, Documents*, which has been prepared by Croatian historian **Mario Kevo**. The book contains many documents from the period between 1942 and 1945, as well as a significant collection of photographs taken mostly in summer 1944, during the visit of the representatives of the International Red Cross Committee to collection camps Jasenovac and Stara Gradiška.

The documents are presented in the original language (mostly German and French) and in the Croatian translation. The presenter notes that the book of documents – surprisingly – is mostly ignored in Croatian public, although the subject matter has for decades been in the centre of attention of political and expert public. Unfortunately, like all other documents which show that the Yugoslav communist authorities were multiplying the victim figures and misrepresenting the real nature of those collection camps, this book went unnoticed by the so-called independent media.

* * *

Like in all other issues, we publish a number of memoirs and testimonies about the sufferings of Croats in Yugoslav monarchic-fascist (1918-1941) and communist (1945-1990) camps and prisons.♦

Slavonski Brod - Fortress

Другу Стаљину, великом вођи и учитељу међународног пролетаријата

Делегати са покрајинске партијске конференције у Далмацији шаљу Вам, драги и велики наш учитељу, пламене комунистичке поздраве у име читавог радног народа Далмације.

Комунисти читају радни народ Далмације са дизњењем прати гигантски напредак у изградњи социјализма и благостања велике социјалистичке земље коју водите Ви, друже Стаљин, на челу најреволуционарније и херојске бољшевичке партије ка новим и све већим побједама.

Херојски пут, кога је прошла СКП(б) на челу са генијалним Лењином и Вама, друже Стаљин, даје нам богато искуство и поуку за наш рад, даје нам снагу и улијева непоколебљиву вјеру у коначну побјedu пролетаријата коме сте Ви, велики наш учитељу, друже Стаљин посветили сва свој живот.

Делегати са покрајинске партијске конференције
у Далмацији

Другу Г. Димитрову, генералном секретару Комунистичке Интернационале

Делегати са покрајинске партијске конференције у Далмацији шаљу Вам, друже Димитров, у своје име и у име радничке класе Далмације пламене комунистичке поздраве.

У јеку овог другог империјалистичког рата и све веће реакције и израбљивања, које проводи капиталистичка класа Југославије у свом предсмртном ропцу да би пружила живот, ми комунисти Далмације Вас ујерављмо, друже Димитров, да ћemo напречнути све наше снаге да допринесемо свој дио у борби за очување јединства наше партије, за њену снагу и способност да руководи борбом радног народа Југославије; борићемо се да наша партија по својој снази и борбености заузме достојно место међу секцијама КИ, чији сте кормилар Ви, друже Димитров, који сте дали сјајан примјер како мора да се прави бољшевик бори и држи предクラスним непријатељем.

Делегати са покрајинске партијске конференције
у Далмацији

Централном Комитету Компартије Југославије

Делегати, окупљени на партијској конференцији Далмације шаљу Вам, топле и другарске поздраве и изјаву своје солидарности са Вашим напорима на стварању јединствене и снажне КПЈ, са Вашом одлучном и непомирљивом борбом против свих скретања са партијске линије као и борбом против туђих и антипартијских елемената.

Ми делегати партијске конференције у Далмацији изјављујемо да ћemo радити свим силама на уклањању свих оних запрека и нездравих појава које су годинама кочиле рад и сметале развијку наше партијске организације у Далмацији. Настојаћемо да партијска организација у Далмацији заузме право место у КПЈ, како по својој снази тако и по својој дисциплини и борби за добробит радничке класе и читавог радног народа Далмације.

Делегати са покрајинске партијске конференције
у Далмацији

РЕЗОЛУЦИЈА покрајинске конференције КПХ за Далмацију

1) Конференција изражава потпуну сагласност са политичком линијом ЦК КПЈ, изнесеном у „Пролетеру“, прогласима и комишијеима ЦК.

2) Конференција констатира да партија у Далмацији може забиљежити у свом раду и вјесне успјехе. Тако је, прије свега, у масовном полигичком раду учврстила и проширила своје позиције у многим далматинским мјестима. Нарочито је важно продирање комуниста ка село и јачање савеза радника и сељака. Заслуга тога је та да је радничка класа у савезу са сељаштвом на општинским изборима у Далмацији постигла значајне успјехе. Партија је у посљедње вријеме уз помоћ ЦК направила и прве кораке ка унутрашњој организацијоној консолидацији.

3) Конференција констатира да су ти успјеси далеко испод онога што би партија

POZDRAVI

11. 1946.

sa I konferencije Komunističke Partije Hrvatske

Velikom učitelju i vodji proletarijata i radnog naroda cijelog svijeta

Dragu Staljinu

Dragi naš Staljine,

Delegati Komunističke Partije Hrvatske sa svoje Prve partiske konferencije šalju svoj plameni komunistički pozdrav Tebi, svom velikom vodi i mudrom učitelju.

Srce radnog naroda Hrvatske je puno ljubavi prema Tebi i spominje Tvoje ime kao vruću želju za ljepešim danima jedne sretnije budućnosti, bez socijalnog i nacionalnog potlačivanja, bez kapitalista i veleposrednika i drugih krvopija naroda. Tvoje veliko ime čuje se u pjesmama naših radnika i seljaka, kao horbeni poklic, kao poziv u borbu za ostvarenje narodnih želja. Tvoje ime ispisuju radnici i seljaci širom cijele Hrvatske po gradskim tvornicama i seoskim koliba na i u zaludne su muke pobješnjelog klasnog neprijatelja, da izbriše ime sa zidova, jer to ime lebdi pred očima radnog naroda, ono je ispisano plamenim slovima u srcima milijuna naših radnika i seljaka i nema te sile, koja može istrgnuti iz naših srca Tvoje jme.

Te drage riječi: „drag Staljin“ - za nas su program. Radni narod Hrvatske vidi u Tebi oživovtorenje nepokolebljivog proleterskog borca, vođe i učitelja, koji je kroz teška vremena i krvave borbe protiv svih izrabljivača vodio radni narod Sovjetskog Saveza onim putem, kojim želi poći radni narod Hrvatske.

Naša Komunistička Partija Hrvatske se tek uči onakovoj borbi kakvu je vodila slavna boljevička partija. Na tom svom putu KPH uči se od Tebe, svog velikog učitelja.

Komunistička Partija Hrvatske Tebi lično ima da zahvali jedino ispravan stav po nacionalnom pitanju, jer Ti si bio onaj, koji je razotkrio neprijatelje partije, koji su sprječavali, da naša partija povede potlačene narode Jugoslavije u borbu protiv nacionalnog potlačivanja. Plodovi toga nisu izostali. Danas KPH, zahvaljujući ispravnoj politici, uživa povjerenje širokih masa radnog naroda Hrvatske.

Komunistička Partija Hrvatske uči se od Tebe kako treba da se vodi nepokolbeljiva borba protiv klasnog neprijatelja, buržoazije i veleposrednika, pa ma kakvim „nacionalnim“, „socijalnim“ ili „seljačkim“ perjem se oni kitili.

Komunistička Partija Hrvatske uči se od Tebe kako treba učvrstiti partiju i njenu borbu proučavanjem marksizma-lenjinizma.

Dragi naš druže Staljine,

Mi, delegati KPH, koji smo se sastali na svojoj prvoj partiskoj konferenciji, smatramo da nemožemo da Ti pošaljemo ljepeši i srdačniji pozdrav od čvrstog obećanja:

da ćemo ići putem koji nam je pokazao Lenjin i koji pokazuješ Ti, dragi druže Staljine, da ćemo svim snagama voditi nepokoleplju borbu za jedinstvo proletarijata protiv klasnog neprijatelja, za sretniju budućnost radnog naroda, da ćemo svim snagama raditi na tome, da učvrstimo savez radnika i seljaka, savez srpa i čekića, savez koji jedino može osigurati tu pobedu,

da ćemo svim snagama raditi na upoznavanju puta naše borbe, na proučavanju marksizma-lenjinizma, a u prvom redu Historije slavne boljevičke partije, koja je pisana pod tvojim rukovodstvom,

da ćemo čuvati jedinstvo raže partije kao zjenicu oka, da nikada nećemo biti nebudni prema neprijateljima koji hoće iznutra da oslabi partiju, da ćemo naša mržnja prema neprijateljima partije biti crvena naša ljubavlju i odanosti stvari proletarijata i njegovih konačnih ciljeva,

da ćemo svim snagama čuvati svetlo ime Komunističke Partije, jer za nas nema veće časti nego biti vojnik u redovima Tvoje velike vojske, koja u tvoje ime nosi zastavu Marks-a-Engelsa-Lenjina-Staljina, vodeći radni narod u pobjedu nad barbarstvom i mrakom kapitalističke ramnice.

Naš druže Staljine — naše obećanje je naš pozdrav Tebi.

Kormilaru Komunističke Internacionale, prvoborcu za proletersko jedinstvo u cijelome svijetu

Dragu Dimitrovu.

Komunistička Partija Hrvatske sa svoje Prve partiske konferencije šalje Tebi, kormilaru Komunističke Internacionale, prvoborcu za proletersko jedinstvo u cijelom svijetu, prvoborcu za pobjedu velikih ideja najvećih boraca čovječanstva Marks-a-Engelsa Lenjina-Staljina, plamene komunističke pozdrave.

Mi komunisti Hrvatske rasli smo i odgajali se u slavnim redovima komunističke Partije Ju-